

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์กับการเชิดชู
สถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่อยู่คู่สังคมไทยมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่สมัยกรุง
สุโขทัยเป็นราชธานี จนกระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
พระมหากษัตริย์ได้ทรงปกครองบ้านเมืองและประชาชนสืบต่อกันมาโดยตลอด

ในสมัยกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงเปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัวใหญ่
พระมหากษัตริย์ทรงปกครองประชาชนแบบพ่อปกครองลูก ทำให้สมัยสุโขทัยเรียกพระมหากษัตริย์
ว่า “พ่อขุน” เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น

พระยาศรีสวัสดิราชเจ้าได้กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์สรุปความได้ว่า
สภาพแวดล้อมของสังคมไทยในอดีตที่ต้องต่อสู้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องหา
ผู้นำซึ่งมีความสามารถรวบรวมหมู่คณะให้เป็นปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และผู้นำต้อง
สามารถคุ้มครองป้องกันภัยได้ด้วย จึงเป็นที่มาทำให้เกิดผู้นำคือพระมหากษัตริย์ เมื่อเกิดสงคราม
พระมหากษัตริย์จะต้องนำราษฎรออกต่อสู้เพื่อมิให้ข้าศึกศัตรูมารุกรานข่มเหง พระมหากษัตริย์จึง
ทรงเปรียบเสมือนพ่อที่ปกครองลูก คอยดูแลประชาชนของพระองค์ให้มีความปลอดภัย^{*}

ในยามที่บ้านเมืองสงบพระมหากษัตริย์ก็ทรงปกครองดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข
ดังที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงนิพนธ์เรื่องแนวคิดของคนไทยเกี่ยวกับ
พระมหากษัตริย์ ทรงกล่าวถึงความคิดดั้งเดิมของคนไทยต่อพระมหากษัตริย์สรุปความได้ว่า
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำของประชาชนในสนามรบ แต่ในยามสงบพระองค์ก็ทรงเปรียบ
เสมือนพ่อที่ราษฎรจะขอคำแนะนำต่างๆได้ และราษฎรก็เคารพเชื่อฟังพระองค์ นอกจากนี้แล้วใน
สมัยสุโขทัยประชาชนสามารถเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ได้ตลอดเวลา ดังที่ศิลาจารึกได้บันทึกไว้ว่า
หน้าพระราชวังกรุงสุโขทัยมีช่องแขวนไว้เพื่อให้ประชาชนตีเมื่อต้องการความช่วยเหลือหรือ
ต้องการร้องทุกข์ขอความเป็นธรรมจากพระมหากษัตริย์^๒

มาถึงในสมัยกรุงศรีอยุธยา สถาบันพระมหากษัตริย์ในระยะเริ่มแรกน่าจะมีลักษณะที่ไม่
แตกต่างไปจากพระมหากษัตริย์สุโขทัยตอนปลายนัก แต่เมื่ออาณาเขตแผ่ขยายออกไปครอบคลุม

* พระยาศรีสวัสดิราชเจ้า อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน, แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครอง
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา และฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๗.

๒ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน.

ดินแดนกว้างขวางกว่าเดิม ก็จำเป็นต้องปรับปรุงแบบการปกครองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากคุ้นเคยกับประเพณีการปกครองของขอมมาก่อน กรุงศรีอยุธยาจึงนำประเพณีการปกครองของขอมซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่ควบคุมดินแดนอันกว้างใหญ่ในอดีตมาเป็นแนวทาง รูปแบบของสถาบันการเมือง การปกครองรวมทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ได้พัฒนาเป็นแบบขอมมากขึ้น

การปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เปลี่ยนฐานะของพระมหากษัตริย์จาก “พ่อปกครองลูก” มาเป็น “เจ้ากับข้า” หรือ “นายกับบ่าว” ซึ่งเป็นประเพณีการปกครองของขอมและขอมได้รับคติการปกครองนี้มาจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง ถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชาตามคติของศาสนาพราหมณ์ นอกจากนี้ไทยยังได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จากมอญ และมอญก็ได้รับมาจากตำรามนุธรรมศาสตร์ของอินเดียอีกต่อหนึ่ง ในคัมภีร์ยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นเทวราชาเช่นเดียวกัน

พระราชประเพณีต่างๆ เช่นพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนคำราชาศัพท์ก็เริ่มใช้กันในสมัยกรุงศรีอยุธยา มิใช่เพื่อส่งเสริมฐานะเทวราชาของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น แนวความคิดเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็น เทวราชา ยังผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเปลี่ยนไปจากเดิม คติดั้งเดิมที่เคยถือว่าพระมหากษัตริย์เป็น “บิดา” ก็เปลี่ยนไปเป็น “เจ้าชีวิต” หรือ “เจ้าแผ่นดิน”^๓

ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น แต่พระองค์ก็ทรงเป็นธรรมราชา กล่าวคือ ทรงยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันควรแก่พระมหากษัตริย์ หลักธรรมเหล่านั้นได้แก่ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ จักรวรรดิวัตร ๑๒ ประการ และราชสังคหวัตถุ ๔ ประการ

ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดถือปฏิบัติได้แก่

ทาน	ให้ทรัพย์สิ่งของแก่ผู้ที่ควรได้รับ
ศีล	รักษากาย วาจา ใจ ให้ปราศจากโทษ
บริจาค	การเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม
อาชชวะ	ความเป็นผู้มีอัธยาศัย ประกอบด้วยความซื่อตรงอยู่ในความสัตย์สุจริต
มัททวะ	มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ดื้อดึง ไม่ดุด่าผู้อื่น
ตปะ	พยายามกำจัดความเกียจคร้าน มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่ให้ดี

^๓ หน่วยบริหารวิชาอารยธรรมไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔-๒๕.

อภิปุโรหิต	ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่น
อภินิหาร	ไม่เบียดเบียนประชาชนให้ได้รับความทุกข์ยาก
ขันติ	อดทนต่อความโลภ โกรธ หลง ไม่ให้มีอำนาจเหนือจิตใจ
อภินิหาร	ความไม่คลาดห่างจากธรรม ^๕

นอกจากนี้แล้วพระมหากษัตริย์ยังทรงยึดหลักธรรมจักรวรรดิวัตร คือธรรมอันเป็นทางปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ มี ๑๒ ประการคือ

๑. ความอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนนอกราชสำนักให้มีความสุข ไม่ปล่อยให้ละเลย
๒. ความผูกไมตรีกับประเทศอื่น
๓. ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์
๔. ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คฤหัสถ์ และคหบดีชน
๕. ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท
๖. ควรอุปการะสมณพราหมณ์ผู้มีศีล
๗. ควรรักษาฝูงเนืองนิกและสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์
๘. ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และชักนำตัวอย่างให้อยู่ในกุศลจิต
๙. ควรเลี้ยงดูคนจนเพื่อมิให้ประกอบกรทุจริต เป็นภัยต่อสังคม
๑๐. ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์ เพื่อรักษาบุญ บาป กุศล และอกุศลให้ชัดเจน
๑๑. ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในสถานที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ
๑๒. ควรดับความโลภ มิให้ปรารถนาลาภที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรจะได้^๕

นอกจากนี้ ยังยึดคตินิยมของอินเดียที่ให้พระมหากษัตริย์เป็นธรรมิกษัตริย์ประพฤติตามหลักราชสังคหวัตถุ คือธรรมอันเป็นเครื่องสงเคราะห์ของพระราชา ๔ ประการ ประกอบด้วย

๑. พิจารณาความชอบและความผิดของผู้กระทำให้เป็นประโยชน์และมิได้เป็นประโยชน์ต่อพระองค์
๒. ทำนุบำรุงผู้มีศีลสัตย์
๓. เพิ่มพูนพระราชทรัพย์โดยยุติธรรม

^๕ ดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน.

^๕ ภารตี มหาพันธ์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๓๕.

๔. รักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยยุติธรรม^๖

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงปกครองประชาชนด้วยธรรม พระองค์มีพระราชภารกิจที่หนักยิ่งเพื่อทำนุบำรุงบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ภาวดี มหาชน^๗ ได้กล่าวถึงพระราชภารกิจของพระมหากษัตริย์ไว้ว่า

เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงมีสถานภาพที่สูงส่ง และมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น จึงต้องมีพระราชภารกิจที่หนักยิ่งกล่าวคือ

๑. พระราชภารกิจในการป้องกันพระราชอาณาจักร ในเวลาที่บ้านเมืองมีศึกสงคราม พระมหากษัตริย์จะต้องเป็นผู้นำทางการทหาร คือเป็นจอมทัพ นำทัพออกสู้รบป้องกันอาณาจักร

๒. พระราชภารกิจในการกำหนดนโยบายและอำนวยการปกครอง ในยามปกติ พระมหากษัตริย์จะต้องทรงกำหนดนโยบาย และอำนวยการปกครองประเทศให้เจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ให้ราษฎรได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน

๓. พระราชภารกิจในการรักษาความยุติธรรมในสังคม พระมหากษัตริย์จะต้องทรงวางมาตรการเพื่อรักษาความเป็นธรรมในสังคม ในรูปของพระราชกำหนดกฎหมาย และเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคม พระมหากษัตริย์จะต้องทรงเป็นผู้ชี้ขาดในข้อพิพาทและความผิดถูกทั้งปวง^๘

พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาทรงปฏิบัติพระราชภารกิจเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และพระองค์ทรงยึดมั่นในหลักธรรม ประชาชนจึงอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรวบรวมคนไทยยกกองทัพเอกราชและทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง พระองค์ทรงทำศึกสงครามตลอดรัชสมัยและในขณะเดียวกันก็ทรงรวบรวมวิชาความรู้ที่กระจัดกระจายหายสาบสูญในสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยารวบรวมขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทรงฟื้นฟูการปกครองแบบพ่อปกครองลูกและธรรมราชาให้มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ทรงป้องกันประเทศจากเหล่าอริราชศัตรู ทรงปกครองประเทศโดยธรรม ทรงปฏิบัติพระองค์อยู่ในกรอบของทศพิธราชธรรม ทรงปกครองประเทศตามหลักจักรวรรดิวัตร ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและคุ้มครองประชาชนให้ปลอดภัยจากการกดขี่ข่มเหง ทรงประพฤติ

^๖ หน่วยบริหารวิชาอารยธรรมไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรมไทย, หน้า ๒๗-๒๘.

^๗ ภาวดี มหาชน, พื้นฐานอารยธรรมไทย, หน้า ๓๕.

พระองค์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เจ้านายและขุนนางตลอดจนประชาชน พระมหากษัตริย์มิได้ทรงเป็นผู้ดำเนินการบริหารประเทศเท่านั้น พระองค์ยังทรงเป็นผู้นำทางศีลธรรมและความดีงามทั้งหลายอีกด้วย ทรงชักนำประชาชนให้อยู่ในศีลธรรม สนับสนุนขุนนางให้บวชเรียน ให้ประชาชนเลิกมัวเมาในอบายมุข ทรงพยายามให้ประชาชนนับถือศาสนาอย่างมีเหตุผล^๕ จนกระทั่งประเทศไทยเข้าสู่ยุคที่จะต้องพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศตะวันตก พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้นำประเทศให้เจริญรุ่งเรือง แม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย และถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์จะมีได้มีพระราชอำนาจสูงสุดเหมือนในอดีต พระองค์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการผ่านทางศาล แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศ พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และพระองค์ยังคงทรงเป็นธรรมราชา ทรงยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ และพระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อราษฎรเสมอมา ประชาชนจึงเคารพสักสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลักชัยของประเทศ เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทยทุกคน

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญและมีความผูกพันกับประชาชนชาวไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น เมื่อได้ศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้แสดงให้เห็นเนื้อหาที่มีลักษณะเด่นในด้านการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์โดยการสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง การสร้างตัวละคร การใช้ฉาก และศิลปะการใช้ภาษา

ลักษณะการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย

๓.๑.๑ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

๓.๑.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่

๓.๑.๓ พระมหากษัตริย์ทรงปกป้องเอกราชของชาติ

๓.๑.๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงทำศึกสงครามปกป้องประเทศ

๓.๑.๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ

^๕ ดูรายละเอียดใน กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๔ “กฎพระสงฆ์” และ กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๕ “พระราชกำหนดใหม่” อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ

๓.๒.๑ พระมหากษัตริย์ทรงเลิกทาส

๓.๒.๒ พระมหากษัตริย์ทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

๓.๓ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างบ้านเมืองให้รุ่งเรืองและสงบสุข

๓.๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและ

พระพุทธศาสนา

๓.๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย

สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ แก่พม่า พม่าบุกเผาทำลายบ้านเมืองและกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สิน คนไทยที่รอดพ้นจากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยต่างหลบหนีกระจัดกระจาย กรุงศรีอยุธยาที่เคยเจริญรุ่งเรืองเหลือเพียงสภาพความทรงจำ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรวบรวมผู้คนกอบกู้เอกราชและทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี และต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีใหม่ของคนไทย พระองค์ทรงรวบรวมผู้คนที่แตกฉานชานเข็นให้มารวมตัวกัน พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ก็ทรงดำเนินรอยตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทำนุบำรุงประชาชนให้ร่มเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองบริหารประเทศ และพระองค์ทรงใช้พระราชอำนาจที่ทรงมีสูงสุดนั้นทรงบริหารปกครองประเทศเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทุกคน เมื่อศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์จะเห็นได้ว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระมหากษัตริย์ทรงสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย ด้วยลักษณะต่างๆ คือ

๓.๑.๑ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมของความรัก ความจงรักภักดีของประชาชนชาวไทย พระองค์มีพระราชจริยาวัตรที่งดงามน่าเลื่อมใสศรัทธาและทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองและประชาชนให้ร่มเย็นเป็นสุข ประชาชนทุกคน

จึงยึดถือองค์พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจนับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน ด้วยความจงรักภักดี ความผูกพันของประชาชนชาวไทยที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์สถาบันอันเป็นที่เคารพรัก จึงทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและดำรงเอกราชมาได้จนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง **สี่แผ่นดิน ร่มฉัตร ราตรีประดับดาว สองฝั่งคลอง ญาติกา บุญเพรงพระหอกสรค์ รัตนโกสินทร์** โดยผู้แต่งได้แสดงให้เห็นการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยโดยผ่านแนวคิด โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และศิลปะการใช้ภาษามาแสดงให้เห็นคือ

แนวคิด

เรื่อง**สี่แผ่นดิน**และเรื่อง**ร่มฉัตร** มีแนวคิดสำคัญคือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกคน นับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องของนวนิยาย ชื่อเรื่อง “สี่แผ่นดิน” และ “ร่มฉัตร” ได้สื่อความหมายแสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นมิ่งขวัญ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยทุกคน

จากชื่อเรื่อง “สี่แผ่นดิน” แผ่นดิน ในที่นี้หมายถึงรัชสมัย สี่แผ่นดิน หมายถึง สี่รัชสมัย ผู้แต่งเรื่อง**สี่แผ่นดิน**กล่าวถึงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ และผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า ประชาชนชาวไทยมีความรัก ความผูกพันต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ในระยะเวลา ๔ รัชสมัยนี้แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันตามกาลเวลากล่าวคือสมัยรัชกาลที่ ๕ เริ่มพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมประเทศตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ประเทศไทยก้าวสู่สังคมประชาคมโลกมากขึ้นและพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมประเทศตะวันตกมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์มิได้มีพระราชอำนาจสูงสุดเหมือนสมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในสมัยรัชกาลที่ ๘ ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ ทั้งสี่รัชสมัยนี้เป็นช่วงเวลาต่อเนื่องกันแม้ว่าจะแตกต่างกัน แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ก็เป็นที่เคารพรักของประชาชนชาวไทยทุกคนอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง

ชื่อเรื่อง “ร่มฉัตร” “ฉัตร” เป็นเครื่องสูง คือของประดับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ฉัตรจึงเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ และคำว่า “ร่ม” สื่อความหมายถึง ความร่มเย็นเป็นสุขและความรู้สึกปลอดภัย “ร่มฉัตร” จึงสื่อความหมายถึง ได้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ประชาชนทุกคนล้วนมีความร่มเย็นเป็นสุขและมีความปลอดภัย เพราะพระองค์ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง ทรงปกครองและทรงปกป้องคุ้มครองประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข

นอกจากการตั้งชื่อเรื่องเพื่อสื่อแนวคิดแล้ว ผู้แต่งเรื่องสี่แผ่นดินและร่มฉัตรยังได้สร้างเนื้อเรื่องและตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้มีแนวคิดที่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกคน โดยผู้แต่งเรื่องสี่แผ่นดินและร่มฉัตรได้กล่าวเน้นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่องโดยผ่านพลอยและวาดซึ่งเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกคน แม้ว่าบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยหรือจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทุกคนอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย

ในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมของคนไทยทั้งชาติ พระองค์ทรงปกครองดูแลประชาชนของพระองค์ด้วยพระองค์เอง พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แม้ว่าจะมีพระราชอำนาจสูงสุด และทรงมีสิทธิ์กำหนดชีวิตของคนไทยทั้งแผ่นดิน ด้วยพระองค์ทรงเป็น “เจ้าชีวิต” และ “เจ้าแผ่นดิน” แต่พระองค์ก็ได้ทรงใช้พระราชอำนาจของพระองค์ในทาง “ทำลาย” แต่พระองค์ทรงใช้พระราชอำนาจของพระองค์ในทาง “สร้างประโยชน์” เพื่อทรงสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาราษฎร์ของพระองค์ พระองค์ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงเป็นธรรมราชาปกครองแผ่นดินโดยธรรม และทรงทุ่มเทพระวรกาย พระราชหฤทัย พระสติปัญญาเพื่อปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขโดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ประชาชนล้วนมีความร่มเย็นเป็นสุขได้ร่วมพระบารมีของพระองค์ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมของคนไทยทั้งชาติทำให้ราชสำนักเป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่างๆ ทั้งความรู้ ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นสมบัติของชาติที่สะสมกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นกำลังสำคัญ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์เพื่อดำรงความรู้ ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน และเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ประเทศเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ พระองค์ก็ทรงเป็นผู้นำในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทรงเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเพื่อสร้างสรรคให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าและเพื่อให้ประชาชนของพระองค์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้ทรงลืมนที่จะรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย ประชาชนภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงมีความร่มเย็นด้วยมือของพระประมุขที่ทรงปกครองประชาชนด้วยธรรมะ และประชาชนมีความเป็นอยู่ที่สงบสุขด้วยวิถีชีวิตแบบไทยที่เรียบง่าย รักสันติ และในขณะเดียวกันก็พร้อมปรับตัวรับความเจริญและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เริ่มเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย และไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ประชาชนชาวไทยก็มีความอบอุ่นใจว่าเราคนไทยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นมิ่งขวัญทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ

ผู้แต่งให้พลอยและวาดเกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พลอยและวาดได้เข้ามาอยู่ในวังได้อยู่ใกล้ติดสถาบันพระมหากษัตริย์ พลอยและวาดจึงมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอย่างยิ่ง และทั้งสองคนมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลต่อมาอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง

นอกจากพลอยและวาดแล้ว ตัวละครอีกหลายคนในนวนิยายก็เป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ในเรื่องสี่แผ่นดินได้แก่ คุณเปรมสามีของพลอย คุณเปรมมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพิ่มพี่ชายของพลอย ซ้อยเพื่อนของพลอย เป็นต้น ในเรื่องร่มฉัตร นวมพี่ชายของวาด และกลิ้งเพื่อนของวาด เป็นต้น ก็มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ตัวละครเหล่านี้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลงและไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

ในเรื่องสี่แผ่นดินและร่มฉัตร ผู้แต่งได้สร้างตัวละครบางคนให้เป็นผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เรื่องสี่แผ่นดินผู้แต่งให้อันนุตรชายของคุณเปรมและพลอยเป็นผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง และในเรื่องร่มฉัตรผู้แต่งให้คุณอรรตและเอื้อมวงศ์สามีและบุตรชายคนโตของวาดเป็นผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง อันในเรื่องสี่แผ่นดิน คุณอรรตและเอื้อมวงศ์ในเรื่องร่มฉัตรได้ไปเรียนกฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส ได้เห็นความเจริญก้าวหน้าของประเทศตะวันตกจึงต้องการให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศตะวันตกจึงร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ มีเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่คิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่รวมทั้งตัวละครหลายคนในนวนิยายไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะทุกคนเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ประชาชน ถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ประชาชนก็ยังมี ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง แม้แต่อันนุตรและเอื้อมวงศ์ก็ยังมีรู้สึกเสียใจที่ตนร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองเพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่ได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น คนบางกลุ่มมุ่งหาประโยชน์ส่วนตนมากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติ เนื้อเรื่องเรื่องสี่แผ่นดินและร่มฉัตรแสดงให้เห็นความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยการที่ประชาชนมาเฝ้ารับเสด็จฯ และติดตามข่าวพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติ เรื่องร่มฉัตรแสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยทุกคนมีความจงรักภักดีปิตินดีเป็นอย่างยิ่งที่พระองค์ทรงเป็น “ร่มฉัตร” ของคนไทยทุกคน ไม่ว่าจะกาลเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าใดและไม่ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนชาวไทย

ทุกคนอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นร่มฉัตรที่ให้ความร่มเย็นและปลอดภัยแก่ประชาชน ดังที่คุณอรรถกล่าวกับวาดเมื่อตอนที่คุณอรรถอ่านหนังสือพิมพ์ติดตามข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพร้อมพระคู่หมั้นเสด็จนิวัติประเทศไทยดังนี้

“ตอนนี้เสด็จถึงโคลัมโบแล้ว ในข่าวเขาว่าทรงปลูกต้นจันทร์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย เพราะทรงพระราชสมภพในวันจันทร์...แม้วาด...ฉันเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้แหละว่า ‘ร่มฉัตร’ ของแม่วาด! ให้ความร่มเย็นอย่างแม่วาดเคยว่าไว้ เป็นความเย็นใจที่ฉันบอกไม่ถูก”^๔

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกคนจะเห็นได้จากเรื่อง **สีแผ่นดิน ร่มฉัตร ราตรีประดับดาว สองฝั่งคลอง** และ **ญาติกา** ดังนี้คือ

ผู้แตงนวนิยายเรื่องสีแผ่นดินและร่มฉัตรได้สร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง เพื่อยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกคน โดยเริ่มต้นเรื่องในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ประเทศไทยพัฒนาเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยทุกคน พระองค์ทรงพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองและทรงปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข สถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์รวมความเจริญในด้านต่างๆ เรื่องสีแผ่นดินผู้แตงเริ่มต้นเรื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และดำเนินเรื่องจนถึงปลายสมัยรัชกาลที่ ๘ เรื่องร่มฉัตร ผู้แตงเริ่มต้นเรื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และดำเนินเรื่องจนถึงตอนต้นรัชกาลปัจจุบัน

ผู้แตงสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องให้ตัวละครเอกเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์ พลอยและวาดตัวละครเอกฝ่ายหญิงเกิดในตระกูลขุนนางได้รับการอบรมจากพ่อแม่ให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พลอยและวาดยังได้มีโอกาสเข้ามาอยู่ในวังตั้งแต่เด็ก ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงของเสด็จซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ พลอยและวาดอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นในได้อยู่ใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้รับทราบข่าวสารอย่างใกล้ชิด และมีโอกาสเข้าเฝ้าฯ

^๔ ทมยันตี, ร่มฉัตร เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพฯ : ณ บ้านวรรณกรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๗๙.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์อย่างใกล้ชิด เมื่อพลอยและวาดแต่งงานก็ได้แต่งงานกับข้าราชการผู้มีฐานะร่ำรวยและได้ทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลูกของพลอยและวาดเมื่อทำงานก็ได้ทำงานรับราชการรับใช้เบื้องพระยุคลบาทเช่นเดียวกัน การที่ตัวละครในนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดินและร่มฉัตรใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้แต่งจึงถ่ายทอดเรื่องราวที่แสดงให้เห็นการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านชีวิตของตัวละครนำมาสร้างเป็นโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องนวนิยาย

ตอนต้นเรื่องผู้แต่งกล่าวถึงความเจริญของราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และให้พลอยและวาดเป็นข้าหลวงของเสด็จอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน พลอยและวาดได้เข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิด จึงได้มองเห็นว่าพระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อข้าราชการบริพารผู้อยู่ใกล้ชิด พระองค์จึงทรงเป็นที่เคารพรักของข้าราชการบริพารทุกคน ดังเช่นในเรื่องสี่แผ่นดินผู้แต่งได้สร้างเนื้อเรื่องให้พลอยได้ตามเสด็จประพาสบางปะอิน เมื่อพระองค์เสด็จถึงสถานีรถไฟพระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับข้าราชการบริพารที่มาเฝ้าฯส่งเสด็จอย่างใกล้ชิด ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานราชการแผ่นดิน และเรื่องส่วนตัวรวมทั้งความทุกข์สุขของข้าราชการบริพารและครอบครัว แม้ว่าพระองค์จะมีพระราชภารกิจราชการแผ่นดินที่ต้องทรงดูแลมากมาย แต่พระองค์ก็มีน้ำพระทัยห่วงใยไปถึงความทุกข์สุขส่วนตัวของข้าราชการบริพารด้วย ข้าราชการบริพารทุกคนจึงรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ทุกคนจึงรู้สึกรัก ผูกพันและมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ผู้ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้แต่งได้บรรยายตอนที่พระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับข้าราชการบริพารที่มาเฝ้าฯส่งเสด็จฯ ดังนี้

พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯเข้าสู่ศาลาเสนา มีเจ้านายลูกเธอเล็กๆตามเสด็จหลายองค์ ระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านคนที่มาส่งเสด็จ ก็มีพระราชดำรัสปฏิสันถารกับคนที่มาเฝ้าฯเกือบจะทุกคน พลอยนั่งก้มหน้าก้มตา มิกล้าซ่าเลื่องมอแต่ยังได้ยินพระสุรเสียงซึ่งก้องกังวานกว่าเสียงอื่นๆในที่นั้น ทรงทักทายปราศรัยกับข้าราชการที่มาส่งเสด็จฯ ด้วยข้อราชการบ้าง ด้วยเรื่องส่วนตัวบ้าง พลอยได้ยินพระราชดำรัสแว่วๆ ถึงเรื่องถนนหนทางบ้าง ตลอดจนเรื่องลูกใครเรียนหนังสือเมียใครเจ็บไข้ไม่สบายก็ทรงไต่ถาม ตั้งแต่เรื่องใหญ่จนเรื่องเล็ก ดูเหมือนจะทรงทราบโดยละเอียดไปสิ้น ไม่มีเรื่องใดที่จะใหญ่ไปหรือเล็กไปสำหรับพระองค์ ทุกคนในที่นั้นรู้สึกชีวิตทุกทางทุกด้าน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและเรื่องการทำงาน กำลังถูกนำออกพิจารณา โดยผู้ใหญ่คนหนึ่งที่ทราบเรื่องราวทั้งปวงดีกว่าคนอื่นและการซักถามหรือแนะนำนั้นก็กระทำโดยเจตนาดียิ่งกว่าที่จะหาได้ในที่ใด เพราะ

ผู้ใหญ่นั้นเป็นเจ้าชีวิต เป็นผู้ดำรงรักษาและเป็นผู้ที่อาจทำลายชีวิตทั้งปวงที่
รวมกันอยู่ในเมืองไทย °°

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเพียงแต่มีพระเมตตาต่อข้าราชการบริพารผู้อยู่
ใกล้ชิดเท่านั้น แต่น้ำพระทัยของพระองค์ได้แผ่ไพศาลไปถึงคนไทยทั้งแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นห่วงความทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ บางครั้งปลอม
พระองค์เป็นสามัญชนเสด็จเยี่ยมประชาชนเพื่อจะได้ทรงเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และ
รับทราบปัญหาของประชาชนอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง เมื่อพระองค์ปลอมเป็นสามัญชนก็
วางพระองค์เหมือนเป็นประชาชนธรรมดา ด้วยน้ำพระทัยเมตตาของพระองค์ที่ทรงเป็นห่วง
ความทุกข์สุขของประชาชนและทรงใกล้ชิดกับประชาชนโดยไม่ถือพระองค์ ทำให้ประชาชนรัก
และเคารพพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นในเรื่องรำฉัตร ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้นวมพี่ชายของ
วาดเล่าให้วาดฟังว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปลอมพระองค์เป็นสามัญชน
เสด็จออกนอกพระบรมมหาราชวัง พระองค์ทรงขึ้นรถราง กระเป๋าตรางมาเก็บเงินค่าโดยสาร
แต่พระองค์ไม่ได้ทรงพกเงินมาด้วยจึงขอตัดว่าจะนำเงินมาให้วันหลัง แต่กระเป๋าตรางไม่ยอม
หญิงชราคนหนึ่งจึงจ่ายค่าโดยสารให้พระองค์ วันรุ่งขึ้นพระองค์ทรงเรียกกระเป๋าตรางคนนั้น
ให้มาเข้าเฝ้าฯ พระองค์ทรงพระสรวลชอบพระราชนุททัยและชมเชยว่าปฏิบัติราชการดีจึง
พระราชทานรางวัลให้ และอีกตอนหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปลอมพระองค์
เป็นสามัญชนเสด็จออกนอกพระบรมมหาราชวังอีกครั้ง พระองค์ทรงขึ้นรถลากของคนจีนเสด็จฯ
กลับที่ประทับ คนจีนลากรถไม่รู้ว่าพระองค์ปลอมเป็นสามัญชนจึงไม่ยอมทำตามพระบัญชาที่มี
รับสั่งให้ลากรถเข้าไปในเขตพระบรมมหาราชวัง เพราะคนจีนลากรถไม่กล้าล่วงละเมิดเข้าไปใน
เขตพระราชฐาน พระองค์จึงทรงแสดงฐานะที่แท้จริง นวมรู้สึกอิจฉากระเป๋าตรางและคนจีน
ลากรถที่ได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดพระองค์ และนวมก็รู้สึกภาคภูมิใจที่คนไทยมีพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวที่มีน้ำพระทัยเมตตาและทรงห่วงใยความทุกข์สุขของประชาชน โดยปลอมพระองค์
เป็นสามัญชนเพื่อใกล้ชิดกับประชาชนและเยี่ยมราษฎรทำให้รับรู้ปัญหาของราษฎรโดยตรงด้วย
พระองค์เอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อ
ข้าราชการบริพารผู้ใกล้ชิด พระองค์พระราชทานทรัพย์สินของให้แก่ผู้ที่ขอพระราชทาน ดังที่ใน
เนื้อเรื่องเรื่องสี่แผ่นดิน คุณเปรมได้เล่าให้พลอยฟังว่าพระองค์ทรงเป็นยิ่งกว่าพระเวสสันดร

°° ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : สยามรัฐ, ๒๕๓๑), หน้า ๓๐๕ - ๓๐๖.

เพราะพระเวสสันดรทรงให้เฉพาะของที่ท่านมี แต่พระองค์พระราชทานให้ทั้งที่พระองค์ยังไม่ทรงมี คุณเปรมเล่าว่าบางคนขอพระราชทานเงินเป็นจำนวนมากแต่พระองค์ทรงมีไม่พอ จึงพระราชทานเป็นทองคำจนครบตามที่ขอ ด้วยน้ำพระทัยเมตตาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทำให้คุณเปรมมีความจงรักภักดีต่อพระองค์เป็นอย่างยิ่ง

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้น ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้รับรู้และไม่ได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยอมรับเป็นพระมหากษัตริย์ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งที่พระองค์จะทรงรวบรวมกำลังทหารเข้าต่อสู้กับคณะเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ทรงสามารถทำได้ แต่พระองค์ก็ไม่ทรงเลือกวิธีนั้น เพราะไม่มีพระราชประสงค์ให้คนไทยต้องมาเช่นฆ่ากันเอง ประชาชนชาวไทยก็ยิ่งซาบซึ้งในน้ำพระทัยของพระองค์ที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทย ประชาชนจึงมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จฯ กลับพระนครหลังวันเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยรถไฟขบวนพิเศษ ประชาชนได้เฝ้ารับเสด็จพระองค์ด้วยความจงรักภักดี ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้ณัฐได้มาเฝ้ารับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สถานีรถไฟพร้อมกับประชาชน ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

เมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิถุนายน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระนครด้วยขบวนรถไฟพิเศษ ถึงสถานีจิตรลดาประมาณ ๑.๐๐ นาฬิกา ทรงปฏิเสธที่จะเสด็จกลับโดยเรือรบ 'สุโขทัย' ที่ผู้ก่อการฯ จัดส่งไปถวาย

.....
บรรยากาตเงียบเหงาอย่างบอกไม่ถูก แม้เมื่อขบวนรถไฟพระที่นั่งจอดเทียบชานชาลา ก็ไม่ได้ก่อความตื่นเต้นคึกคักแม้แต่น้อย

.....
ในบรรดาราชกรที่มาเฝ้าอยู่ตรงนั้น ณัฐเห็นชายวัยสามสิบเศษๆ คนหนึ่งที่เขาไม่รู้ว่าเป็นใคร ก็มลงกราบถวายบังคมเมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน เมื่อเขาเงยหน้าขึ้นอีกครั้ง ชายหนุ่มเห็นด้วยความไม่คาดคิดถึงหยาดน้ำตาบนดวงหน้าเศร้าหมองของชายฉกรรจ์ผู้นั้น ทำเอาหัวใจวาบหายอย่างไม่ทันจะรู้เนื้อรู้ตัว

ถึงแม้จะเห็นด้วยกับหลักการของคณะราษฎรอย่างเต็มที่ ว่าประเทศไทยควรจะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้แล้ว และนี่ก็โล่งใจที่พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวกลับคืนพระนครอย่างสงบ ไม่มีสงครามกลางเมืองอย่างที่หลายคนเกรงว่าจะเกิดขึ้น แต่ณัฐบอกไม่ถูกเหมือนกัน ระหว่างกลับจากสถานีจิตรลดาไปที่โรงพิมพ์ว่าเหตุใดหัวใจของเขาจึงหนักอึ้งกับภาพที่เห็นมาเมื่อครู่

เขาไม่ได้คาดคิดด้วยว่า บรรยากาศของความเศร้าสร้อยในคืนนั้น จะติดตามมาหลอกหลอนในความฝันของเขา เป็นเวลานานนับปีหลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ ไปจนกระทั่งถึงวันเสด็จสวรรคต^{**}

ในวันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีประทับอยู่ที่พระที่นั่งไกลกังวลหัวหิน พระองค์ทรงยอมรับเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ ด้วยทรงเห็นแก่ความสงบร่มเย็นของบ้านเมืองและพระราชอาชญา คณะราษฎรจัดเรือรบ “สุขุทัย” เชิญเสด็จกลับพระนครแต่พระองค์ทรงปฏิเสธพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จกลับพระนครด้วยรถไฟขบวนพิเศษ เนื้อเรื่องเรื่องราวตรีประดับดาวบรรยายว่าประชาชนคนหนึ่งที่มาเฝ้ารอรับเสด็จแม้ว่าจะเป็นชายฉกรรจ์ที่มีน้ำใจเข้มแข็งก็ยังร้องไห้ด้วยความเห็นใจพระองค์ที่ต้องทรงอยู่ในภาวะการณ์ที่ยากลำบากและเสียใจเนื่องด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพรักของคนไทยทั้งชาติ ถูกลวงลระเมิด แม้ว่าณัฐน้องชายของคุณจอมอัมพันจะเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ณัฐก็รู้สึกเศร้าใจที่ได้มองเห็นภาพชายคนนั้นร้องไห้ และภาพบรรยากาศความเศร้าโศกของประชาชนที่เฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันนั้นก็ได้อยู่ในความทรงจำของณัฐตลอดมา

ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จต่างประเทศพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเพื่อรักษาพระเนตร ประชาชนได้ร่วมส่งเสด็จพระองค์ด้วยความจงรักภักดี ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้เพิ่มพี่ชายของพลอยไปส่งเสด็จฯ ทั้งสองพระองค์ เมื่อเพิ่มส่งเสด็จฯแล้วได้แวะมาหาพลอยที่บ้าน และเล่าให้พลอยฟังว่าได้ไปส่งเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จต่างประเทศเพื่อรักษาพระเนตร และเพิ่มกล่าวถึงความรู้สึกของตนว่า เพิ่มกลัวว่าพระองค์จะประทับต่างประเทศตลอดไปและจะไม่เสด็จฯ กลับเมืองไทยอีกเลย ดังที่ในเนื้อเรื่องได้กล่าวไว้ว่า

“คุณหลวงไปไหนมา ? แต่งเครื่องยศคดกระบี่เต็มทีทีเดียว”

^{**} ว.วินิจฉัยกุล, ชาติตรีประดับดาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : เพื่อนดี, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕๑-๓๕๒.

“ฉันไปส่งเสด็จในหลวงที่ตำหนักแพ” พ่อเพิ่มตอบแล้วหายใจอย่าง เหน็ดเหนื่อย ยกแก้วน้ำขึ้นจิบ

“อ้อ !” พลอยพูด “คุณหลวงนี่ออกแล้วก็ยังเฝ้าแทนอยู่อีก ได้ราชการดี จริงๆ”

พ่อเพิ่มหัวเราะแล้วก็พูดว่า “แม่พลอยไม่รู้อะไร เมื่อฉันยังอยู่ในราชการ เสียอีกฉันหนีเฝ้าฯ เก่งที่สุด ถ้าไม่จวนตัวจริงๆ ฉันเป็นไม่ไป เพราะชี้แจงแต่ง เครื่องยศ ร้อนจะตายไป แล้วก็ไ้เราเป็นขุนนางตัวชี้ปะตี้อย่างนี้ ถึงจะไปไม่ไปก็ เท่ากัน ไปก็ได้แต่เกร่ไปเกร่มา กินน้ำชาอายุทัยคนละอีกสองอีก มองไปทางไหนก็มี แต่เจ้าขุนมูลนาย ต้องคอยค่านับ ต้องคอยโค้งก้นจนเจ็บมือปวดหลัง”

“ก็เพราะฉันรู้ว่าคุณหลวงไม่ชอบไปงาน ฉันจึงได้ถาม” พลอยว่า

“ฉันเพิ่งเข้าเฝ้าสมัยนั้นะเอง เริ่มตั้งแต่วันเสด็จกลับจากหัวหินหลังวัน เปลี่ยนแปลง ฉันก็แต่งตัวไปรับเสด็จ ที่สถานีจิตรลดา เห็นมีแต่ลูกเสือไปตั้งแถว รับ และคนไปกันหรือมแหรมฉันก็ใจหาย ตั้งใจไว้ตั้งแต่วันนั้นว่า มืงานเสด็จออกที่ ไหน ฉันจะไปเฝ้าฯทุกครั้ง จนกว่าไม่ไหวหรือจะตายไป วันนั้นก็เลยไปส่งเสด็จที่ ตำหนักแพ ถูกไปยืนตากแดดแต่เช้า ร้อนจะเป็นลมเสียให้ได้ ขอน้ำกินอีกแก้วเถิด แม่พลอย”^{๑๒}

เนื้อเรื่องได้กล่าวต่อไปว่า

พลอยบอกเด็กรับใช้ให้ไปหาน้ำมาอีก แล้วก็ถามพ่อเพิ่มว่า “แล้วเป็น อย่างไรบ้าง คนไปส่งเสด็จมากไหม?”

“มากพอดูอยู่” พ่อเพิ่มตอบแล้วก็นั่งอยู่ครู่หนึ่ง จึงกล่าวต่อไปว่า

“วันนี้ฉันให้นึกสังหรณ์ในใจอย่างไรชอบกล”

“ทำไมคุณหลวง?” พลอยถามอย่างไม่ค่อยสนใจนัก

“ฉันคิดว่าวันนี้คงเป็นหนสุดท้ายในชีวิตของฉัน ที่ได้เฝ้าฯพระเจ้าอยู่หัว”

“คุณหลวงทำไมพูดอย่างนั้นเล่า” พลอยรีบพูดสอดขึ้นทันที “ก็ท่าน เสด็จไปไม่นานนักก็จะเสด็จกลับ ตัวคุณหลวงเองก็ยังแข็งแรง ทำไมพูดเป็น ลางอย่างนั้น !”

“ฉันไม่ได้ว่าฉันจะตายเร็วดอก แม่พลอย” พ่อเพิ่มตอบ “แต่ฉันอดนึก เกรงไปไม่ได้ว่า เสด็จคราวนี้แล้วจะไม่เสด็จกลับมาอีก”

^{๑๒} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สีแผ่นดิน เล่ม ๓, หน้า ๙๐๑.

“ทำไมคุณหลวงถึงนึกอย่างนั้น?”

“ฉันเห็นพระพักตร์ท่านคล้าย พระเนตรที่มองดูคนที่ไปเฝ้าฯส่งเสด็จฯ ดูเหมือนจะมีแววอาลัยมากกว่าที่เคยเห็นมา จนเสด็จขึ้นเรือพระที่นั่งแล้ว ก็ยังทรงยืนอยู่ที่กราบเรือ โบกพระหัตถ์อยู่อีกนาน ตาฉันจะฝาดไปหรืออย่างไรก็ไม่รู้ แต่ฉันมองเห็นไปว่า ท่านกวาดพระเนตร มองดูบ้านเมือง ปราสาทราชฐานของท่านเหมือนกับจะสั่ง ฉันยืนส่งเสด็จฯอยู่จนเรือพระที่นั่งลับไปจึงได้กลับ ใจหายไม่อยู่กับเนื้อกับตัวเลยแม่พลอย จนบัดนี้รู้สึกตัวเหมือนคนไม่มีขวัญ” พูดแล้วพ้อเพิ่มก็ถอนใจใหญ่^{๑๑}

ผู้แต่งให้เพิ่มเป็นผู้บรรยายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนที่เสด็จจากพระนครในครั้งนั้นว่า “ฉันเห็นพระพักตร์ท่านคล้าย พระเนตรที่มองดูคนที่ไปเฝ้าฯส่งเสด็จฯ ดูเหมือนจะมีแววอาลัยมากกว่าที่เคยเห็นมา” เพิ่มเล่าให้พลอยฟังและบรรยายให้เห็นภาพว่าพระองค์ทรงเศร้าพระทัยมากเพราะพระองค์จะเสด็จจากเมืองไทยและไม่เสด็จกลับมาอีก พระพักตร์ท่านหม่นหมองด้วยความเศร้าพระทัย สายพระเนตรที่ทรงมองดูผู้ที่ไปส่งเสด็จบ่งบอกถึงความอาลัยข้าราชการและประชาชนคนไทยทุกคน เรือแล่นออกไปไกลพระองค์ก็ยังทรงยืนอยู่ที่กราบเรือ โบกพระหัตถ์อำลาผู้ที่ไปส่งเสด็จอยู่นานดังที่บรรยายว่า “ท่านกวาดพระเนตร มองดูบ้านเมือง ปราสาทราชฐานของท่านเหมือนกับจะสั่ง” พระองค์ทรงมองดูพระราชวังและบ้านเมืองของท่านเหมือนกับพระองค์จะทรงอำลาเป็นครั้งสุดท้าย ภาพทั้งหมดที่ผู้แต่งให้เพิ่มบรรยายทำให้ผู้อ่านรู้สึกเศร้าใจเป็นอย่างมากเช่นกัน เพราะเป็นภาพที่พระองค์เสด็จจากเมืองไทยและไม่เสด็จกลับเมืองไทยอีกเลยจนกระทั่งพระองค์สวรรคตในต่างประเทศ พระองค์ทรงเสียสละพระราชอำนาจของพระองค์แก่ประชาชนชาวไทย แต่พระองค์ต้องเสด็จจากเมืองไทยและทรงประกาศสละราชสมบัติในเวลาต่อมา และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตในต่างประเทศทำให้ประชาชนชาวไทยโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับต่างประเทศ พระองค์ได้ทรงประกาศสละราชสมบัติ ประชาชนชาวไทยไม่ต้องการให้พระองค์ทรงสละราชสมบัติ ทุกคนต้องการให้พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยตลอดไป

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงกล่าวถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติในพระนิพนธ์ *เจ้าชีวิต* ดังนี้

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐๑-๙๐๒.

นับตั้งแต่เสด็จออกจากพระนคร พระเจ้าอยู่หัวและรัฐบาลก็มีเรื่องขัดแย้งระหว่างกัน คือต่างตีความหมายในรัฐธรรมนูญผิดแผกจากกัน และมีความเห็นไม่ตรงกัน พระเจ้าอยู่หัวทรงถือว่าได้ทรงเสียสละพระราชอำนาจของพระองค์ พระราชทานให้แก่ประชาชนไทยทั้งปวง มิได้พระราชทานให้แก่ชาวไทยหมู่หนึ่ง เพื่อที่จะได้ปกครองประเทศอยู่เรื่อยไปโดยที่ประชาชนมิได้เลือกตั้งขึ้นมา จึงไม่โปรดพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ เพราะทรงเห็นว่ารัฐบาลตราขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ใครดำเนินคดีในรัฐบาล ถ้าผู้ใดขัดขืนรัฐบาลจะถือว่าผู้นั้นเป็นปรปักษ์กับรัฐธรรมนูญ ทั้งทรงรังเกียจการตั้งศาลพิเศษเพื่อตัดสินคดีเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย.....พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตกลงพระทัยว่าจะทรงสละราชสมบัติโดยที่จะทรงลาออก ในที่สุดก็ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในเอกสารอันเป็นใบลาออก ที่บ้านซึ่งทรงเช่าอยู่ที่เมืองแครนลีห์ ในมณฑลซารีรี่ (Cranleigh, Surrey) เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๗^{๑๔}

ผู้แต่งเรื่องรมฉัตรสร้างเนื้อเรื่องให้คุณอรรดบอกกับवादว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงสละราชสมบัติ คุณอรรดซึ่งเป็นผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองและเป็นผู้นำในคณะรัฐบาล และवादต่างตกใจและไม่ต้องการให้พระองค์ทรงสละราชสมบัติ คุณอรรดและवादต้องการให้พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญของคนไทยทุกคนตลอดไป ดังที่ในเนื้อเรื่องกล่าวว่

สีหน้าของคุณอรรดค่อนข้างเขียวแห้ง ความทุกข์กังวลปรากฏชัดทางดวงตา

“ในหลวงอาจจะสละราชย์!”

“คะ?”

वादอุทานเสียงแหลม

“จะถึงอย่างนั้นเขียวหรือ?”

คุณอรรดไม่ตอบ แต่อาการถอนใจใหญ่แสดงว่าอัดอั้นตันใจเป็นอย่างยิ่ง

“ทำอย่างนั้นไม่ได้นะคะคุณ”

“ฉันก็ไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นเลยแม้वाद พยายามแล้วพยายามอีกทีก็จะไกลเกลี้ยอมยอมแต่ไม่สำเร็จ ฉันก็ยังไม่วุ่นวายว่าจะทำได้แค่นั้น”

“มีอย่างหรือ ถึงกับต้องสละราชย์ แล้วบ้านเมืองจะทำยังไงกัน?”

^{๑๔} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๗), หน้า ๗๑๒-๗๑๔.

วาดนึกไม่ออกจริงๆว่า ถ้าไม่มีในหลวงเสียดวงศ์เดียวแล้วจะอยู่ต่อไปได้
 ยังไง

“ฉันก็ตอบไม่ได้...แม่วาด...”

เสียงคุณอรุณแหบแห้ง

“แต่ฉันสัญญาได้อย่างหนึ่งว่า ยังไงๆเมืองไทยเราก็ต้องมีพระเจ้าแผ่นดิน
 แน่ ที่จะเป็นอย่างอื่นฉันไม่ยอมเป็นอันขาด!”^{๑๕}

แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงสละราชสมบัติและประทับต่างประเทศ จนกระทั่งเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๘ แห่งราชวงศ์จักรี แม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย และแม้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระองค์ไม่ได้ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเหมือนสมัย ก่อน แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทุกคนอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติตั้งแต่ยังทรง พระเยาว์ ประชาชนจึงรู้สึกตื่นเต้นดีใจที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ยังทรงพระเยาว์ และ พระองค์ประทับต่างประเทศเพื่อทรงศึกษา ประชาชนชาวไทยจึงรักและคิดถึงพระองค์เป็นอย่างมาก เมื่อพระองค์เสด็จนิวัติประเทศไทยเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์และเมื่อครั้งเจริญพระชันษา ประชาชน ชาวไทยทุกคนปลาบปลื้มปีติเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันมาเฝ้ารับเสด็จพระองค์ด้วยความยินดี

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงกล่าวถึงตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลนิวัติประเทศไทยเมื่อครั้งเจริญพระชันษาในพระนิพนธ์ เจ้าชีวิต ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลพร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี สมเด็จพระพี่นาง สมเด็จพระอนุชาประทับอยู่ในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ทรง ศึกษาวิชาการมาตลอดสมัยสงคราม เสด็จกลับเมืองไทยเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๘ ประชาชนแซ่ซ้องสาธุการถ้วนหน้า.....^{๑๖}

ในเรื่องสองฝั่งคลอง ผู้แต่งได้สร้างเนื้อเรื่องให้คุณลานและทับทิมเฝ้ารับเสด็จ

^{๑๕} ทมยันตี, ร่มฉัตร เล่ม ๔, หน้า ๑๐๕๓-๑๐๕๔.

^{๑๖} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๗๗๖.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่เสด็จนิวัตพระนครเมื่อทรงเจริญพระชันษาพร้อมกับประชาชนคนอื่นๆ ดังนี้

ทับทิมรออยู่นานจนเมื่อย เมื่อวังเวียนขึ้นมาก็หีบยาตมมาสูดดม เช่นเดียวกับหญิงชรา จนกระทั่งมีการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นตรงหัวถนน เสียงประชาชนให้ร้องด้วยความยินดีดังมาเป็นระยะ หญิงสาวก็รีบลุกขึ้นจนคุณลานประคองแทบไม่ทัน แล้วช่วยอุ้มหญิงชราขึ้นมาด้วย

.....

พระเจ้าอยู่หัวประทับมาในรถพระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงพระเจริญด้วยพระรูปโฉมอย่างทีทับทิมคาดคิดไว้และยิ่งกว่าคาดคิด เสียงแข็งแรงแห่งประชาชนแทบไม่อาจกลบเสียงหัวใจเต้นแรงของหญิงสาวได้..... หล่อมองเห็นแต่ความปลาบปลื้มตื่นเต็นในทุกดวงหน้าที่เรียงรายตลอดสองฟาก ถนน ซากปรักหักพังจากสงครามที่ยังเหลืออยู่ ถูกบดบังด้วยร่างผู้ชนจำนวนนับหมื่นนับแสน ความชื่นชมยินดีในวันนั้นนับเป็นยอดแห่งความปิติเท่าที่ทับทิมจำความได้ แม้แดดแรงกล้าก็พลันคลายความร้อนไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ เหลือไว้แต่ความกระจ่างแจ่มใสเช่นเดียวกับความแจ่มใสของประชาชน ฟ่ำศีศรามาเบื้องบนสะท้อนให้เห็นความผ่องใสเหมือนสวรรค์เองก็พลอยประทานพรลงมา พร้อมกับความใสสะอาดของแผ่นฟ้าในวันนั้นด้วย^{๑๑}

คุณลานและทับทิมได้เฝ้ารับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลพร้อมกับคนอื่นๆ ด้วยความปลื้มปิติ และผู้แต่งได้บรรยายบรรยากาศที่แจ่มใสในวันทีอรับเสด็จฯ พระองค์ว่า “ฟ่ำศีศรามาเบื้องบนสะท้อนให้เห็นความผ่องใสเหมือนสวรรค์เองก็พลอยประทานพรลงมา พร้อมกับความใสสะอาดของแผ่นฟ้าในวันนั้นด้วย” บรรยากาศแจ่มใสเช่นเดียวกับความสดชื่น ความสุขใจของประชาชน ฟ่ำในวันนั้นเป็นศีศรามาสดใส ท้องฟ้าไร้เมฆหมอก เหมือนดังว่าสวรรค์เบื้องบนก็รู้สึกยินดีทีพระองค์เสด็จนิวัตพระนคร และท้องฟ้าเบื้องบนก็ประทานพรให้ประชาชนชาวไทยทุกคนอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ร่มพระบารมีของพระองค์

ความจงรักภักดีของประชาชนชาวไทยที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ได้สืบทอดมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติประชาชนชาวไทยล้วนปลาบปลื้มปิติทีพระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

^{๑๑} ว.วินิจฉัยกุล, สองฝั่งคลอง, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพฯ : เพื่อนดี, ๒๕๔๔), หน้า ๖๑๕-๖๑๖.

ทุกคนตลอดไป ดังเช่นในเรื่องร่มฉัตร วาด กลิ่น นวม เอื้อมวงศ์ซึ่งเป็นตัวละครในนวนิยาย และประชาชนทุกคนมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสและพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วาดและกลิ่นได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในวันประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส เมื่อทั้งสองพระองค์ได้เสด็จออกให้ประชาชนได้ชื่นชมพระบารมีสร้างความปลื้มปิติให้แก่ประชาชนชาวไทยทุกคนเป็นอย่างยิ่ง และในวันประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เอื้อมวงศ์ได้เข้าร่วมในพระราชพิธีและได้เล่าให้วาดฟังว่า พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการด้วยพระสุรเสียงดังชัดเจนว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับตั้งแต่พระองค์ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติ พระองค์ทรงยึดมั่นในพระบรมราชโองการนี้โดยตลอด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปกครองบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ให้ร่มเย็นเป็นสุข พระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นทั่วทุกภาคของประเทศเพื่อทรงแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของประชาชนเพื่อให้ชาวไทยทุกคนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข น้ำพระทัยของพระองค์แผ่ไพศาลและเปี่ยมล้นในหัวใจของประชาชนทุกคน ประชาชนชาวไทยทุกคนจึงมีความรัก ความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอย่างสูงสุด พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทุกคน ดังที่ปรากฏในเรื่องญาติกา ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้ชวลาได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบกประจำประเทศพม่า ชวลาและสร้อยทองจึงได้เดินทางมาประเทศพม่า และผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้สถานทูตไทยในพม่าได้จัดงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และผู้แต่งกล่าวถึงสร้อยทองที่ได้ถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในใจด้วยความจงรักภักดี ดังนี้

เสียงเพลงไทยเดิมใช้เครื่องสายผสมดังลอยมากับลม แม้ไฟที่แต่งขอบสนามก็ไม่สว่างจัดจ้าจนน่าเกลียด เสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีที่ตามมาขณะดื่มถวายพระพรทำให้สร้อยทองน้ำตาคลอหน่วย เมื่อคิดถึงอะไรหลายอย่างในอดีตที่ผ่านมา

แม้จะไม่ได้ลงไปยืนชูแก้วรวมกับคณะทูตานุทูตที่สนามข้างล่างโน่น สร้อยทองก็ยังหันหน้าเข้าหาพระบรมฉายาลักษณ์ขนาดใหญ่ที่อยู่บนผนังห้องโถงชั้นบนของสถานทูต ซึ่งจัดเป็นที่รับแขกถึงสองตอนรวมทั้งห้องรับประทานอาหาร

ในใจสร้อยทองพราดำถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอให้
ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน ใครจะคิดร้ายต่อพระองค์ก็ขอให้ผู้นั้นถึงความพินาศ
แพ้ยัยตัวเถิด.....”^{๑๘}

สร้อยทองถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในใจด้วย
ความจริงรักภักดี ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญ ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนานและทรงเป็นมิ่งขวัญ
ของคนไทยทุกคนตลอดไป และคำถวายพระพรนี้ก็ได้อยู่ในหัวใจของคนไทยทุกคนเช่นกัน เพราะ
คนไทยทุกคนรักและเคารพพระองค์อย่างสูงสุด พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทรงเป็นศูนย์รวม
ความรัก ความศรัทธาของคนไทยทุกคน

จะเห็นได้ว่าจากโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องของนวนิยายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่า
พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมความรัก ศูนย์รวมจิตใจของประชาชน
ทุกคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย ความรัก ความจงรักภักดีของประชาชน
ทุกคนที่มีต่อพระองค์ ทำให้ประชาชนทุกคนพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อชาติบ้านเมืองและสถาบัน
พระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงผูกน้ำใจคนในชาติให้มีความรัก ความสามัคคี พระมหากษัตริย์จึง
ทรงสร้างความมั่นคง และดำรงเอกราชของชาติไทยมาจนถึงปัจจุบัน

ตัวละคร

ตัวละครที่แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยอย่าง
ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้จากหม่อมเพชรในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ พักใน
เรื่องรัตนโกสินทร์ คุณเปรมและพลอยในเรื่องสี่แผ่นดิน และวาดในเรื่องร่มฉัตร ดังนี้

หม่อมเพชรในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์

ผู้แต่งสร้างหม่อมเพชรเพื่อเชิดชูพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า
พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน หม่อมเพชรเป็นพระนัดดากำพร้าของพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช หม่อมเพชรได้มีโอกาสรับใช้เบื้องพระยุคลบาทอย่างใกล้ชิดจึงได้
มองเห็นว่า พระองค์ต้องทรงเหน็ดเหนื่อยอย่างยิ่งเพื่อสร้างพระนคร และยังต้องทรงทำสงคราม

^{๑๘} โสภาค สุวรรณ, ญาดิกา เล่ม ๒ , พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐๖.

เพื่อปกป้องบ้านเมือง หม่อมเพชรจึงมีความศรัทธา และมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอย่างยิ่งและยึดพระองค์เป็นมิ่งขวัญของชีวิต ไม่ว่าพระองค์จะทรงมีพระบัญชาสิ่งใด หม่อมเพชรพร้อมที่จะทำตามพระบัญชานั้นทันที ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

หม่อมเพชรมองดูรอบกายเธอแล้วก็อดหัวเราะเบาๆมิได้ด้วยนึกขัน
พึมพำคนเดียวอย่างใจคนหนุ่มปราศจากกังวลบิดามารดาเธอนั้นหาไม่ตั้งแต่เสียดวง
เหลือแต่ชีวิตอันถวายไว้เป็นฉลองพระบาท ฉลองพระหัตถ์ จะว่าเป็นดาบเป็นปืน
หรือจะว่าเป็นช้อน เป็นตะเกียบคืบอาหารก็แล้วแต่สุดแต่พระพุทธเจ้าอยู่หัวจะทรง
พระดำรัส “เหวย” ลงมาเมื่อไรเป็นได้การ และคนอื่นนั้นก็เช่นกัน”^{๙๙}

หม่อมเพชรมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอย่างสูงสุด ยอมเสียสละชีวิตให้พระองค์ได้และยอมทำทุกอย่างแล้วแต่พระองค์จะมีพระราชประสงค์ ไม่ว่าพระองค์จะทรงให้ไปรบในศึกสงครามหรือทรงมอบหมายหน้าที่อื่นให้หม่อมเพชรดูแล เช่น ช่วยดูแลการก่อสร้างพระนครในยามที่บ้านเมืองว่างเว้นจากศึกสงคราม หม่อมเพชรก็ทำตามที่พระองค์มีพระบัญชาอย่างสุดความสามารถ ผู้แต่งใช้ความเปรียบเทียบว่า “จะว่าเป็นดาบเป็นปืน” ซึ่งหมายถึงจะให้ออกไปสู้รบกับข้าศึกศัตรู หรือ “จะว่าเป็นช้อน เป็นตะเกียบคืบอาหาร” เป็นความเปรียบในยามที่บ้านเมืองสงบสุข หม่อมเพชรก็ทำงานทุกอย่างถวายพระองค์ได้แล้วแต่พระองค์จะมีพระราชประสงค์ เพียงแต่พระองค์มีพระดำรัสเพียงคำว่า “เหวย” เพียงคำเดียวเท่านั้น ผู้แต่งใช้คำว่า “เป็นได้การ” หม่อมเพชรก็พร้อมที่จะทำตามพระบัญชา และคนอื่นๆก็เช่นกันก็พร้อมทำตามพระบัญชาโดยทันที

การที่หม่อมเพชรยึดมั่นศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและเห็นว่าพระองค์ทรงเปรียบประดุจทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นมงคลในชีวิต ทรงเป็นหลักชัยแห่งชีวิต ดังนั้นเมื่อหม่อมเพชรได้รับพระบัญชาให้ยกทัพไปรบในสงครามพระปลัดกลีมา หม่อมเพชรได้ประชุมทัพและได้กราบไหว้บูชาพระรัตนตรัย แล้วรำลึกถึงคุณบิดามารดาครูอาจารย์และได้รำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ด้วยจิตใจที่ตั้งมั่น หม่อมเพชรได้เห็น

^{๙๙} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑๓

พระบรมสาทิสลักษณ์ของพระองค์ในมโนสำนึกซึ่งถือว่าเป็นนิมิตที่ดี พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นกำลังใจให้หม่อมเพชรเกิดกำลังใจและถือได้ว่าเป็นนิมิตหมายอันดีที่แสดงให้เห็นว่าการรบในครั้งนี้ จะได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน ดังที่ในนวนิยายกล่าวว่

ครั้นได้เวลาเรียกขุม เจ้านายทัพรอบไหว้บูชาพระพุทธคุณแล้วรำลึกคุณพระมหากษัตริย์คุณบิดามารดาครูอาจารย์ ในใจนั้นก็เห็นพระฉายาสาทิสลักษณ์ขุนหลวงพระพุทธเจ้าอยู่หัวแจ่มจรัสขึ้นมาในมโนนึก จัดว่าเป็นนิมิตดีราวกับยกเมฆฉาย^{๒๐}

ด้วยความจงรักภักดีของหม่อมเพชรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช หม่อมเพชรจึงสู้รบในสงครามอย่างเต็มความสามารถและจับตัวพระปลั่งกลีมาได้ ทัพไทยจึงชนะสงครามครั้งนั้น และต่อมาหม่อมเพชรก็ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช “เป็นดาบเป็นปืน” ของพระองค์เมื่อยามสงครามอีกครั้งหนึ่งในขณะที่กำลังสร้างเรือนหอพันเทพราชได้มาแจ้งข่าวสงคราม ๙ ทัพ เมื่อหม่อมเพชรได้ทราบข่าวสงคราม หม่อมเพชรจึงเลื่อนการแต่งงานเพื่อไปรบในสงคราม ๙ ทัพทันที ทั้งนี้ก็ด้วยความจงรักภักดีที่มีต่อพระองค์ และทัพไทยได้รับชัยชนะในสงคราม ๙ ทัพ

พักในเรื่องรัตนโกสินทร์

ตัวละครที่แสดงให้เห็นการเชิดชูพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ พักในเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งให้พักยกย่องเชิดชูพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างหนักเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชน และทรงมีขันติธรรม มีความเมตตาแก่ทุกคนทำให้ประชาชนและข้าราชการบริพารซาบซึ้งในน้ำพระทัยของพระองค์ พักรู้สึกศรัทธาและเลื่อมใสพระองค์ที่ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างหนักโดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย และพักชื่นชมที่พระองค์ทรงมีขันติธรรมและทรงมีน้ำพระทัยเมตตาต่อพระเจ้าน้องยาเธอเมื่อเกิดกรณีพระลคร ทำให้พักศรัทธาในพระองค์มากยิ่งขึ้นและยึดพระองค์เป็นมิ่งขวัญอันสูงสุดของชีวิต

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างหนักโดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทำให้ประชาชนและข้าราชการบริพารที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์รู้สึกซาบซึ้งที่พระองค์

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖๔.

ทรงทุ่มเทพระวรกาย พระราชหฤทัย พระสติปัญญา ทรงทำงานหนักเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมืองและประชาราษฎร์ ผู้แต่งได้บรรยายความรู้สึกของฟักที่รู้สึกเลื่อมใสศรัทธาในพระราชจริยาวัตรและพระราชอุปนิสัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างหนักเพื่อประชาชนมาตั้งแต่ยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอจนกระทั่งพระองค์ขึ้นครองสิริราชสมบัติ พระองค์ก็ยิ่งปฏิบัติพระราชกิจเพิ่มมากขึ้น ทำให้ฟักชื่นชมพระองค์และยึดพระองค์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า

บางครั้ง ฟักยังนึกอศรรยใจเหมือนกันว่าทรงรับพระราชภารกิจหนักอึ้งตลอดวันและเกือบตลอดคืนได้อย่างไร โดยที่ยังทรงความ สุขุมเยือกเย็นในพระราชอัธยาศัยสม่ำเสมอไม่เคยเปลี่ยนแปลง ฟักเคยเข้าเฝ้ามาตั้งแต่ยังทรงเป็นพระเจ้าลูกยาเธอประทับอยู่ที่วังท่าพระ จนเปลี่ยนมาเข้าเฝ้าที่ท้องพระโรงเมื่อเสวยราชย์แล้ว ก็ยังเห็นบุรุษผู้ส่งางามผู้เคร่งขรึมผู้นั้นดำรงคุณสมบัติเช่นเดิมอยู่อย่างนี้ ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา นอกเหนือไปจากความเกรงกลัวอย่างเมื่อหลายปีก่อน^{๒๐}

นอกจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างหนักทำให้ประชาชนและข้าราชการบริพารรักและเคารพพระองค์แล้ว พระองค์ยังทรงมีน้ำพระทัยเมตตา ทรงมีขันติธรรม ทรงให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนด้วย ประชาชนและข้าราชการจึงรักและเคารพพระองค์มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากเรื่องรัตนโกสินทร์เมื่อเกิดกรณีพระลครชักชวนชาวลาวมาเป็นไพร่พลพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้คณะตุลาการตัดสินคดีความตามขบวนการยุติธรรม พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยเมตตาต่อพระเจ้าน้องยาเธอ ทรงให้ความยุติธรรมพิจารณาตามความจริงที่เกิดขึ้น และผลพิจารณาปรากฏว่าพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ไม่ทรงมีความผิด เหตุการณ์กรณีพระลครทำให้ฟักเกิดความศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเพิ่มมากขึ้น ฟักยกย่องพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงถึงพร้อมด้วยความอดทนต่อสิ่งอันไม่เป็นที่พึงพอใจ แม้ว่าจะมีผู้ยุยงให้พระองค์ทรงขาดความเมตตาต่อพระเจ้าน้องยาเธอ แต่คำยุยงนั้นก็มิได้โยกคลอนพระองค์ได้เลย พระองค์ทรงมีพระเมตตาต่อพระเจ้าน้องยาเธอทั้งสองพระองค์เสมอมาและทรงวางเฉยต่อคำกราบทูลที่ยุยง ฟักชื่นชมพระองค์ว่าพระองค์คงจะเป็นความเที่ยงแท้แน่นอนเพียงพระองค์เดียวใน

^{๒๐} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ : ดันฮ้อ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๐๘.

ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลกนี้ ทำให้พิกยึดพระองค์เป็นมิ่งขวัญของชีวิต ดังที่ผู้แต่งได้บรรยายความรู้สึกของพิกดังนี้

พิกสรุปว่าคงจะเป็นเพราะทรงถึงพร้อมด้วย ชันติ หรือความอดกลั้น ต่อสิ่งอันไม่เป็นที่พึงพอใจ เสียงสนับสนุนและคัดค้านทั้งหลายมีความหมายเพียงแค่ว่ากระแสลมพัดผ่านมิได้โดยคลอนพระเมตตาและพระอุเบกขา หลายปีมาแล้วพิกไม่เคยเห็นว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลง จนทำให้คิดว่าหรือพระองค์ท่านจะเป็น นิจจัง อยู่เพียงสิ่งเดียวในสรรพสิ่งที่เป็น อนิจจัง ทั้งหมดในโลก

การมีบุคคลผู้หนึ่งเป็นหลักให้พิกได้เลื่อมใสศรัทธา ได้มองเห็นแนวทางการความประพฤติอันถูกต้อง แม้จะต้องประกอบด้วยความเยือกเย็นอดกลั้น ตลอดจนความแหลมคมอย่างยากที่ใครจะรักษาคุณสมบัติไว้ได้เนิ่นนานเพียงนี้ พิกก็รู้สึกว่าเป็นโชคคืออย่างหนึ่งที่ตนเองได้เผชิญเกิดมาในสมัยนี้ และได้มีโอกาสให้เห็นบุคคลผู้เป็นมิ่งมงคลแก่ชีวิตตน ^{๒๒}

คุณเปรมในเรื่องสี่แผ่นดิน

ผู้แต่งสร้างคุณเปรมเพื่อยกย่องเชิดชูพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของข้าราชการบริพาร คุณเปรมตัวละครเอกฝ่ายชายได้รับใช้เบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิด คุณเปรมจึงได้ทราบว่พระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อทุกคนเป็นอย่างยิ่ง ดังที่คุณเปรมและพลอยสนทนากันดังนี้

สิ่งที่เลื่องลือพูดถึงกันอยู่ทั่วไป ก็คือพระราชหฤทัยอันเต็มไปด้วยพระเมตตาต่อแม่แก่คนทั้งปวง ใครที่มีทุกข์ ใครที่ขาดแคลน ถ้าหากสามารถแสดงความทุกข์ความขาดแคลนนั้นให้ถึงพระเนตรพระกรรณ จะต้องได้รับพระมหากรุณาธิคุณแทบทุกคนไป ทุกวัน จะต้องมิช้าว่า คนโน้นได้รับพระราชทานที่ คนนั้นได้รับพระราชทานบ้าน คนนี้ได้รับพระราชทานเงินหรือของมีค่าอื่นๆ

“ในหลวงแผ่นดินนี้ท่านเหมือนพระเวสสันดรจริงๆนี่เองคุณเปรม” พลอยปรารภขึ้นกับสามิวันหนึ่ง

“ยิ่งกว่าพระเวสสันดรเสียอีก แม่พลอย” คุณเปรมตอบ “พระเวสสันดรท่านให้เฉพาะแต่ของที่ท่านมี แต่เจ้านายของฉันทัน บางที่ท่านก็พระราชทานทั้งที่

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๐.

ท่านยังไม่มีด้วยซ้ำไป ฉันเคยเห็นคนเขาขอพระราชทานเงิน แต่เงินที่เขาขอนั้น
มากไปเงินที่มีอยู่ไม่พอ เลยต้องพระราชทานให้เขาเป็นงวดๆเหมือนกับใช้นี้
จนครบตามที่เขาขอ”^{๒๓}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระเมตตาต่อข้าราชการบริพาร เมื่อพระองค์ทรง
ทราบว่ามีใครมีความเดือดร้อนก็จะพระราชทานความช่วยเหลือ แม้ว่าพลอยจะอยู่นอกวัง ไม่ได้อยู่
ในราชสำนักเหมือนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ยังได้ยื่นคำเล่าลือนี้ พลอยเปรียบเทียบว่าพระองค์ทรง
เป็นพระเวสสันดรซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญทานบารมี พระเวสสันดร
ทรงบริจาคทุกอย่างที่พระองค์มี แม้บุตร ภรรยา เลือดเนื้อชีวิต พระองค์ก็ทรงให้ได้เพื่อเป็นทาน
คุณเปรมบอกกับพลอยว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นยิ่งกว่าพระเวสสันดร
เพราะพระเวสสันดรทรงให้เฉพาะของที่ท่านมี แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
ให้ทั้งๆที่พระองค์ทรงไม่มี คุณเปรมยกตัวอย่างว่า บางคนขอพระราชทานเงินเป็นจำนวนมาก แต่
พระองค์ทรงมีไม่พอจึงต้องพระราชทานเป็นงวดๆจนครบตามจำนวนที่ขอ

คุณเปรมมีความรักและมีความจงรักภักดีต่อพระองค์เป็นอย่างมาก ดังที่คุณเปรมกล่าว
กับพลอยถึงความรู้สึกของคนที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า
คุณเปรมเคารพท่านเหมือนครูอาจารย์ที่ทรงให้ความรู้ได้ไม่หมดสิ้น ความรักของคุณเปรมที่มีต่อ
ทุกสิ่งได้ไปรวมอยู่ที่พระองค์ แม้แต่ชีวิตคุณเปรมก็ถวายพระองค์ได้ และทำให้คุณเปรมมีความตั้งใจ
ที่จะสร้างคุณงามความดีให้ชาติบ้านเมือง ดังที่กล่าวไว้ในเนื้อเรื่องดังนี้

“.....แต่แผ่นดินนี้ฉันอธิบายได้ยาก ใจหนึ่งนั้นเคารพเลื่อมใส
เสียเป็นที่สุด เพราะท่านเป็นคนดี คนฉลาด มีความรู้กว้างขวางมากกว่าใคร
ทั้งหมดที่ฉันได้เคยเห็นมา ความนับถืออย่างนี้จะเปรียบกับความนับถือ
ครูบาอาจารย์ก็ไม่ได้ เพราะความรู้ที่ครูบาอาจารย์ให้เป็นแต่บางอย่างแล้วก็
มีหมดมีสิ้น แต่ความรู้ที่ฉันได้จากท่านนั้น กว้างขวางเกินที่จะประมาณ ไม่มี
วันหมด และไม่มีที่จะทันท่านได้ ส่วนความรักที่ฉันมีต่อท่านนั้นยิ่งอธิบาย
ยากไปใหญ่ บางเวลาฉันรักท่านอย่างไม่เคยรักอะไรมาแต่ก่อน รู้สึกว่า
ความรักทั้งหมดที่มีต่อบ้านเมือง ตลอดจนลูกเมียวงศ์ญาติไปรวมอยู่ที่ท่าน
พระองค์เดียว ท่านจะทรงใช้ให้ทำอะไร ฉันก็ทำถวายได้แม้แต่ชีวิตก็ถวายได้
เพราะความที่ฉันรักท่านเช่นนี้ และเพราะความรักอันนี้แหละที่ทำให้ฉัน

^{๒๓} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สีแผ่นดิน เล่ม ๒, หน้า ๗๑๑ - ๗๑๒.

มีความกระตือรือร้นอยากทำดี อยากทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง อยากหาความรู้ใส่ตัว ให้สมกับที่ได้เป็นข้าของท่าน”^{๒๔}

พลอยในเรื่องสี่แผ่นดิน

ผู้แต่งสร้างพลอยเพื่อยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พลอยตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นผู้ที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พลอยเป็นข้าราชการบริพารในราชสำนัก อยู่ในเขตพระราชฐานฝ่ายในที่ตำหนักของเสด็จ ซึ่งเป็นเจ้านายของคุณสาย พลอย และซ้อย พลอยอยู่ที่ตำหนักของเสด็จตั้งแต่เด็กจึงได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิด และพลอยมีโอกาสเฝ้ารับเสด็จฯ พระองค์บ่อยครั้ง แต่ทุกครั้งพลอยก็ยังคงตื่นตันใจและดีใจที่ได้เฝ้ารับเสด็จฯ พระองค์ ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

พลอยเองก็เป็นชาววัง อยู่ใกล้เจ้านาย สักแต่ว่าโผล่หน้าต่างห้องออกไป ก็มองเห็นที่บนอันเป็นที่ประทับพระเจ้าอยู่หัว เรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับพระองค์ เป็นต้นว่าวันใดไม่ทรงสบาย ของสิ่งใดโปรดหรือไม่ ตลอดจนผู้ใดที่อยู่ในข่ายพระมหากษัตริย์คุณเป็นพิเศษ พลอยก็รู้ดีอย่างใกล้ชิด แต่ถึงอย่างนั้นทุกครั้งที่มีโอกาสเฝ้าฯ ใกล้ชิดและเห็นพระองค์ พลอยก็รู้สึกเต็มตื่น น้ำตาคลออยากจะร้องให้ด้วยความปีติและคอหอยนั้นก็ตื่นตันทุกครั้ง^{๒๕}

พลอยมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง พลอยได้รับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่เสด็จนิวัติพระนครเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ผู้แต่งได้บรรยายความรู้สึกของพลอยว่า พลอยปลื้มปีติที่ได้รับเสด็จฯ พระองค์จนร้องไห้ด้วยความดีใจ พลอยมองพระองค์ด้วยความรัก ความรู้สึกของพลอยเหมือนกับว่าไม่อยู่กับตัว จิตใจของพลอยทั้งหมดไปอยู่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์น้อย พระองค์มีแววพระเนตรบริสุทธิ์ไร้เดียงสา และสายพระเนตรที่ทอดพระเนตรประชาชนเต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตาจึงทำให้พลอยยิ่งรักพระองค์มากยิ่งขึ้น ดังที่ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของพลอยดังนี้

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑๓.

^{๒๕} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน เล่ม ๑, หน้า ๓๐๖.

พลอยได้แต่มองทะลุน้ำตาที่หลังไหลออกมากับลูกตาทั้งสองข้าง แลดูเห็นองค์พระเจ้าอยู่หัว “เจ้าประคุณ เจ้าประคุณ” พลอยร้องพึมพำอยู่ในลำคอ ไม่มีกำลังใจที่จะร้องไชโยได้อย่างคนหนุ่มสาวที่อยู่รอบตัว หัวใจทั้งหมดดูเหมือนจะหลุดลอยจากตัวไปจดจ่ออยู่ที่เด็กเล็กๆคนหนึ่งใส่หมวกปีกขนนก นั่งอยู่บนรถพระที่นั่งแวนดัล้อมไปด้วยผู้สำเร็จราชการและราชองครักษ์ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้ใหญ่ เด็กตัวเล็กๆที่ถูกเครื่องยศพระมหากษัตริย์บดบังจนเกือบจะแลไม่เห็นตัว คงเหลือแต่สายตาที่กวาดมองดูคนเป็นอันมากที่มาคอยต้อนรับด้วยประกายที่มีแววประหลาดอย่างที่ไม่เคยพบเห็นมาแต่ก่อน ประกายที่บริสุทธิ์ปราศจากบาป ปราศจากมลทิน และเต็มไปด้วยความเมตตาปราณี “พระองค์เล็กเหลือเกิน” พลอยนึกอยู่ในใจ “ไม่ได้นึกว่าจะเล็กถึงเพียงนี้ แต่ช่างน่ารัก น่าเอ็นดูเสียจริงๆ ใครเห็นใครก็ต้องรัก.....” ^{๒๖}

ผู้แต่งได้บรรยายความรู้สึกของพลอยต่อไปว่า นอกจากพลอยจะรักพระองค์แล้ว พลอยยังรู้สึกสงสารพระองค์อีกด้วย พระองค์ยังทรงเด็กมากน่าจะมีความสุขตามวัย แต่พระองค์จะต้องมารับหน้าที่ดูแลประเทศชาติบ้านเมืองและความทุกข์สุขของประชาชนทั้งแผ่นดิน พลอยและคนไทยทุกคนจึงมีทั้งความรักและความเห็นใจพระองค์อย่างมาก ความรู้สึกของพลอยที่มีต่อพระองค์เป็นความรัก ความผูกพันที่ตัวพลอยเองก็อธิบายไม่ถูก เมื่อข้อยบอกพลอยว่า ข้อยรักพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์น้อยนี้ด้วยความรู้สึกจากหัวใจทั้งหมด และมีแต่เพียงความรักอย่างเดียวไม่มีความรู้สึกกลัวเกรงอย่างเช่นในรัชกาลก่อนๆ ซึ่งพลอยก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับข้อยคือรักพระองค์มาก ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

พลอยยืนอยู่กับที่เหมือนถูกตรึงไว้ น้ำตาไหลพรากลงมาตามใบหน้าด้วยความปีติ และความสงสารจับใจ ปีติที่ได้เห็นสิ่งที่เป็นยอดแห่งความเคารพบูชาของตน คือพระเจ้าอยู่หัว สงสารเด็กที่น่ารักน่าเอ็นดูคนหนึ่ง ซึ่งบุญวาสนาหรือโชคชะตาบันดาลให้ต้องไปอยู่ในฐานะเช่นนั้น ความรู้สึกในใจที่ระคนกันอยู่นั้นอธิบายได้ยาก แต่ข้อยก็มาตอบให้ง่ายๆตามประสาของข้อยด้วยวิธีพูดขึ้นใกล้ๆตัวว่า “แม่พลอย ฉันรักเสียแล้วละในหลวงองค์นี้”

พลอยสะดุ้งตื่นจากภวังค์ ตอบข้อยไปว่า “ก็แม่ละข้อยใครๆก็ต้องรักในหลวง”

^{๒๖} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สีแผ่นดิน เล่ม ๔ , หน้า ๑๐๐๔.

“ไม่ใช่อย่างนั้น” ซ้อยอธิบายต่อ “รักจริงๆไม่ใช่รักอย่างในหลวง มีแต่รัก
เฉยๆไม่ต้องกลัว รักที่รักๆอยากวิ่งเข้าไปกอดไปจูบ”

“อย่าลองดีกว่าป้าซ้อย ใครเขาจะไปยอมให้ป้าซ้อยเข้าไปถึงพระองค์”
เสียงตาค้อดพูดอย่างขบขัน ^{๒๓}

วาดในเรื่องร่มฉัตร

วาดเป็นตัวละครอีกคนหนึ่งที่ถูกแต่งสร้างขึ้นเพื่อยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าทรง
เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน วาดได้เข้ามาอยู่ในวังตั้งแต่เด็ก ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วาดจึงมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ผู้แต่ง
ได้บรรยายความรู้สึกของวาดที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดังนี้

.....แต่หลักใหญ่ในชีวิตของวาด ถัดจากแม่คือ ‘เสด็จ’ ที่วาดรำลึก
ถึงข้าวแดงแกงร้อนอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก และสูงขึ้นไปประดุจหลักชัยของ
‘ชาววัง’ ทุกคนคือ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...ซึ่งในทรรศนะของวาด
เปรียบเสมือนหลักแก้วแห่งชีวิต ผังรากลึกลงไปในหัวใจและสายเลือดอย่าง
ไม่มีวันจะถ่างถอนได้ ! ^{๒๔}

ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของวาดว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็น
“หลักชัย” “หลักแก้ว” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมาย
ของ “หลักชัย” ว่า เครื่องยึดเหนี่ยวเพื่อชัยชนะ จุดที่หมายแห่งความสำเร็จ ^{๒๕} “หลักชัย” จึง
เป็นสิ่งที่เราปรารถนาสูงสุด เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวของชีวิตที่สำคัญที่สุด แฝงไว้ซึ่งน้ำเสียงแสดงความ
ปรารถนา การยกย่องเชิดชู คำว่า “หลักแก้ว” แก้วหรือรัตนะเป็นสิ่งที่มีความสูงส่ง พระองค์ทรง
เปรียบเหมือนรัตนะที่มีค่าสูงสุดในชีวิตของคนไทยที่ทุกคนรักและเคารพ พระองค์จึงทรงเป็นที่
ยึดเหนี่ยวของชีวิตและจิตใจที่สำคัญที่สุด และพระองค์ทรงเป็นดังรัตนะที่มีค่าสูงสุด เป็นที่
เคารพรักยิ่งของคนไทย

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐๔ - ๑๐๐๕.

^{๒๔} ทมยันตี, ร่มฉัตร เล่ม ๒, หน้า ๑๗๖.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ

“ฝังรากลึก” ผู้แต่งเปรียบเทียบความรู้สึกรักและผูกพันที่วาดมีต่อพระองค์เปรียบกับต้นไม้ “ฝัง” แสดงให้เห็นว่าต้องใช้เวลาหยั่งรากลึกลงไปช้าๆแต่ว่ามั่นคง ต้นไม้ฝังรากลึกลงในดินอย่างช้าๆและมั่นคง ความรู้สึกของวาดที่รักและผูกพันต่อพระองค์ก็ได้ใช้เวลาเนิ่นนานตั้งแต่วาดยังเป็นเด็ก ต้นไม้ฝังรากลงในดินแต่ความจงรักภักดีของวาดได้ฝังลงใน “หัวใจและสายเลือด” “หัวใจ” คือจิตใจ ความรู้สึก และสายเลือดเป็นอวัยวะที่หล่อเลี้ยงร่างกายให้มีชีวิต ความจงรักภักดีที่มีต่อพระองค์จึงอยู่ในใจและในกายของวาดตลอดไป ดังที่ผู้แต่งใช้ถ้อยคำว่า “อย่างไม่มีวันจะถ่างถอนได้ !” ตราบใดที่ยังมีลมหายใจ มีชีวิต วาดก็ยังคงมีความรักและผูกพันต่อพระองค์อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง

วาดมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง วาดเฝ้ารอวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จนิวัติประเทศไทยด้วยความปลื้มปิติ วาดเฝ้ารับเสด็จพระองค์ทุกครั้งที่มีโอกาส เช่นในวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้เสด็จออก ณ พระบรมมหาราชวังเพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมพระบารมี วาดได้เข้าเฝ้าฯพร้อมกับประชาชน วาดปลื้มปิติเป็นอย่างมากที่ได้ชื่นชมพระบารมีของทั้งสองพระองค์ และวาดชื่นชมในพระสิริโฉมของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ความจงรักภักดีของวาดได้แสดงออกอีกครั้งหนึ่งคือ ในวันที่ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วาดไม่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯและชื่นชมพระบารมีของพระองค์โดยตรงเนื่องด้วยเป็นพระราชพิธีใหญ่ แต่วาดก็รอฟังข่าวจากเอื้อมวงศ์บุตรชายที่ได้เข้าร่วมในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วยหัวใจที่จดจ่อ เอื้อมวงศ์เล่าให้วาดฟังว่าพระองค์มีพระบรมราชโองการด้วยพระสุรเสียงดังชัดเจนว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” วาดปลื้มปิติมากที่สุดที่ต่อไปนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะประทับเมืองไทยตลอดไป และวาดปลื้มใจที่พระองค์มีพระบรมราชโองการแสดงให้เห็นความตั้งมั่นพระราชหฤทัยว่าจะทรงปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้ร่มเย็นเป็นสุข ต่อไปนี้ประเทศไทยจะมีพระมหากษัตริย์ประทับในเมืองไทยเป็นมิ่งขวัญของชาวไทยไม่เสด็จประทับต่างประเทศอีก เพราะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา ประชาชนชาวไทยขาดองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงเป็นหลักชัยที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติและประทับต่างประเทศจนกระทั่งพระองค์เสด็จสวรรคตยังความโศกเศร้าให้แก่ประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยรัชกาลที่ ๘ คนไทยก็ชื่นชมยินดีที่ได้มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์น้อย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก็ต้องประทับต่างประเทศเพื่อทรงศึกษา ประชาชนทุกคนก็รักและคิดถึงพระองค์ เมื่อพระองค์เสด็จนิวัติประเทศไทยประชาชนทุกคนก็ดีใจมาก แต่แล้วพระองค์ก็ได้เสด็จสวรรคตอย่างกะทันหันยังความโศกเศร้าเสียใจแก่ประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่งอีกครั้ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองสิริราชสมบัติ พระองค์ก็ยังคงต้องทรงศึกษาต่อในต่างประเทศ คนไทยทุกคนก็เฝ้ารอวันที่พระองค์จะทรงสำเร็จการศึกษาและเสด็จกลับเมืองไทยเป็นการถาวร เมื่อพระองค์เสด็จกลับเมืองไทยพร้อมพระคู่หมั้นเพื่อประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสและพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วาดและคนไทยทุกคนล้วนปลาบปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง วาดรู้สึกปลาบปลื้มปิติเป็นอย่างมากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทรงเป็นมิ่งขวัญของประชาชนชาวไทยทุกคนตลอดไป

ฉาก

ฉากในนวนิยายมีหลายตอนที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทรงเป็นศูนย์รวมความรัก และทรงเป็นศูนย์รวมความเจริญรุ่งเรือง ความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชน ดังจะเห็นได้จากเรื่องสี่แผ่นดินคือฉากที่บรรยายวันลอยกระทง ฉากที่บรรยายงานรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จพระราชดำเนินกลับจากเสด็จประพาสยุโรป ฉากภาพของประชาชนที่เฝ้ารอรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่างทางที่ขบวนรถไฟเสด็จประพาสบางปะอินผ่าน และภาพของประชาชนที่เฝ้ารอรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่เสด็จนิวัติประเทศไทยเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ดังนี้

ผู้แต่งได้บรรยายภาพวันลอยกระทงที่มีความงดงามและสนุกสนาน แสดงให้เห็นความรื่นเริง อันเกิดจากความร่มเย็นเป็นสุขได้ร่วมพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคืนวันลอยกระทงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงลอยกระทงที่ทำขนุนนางหรือทำราชวรดิษฐ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเรือบัลลังก์ซึ่งจอดอยู่หน้าตำหนักแพพร้อมด้วยเจ้านายข้างใน ที่หน้าเรือบัลลังก์เจ้าพนักงานของพระบรมมหาราชวังได้จอดเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เพื่อให้ทรงจุดเทียน ผู้แต่งได้บรรยายว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนชวนเทียนหน้าพระพุทธรูปก็สว่างขึ้นพร้อมกัน ต่อจากนั้นเจ้านายที่ประทับในเรือทรงจุดเทียนภายในเรืออีกจนทั่ว เรือพระที่นั่งทั้งตั้งงามอยู่แล้วเมื่อกระทบแสงเทียนจึงดูงดงามมากยิ่งขึ้น เรือพระที่นั่งที่จุดเทียนสองสว่างลอยไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างช้าๆ ดูงดงามราวกับมีชีวิต พร้อมด้วยเสียงเห่เรือและเสียงพิพาย และเจ้านายที่ประทับในเรือได้ปล่อยเรือกระทงเล็กๆ ที่จุดเทียนสว่างไสว และภาพของดอกไม้เพลิงที่ส่องแสงสว่างอยู่บนท้องฟ้าอย่างงดงาม ดังที่ผู้แต่งบรรยายดังนี้

คืนวันเพ็ญเดือน ๑๒ เวลาสองยามนั้น อากาศเยือกเย็น ท้องฟ้าแจ่มใส
ปราศจากเมฆ และพระจันทร์ดวงโตที่สุดในรอบปี ลอยอยู่กลางฟ้าตรึงครีษะ

พอดี พอถึงเวลาเสด็จออก ท่ามกลางเสียงประโคมทุกอย่างที่เตรียมไว้พร้อมก็เริ่มมีชีวิต พลอยจำได้ดีถึงเสียงโขนร้องลากเสียงบอกกันต่อไปเวลาเจ้านายเสด็จออกจากวังว่า “เปิดข้าง!” แล้วก็มีเสียงรับกลับมาว่า “เปิดข้างแล้ว!” เป็นสัญญาณว่าได้เปิดประตูข้างให้เจ้านายเสด็จผ่าน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเรือบัลลังก์จอดอยู่หน้าตำหนักแพ พร้อมด้วยเจ้านายข้างใน.....

ที่หน้าเรือบัลลังก์นั้น เจ้าพนักงานจอดเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชเตรียมไว้ บนบุษบกตั้งพระชัย หัวท้ายเรือพระที่นั่งจุดโคมกระจกลีต่างๆ ดูแพรวพราว ที่หน้าบุษบกอันเป็นที่ตั้งพระพุทธรูปตั้งเครื่องนมัสการ มีรูปเทียนต่อชนวนมายังเรือบัลลังก์ เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดชนวน ในพริบตาเดียวเทียนหน้าพระก็สว่างพรึบขึ้นพร้อมกัน ต่อจากนั้นเจ้านายข้างในทรงจุดเทียนภายในเรืออีกจนทั่ว ทำให้เรือพระที่นั่งลุ่มลุ่มสว่างแจ่มด้วยแสงประทีป แสงไฟกระทบลวดลายสลักที่ปิดทองล่องชาดและติดกระจก บังเกิดแสงสะท้อนดูเหมือนกับว่าเรือพระที่นั่งนั้นมีชีวิต และเป็นสัตว์ที่แสนจะงดงาม ลอยมาจากอีกโลกหนึ่ง เมื่อทรงจุดเทียนเสร็จ ฝีพายในเรือพระที่นั่งก็เริ่มพายและเรือพระที่นั่งก็เคลื่อนที่ออกไปช้าๆ พร้อมด้วยเสียงเห่เรือและเสียงฝีพายรับกึกก้อง ต่อจากนั้นเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ก็ลอยเข้ามาเทียบหน้าเรือบัลลังก์เพื่อให้ทรงจุดเทียนเช่นเดียวกับเรือพระที่นั่งลำก่อน

จากเรือใหญ่ซึ่งลอยล้าออกไปกลางน้ำ สองแสงสว่างจากลำไปรอบบริเวณเหมือนพระอาทิตย์พระจันทร์ในท่ามกลางความมืด และแสงสว่างนั้นจับใบหน้าคนหลายพันที่อยู่ในเรือเล็กเรือน้อยที่มาคอยชมอยู่ให้แลเห็นได้ชัด ต่อจากนั้นก็มีการปล่อยเรือกระทงเล็กๆ ทำเหมือนเรือพระที่นั่งและเรือกราบของจริง แต่ส่วนเล็กลงไปหมด จุดเทียนและโคมสว่างทั่วทั้งลำ ภาพทั้งหมดนี้เป็นภาพที่พลอยจำได้ดีตาไม่มีวันลืมเลื่อนอีกภาพหนึ่ง^{๓๐}

ผู้แต่งได้บรรยายภาพดอกไม้เพลิงที่สว่างไสวสวยงามในคืนวันลอยกระทงดังนี้

เวลาที่พลอยรู้สึกว่าคุณที่สุดก็คือตอนจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งเริ่มต้นหลังจากทรงจุดดอกไม้เพลิงเป็นสัญลักษณ์ที่หน้าเรือบัลลังก์ บัดเดียวใจหึ่งท้องน้ำก็ดูเหมือนจะเต็มไปด้วยดอกไม้เพลิง เพราะเรือต่างๆที่จอดอยู่นับจำนวนไม่ถ้วนนั้น ต่างพากันจุดดอกไม้เพลิงขึ้นพร้อมกัน เช่นพุ่มตะไลที่เขาจุดตามท่อน บางอย่าง

^{๓๐} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สีแผ่นดิน เล่ม ๑, หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

ก็น่ากลัวเช่นพายุและรศึกซึ่งส่งเสียงดัง ภายในระยะเวลาติดๆกันบนท้องฟ้าก็
เต็มไปด้วยดาวสีต่างๆ ที่ร่วงพุกกลับลงมา แล้วก็เสียงพายุเสียงพะเนียง เกิดเป็น
ดาวกระจายเต็มท้องฟ้าแทนกันอยู่ไม่ขาด ในน้ำเบื้องหน้ามีแต่ดอกไม้
ทุกขนาด ส่งเสียง มุดน้ำหรือฟ่นไฟออกจากตัวอยู่ไม่ขาดระยะ.....^{๓๑}

อีกตอนหนึ่งผู้แต่งได้บรรยายจากตอนที่จัดงานรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวที่เสด็จกลับจากเสด็จประพาสยุโรป ผู้แต่งได้บรรยายจากและบรรยายจากงานรับเสด็จทั่ว
ทั้งพระนคร ยกตัวอย่างท้องสนามหลวงที่ประดับไฟ และประดับตกแต่งเป็นรูปปราสาทราชฐาน
ต้นไม้ ภูเขาอย่างงดงาม มีโขนกกลางแปลงที่แสดงตอนพระรามเข้าเมือง และสมโภชต้อนรับ
พระรามคืนเมืองอโยธยาซึ่งเข้ากับเหตุการณ์ที่รับเสด็จพระองค์ที่เพิ่งเสด็จกลับจากเสด็จประพาส
ยุโรปกลับสู่พระนคร ขบวนข้าราชการเดินถือเทียนเข้ามาถวายพระพร เมื่อถวายพระพรเสร็จแล้ว
จึงเริ่มแสดงโขนกกลางแปลง ดังที่ผู้แต่งบรรยายดังนี้

งานรับเสด็จนั้น มีทั้งนอกวังและในวัง งานที่มีนอกวังนั้นดูเหมือนจะมี
ทั่วพระนคร แต่ที่พลอยจำได้ติดตาก็คือโขนกกลางแปลงที่ท้องสนามหลวง
โขนกกลางแปลงนั้นมีกลางคืน ท้องสนามหลวงจึงถูกประดับประดาด้วยโคมไฟ
สว่างไสวดูสวยงามแทบจำไม่ได้ งานรับเสด็จนั้นมีทั้งนอกวังและในวัง งานที่มี
นอกวังนั้นดูเหมือนจะมีทั่วพระนคร แต่ที่พลอยจำได้ติดตาก็คือโขนกกลางแปลง
ที่ท้องสนามหลวง โขนกลางแปลงนั้นมีกลางคืน ท้องสนามหลวงจึงถูก
ประดับประดาด้วยโคมไฟสว่างไสวดูสวยงามแทบจำไม่ได้ โขนคืนนั้นจับตอน
พระรามเข้าเมือง มีการสมโภชต้อนรับพระรามคืนเมืองอโยธยา ในท้องสนามนั้น
ตกแต่งเป็นบ้านเมือง ปราสาทราชฐาน มีต้นไม้ ภูเขา กระทับด้วยแสงไฟ
ดูเหมือนกับเมืองเนรมิตหรือเมืองในฝัน เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นบนพลับพลา
แล้ว งานก็เริ่มด้วยข้าราชการเดินขบวนถือเทียนเข้ามาถวายพระพร ขบวนแห่
เดินเป็นสี่สาย แต่ละสายเห็นแต่แสงเทียนในความมืด ดูเหมือนกับงูตัวมหึมาที่มี
เกล็ดเป็นไฟ เมื่อเสร็จการถวายพระพรด้วยการให้ ๓ ลาแล้ว โขนกลางแปลง
จึงลงโรง มีพลักษณ์พลึงในกองทัพพระรามยาวสุดสายตา แล้วจึงถึงพระราชรถ
พระรามและรถบุษบกษัตริย์อื่นลากงูมาเป็นแถวแนว สีทองกระทับแสงไฟ
เป็นประกายระยับ^{๓๒}

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

ผู้แต่งได้บรรยายเด็กนักเรียนแต่งแฟนซี เข้ามาถวายพระพร และเดินรำน้าพระที่นั่งถวายให้ทอดพระเนตรดังนี้

งานช่างในที่พลอยนึกได้ที่หลังเมื่อเวลาล่วงเลยมานานก็คือ วันที่เด็กนักเรียนเล็กๆเข้ามาถวายพระพร และมีงานเดินรำน้า เด็กผู้ชายเล็กๆ นำเอ็นดูมาจากโรงเรียนราชวิทยาลัยที่บ้านสมเด็จฟากข้างโน้น เข้ามาสมทบกับเด็กผู้หญิงขนาดเดียวกันจากโรงเรียนสุนันทาลัย ปากคลองตลาด ทุกคนแต่งกายแฟนซีแบบต่างๆ เป็นฝรั่งก็มี เป็นไทยก็มี เป็นจีนก็มี สุดที่จะจดจำ เมื่อนักเรียนมาพร้อมกันแล้ว ก็ตั้งขบวนแห่ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเดินเข้าประตูย่ำค่ำไปยังสวนควาลัย ซึ่งได้ปลูกพลับพลาและโรงละครไว้เสร็จแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพลับพลาแล้ว มีการเลี้ยงนักเรียน วันนั้นเป็นวันแรกที่พลอยได้เห็นการเดินรำน้าแบบฝรั่ง นักเรียนหญิงกับนักเรียนชายจับคู่กันเดินรำน้ากลางสนามหน้าพลับพลา เข้ากับจังหวะแตรวงที่เล่นเพลงเดินรำน้า เรียกว่าเพลงลานเซอร์และเซอร์โรเยอร์ ...^{๓๓}

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้บรรยายจากที่แสดงให้เห็นความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์อย่างยิ่งคือ ตอนที่ประชาชนเฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่างทางที่รถไฟพระที่นั่งเสด็จประพาสบางปะอินผ่าน ประชาชนทุกคนต่างหมอบกราบถวายบังคมและสายตาก็มองมายังกระบวนรถไฟพระที่นั่งเต็มเปี่ยมไปด้วยความปลื้มปิติ แม้ว่าจะมิได้มองเห็นพระองค์ เพียงแค่ได้มองเห็นและทราบว่าเป็นพระองค์ประทับอยู่บนรถไฟ ทุกคนก็รู้สึกปลื้มใจที่ได้เฝ้ารับเสด็จพระองค์ คนที่พายเรือกัวยายบนดักและถวายบังคมพระองค์ คนชราที่หาปลาอยู่ก็นั่งลงคุกเข่าพนมมือถวายบังคมและอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกโปรดคุ้มครองพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญของประชาชนทุกคนตลอดไป ซึ่งแสดงให้เห็นความรักความผูกพันเป็นอย่างมากของประชาชนที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านสายตาของพลอยดังนี้

.....รถไฟแล่นผ่านบ้านเล็กเมืองน้อยแถวชานพระนคร บางบ้านรู้ว่า จะเสด็จพระราชดำเนินผ่าน ตามทางรถไฟก็ตั้งที่บูชาตามมีตามเกิด บางบ้านเจ้าของบ้านออกมารับเสด็จฯ พอรถไฟผ่านต่างก็หมอบกราบถวายบังคมแล้ว แหงนหน้าขึ้นมองกระบวนรถไฟเสด็จฯ ด้วยความปลื้มใจเป็นล้นพ้น

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๗.

ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่พลอยได้โดยเสด็จในกระบวนหลวง เพิ่งเคยเห็นว่า อาณาประชาราษฎร์แสดงอาการกิริยาความรู้สึกอย่างใดเมื่อได้ชมพระบารมี ขณะเสด็จพระราชดำเนินผ่าน รัศมีแห่งความจงรักภักดีจากคนนับพันนับหมื่น ที่เรียงรายตามบ้านช่องและไร่นาพุ่งเข้ามาจับหัวใจเวลาไปไหนมาไหนตาม ลำพัง พลอยไม่เคยรู้สึกที่ชาวบ้านร้านค้าและบ้านช่องเรียกสวณที่ได้เห็น ตามทางนั้นมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่คราวนี้พลอยแลเห็น ความสัมพันธ์นั้นได้ชัด ไม่ว่าจะบ้านไหนช่องไหน ไม่ว่าจะเป็นคนหมู่ใด กลุ่มใด ล้วนแต่เป็นบ้านหรือคนในครอบครัวเดียวกันทั้งสิ้น.....

.....ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งพายเรือจะไปกิจธุระ พอเห็นรถไฟกระบวน เสด็จพระราชดำเนินแล่นผ่านไป ก็วางพายพาดไว้กับตัก และหันมาถวาย บังคมทั่วทุกคนพร้อมๆกัน คนแก่คนเฒ่าที่หาปลาอยู่ริมคู ลงนั่งคุกเข่าพนมมือ ไหว้ระหว่างหน้าผาก หลับตาทำปากหมุบหมิบอาราธนาคุณพระคุณเจ้าให้คุ้มครอง ในหลวง.....^{๓๔}

ผู้แต่งใช้คำว่า “รัศมีแห่งความจงรักภักดี” ความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอำนาจ มีพลังเปรียบเสมือนมีแสงสว่างที่เรืองรอง และเปล่งประกายเป็นรัศมี และแสงสว่างแห่งความจงรักภักดีนั้นก็ได้อันได้ “พุ่งเข้ามาจับหัวใจ” แสดงให้เห็นว่าความจงรักภักดีของประชาชนที่เปรียบเสมือนว่าได้ส่องแสงสว่างนั้นได้เข้ามาจับหัวใจ ของพลอยอย่างรวดเร็วและอย่างแรงดังที่ผู้แต่งใช้คำว่า “พุ่ง” ความจงรักภักดีของประชาชนทำให้ พลอยรู้สึกซาบซึ้งใจอย่างมาก ผู้แต่งเปรียบเทียบความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนทุกคน ว่า “ไม่ว่าจะเป็นบ้านไหนช่องไหน ไม่ว่าจะเป็นคนหมู่ใดกลุ่มใด ล้วนแต่เป็นบ้านหรือคนใน ครอบครัวเดียวกันทั้งสิ้น.....” ทุกคนแม้ว่าจะอยู่ต่างถิ่นกัน หรือต่างเชื้อชาติศาสนา กัน แต่ ทุกคนก็มารวมอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวเดียวกัน และมีประมุขของครอบครัวคือพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ประชาชนอยู่ภายใต้การปกครอง ระบอบประชาธิปไตยมีรัฐธรรมนูญ แต่ประชาชนก็ยังมี ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย จะเห็นได้จากเรื่องสี่แผ่นดินที่ได้บรรยายจากประชาชนที่เฝ้ารอรับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลด้วยความปลาบปลื้มปิติ ผู้แต่งได้บรรยายจากภาพ ของประชาชนที่มาเฝ้ารอรับเสด็จฯพระองค์ด้วยความปลื้มปิติ เสียงของประชาชนที่ร้องไชโยด้วย

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๖ - ๓๐๗.

ความปลานปล้ำเสียงดังไปทั่วบริเวณ และเสียงร้องไห้ด้วยความปล้ำปีตินั้นดังสนั่นจนผู้แต่งเปรียบเทียบว่า “ดูจว่าแผ่นดินจะถล่มทลาย” พลอยซึ่งยืนรับเสด็จก็หัวใจเต้นแรงด้วยความดีใจที่ได้เข้าเฝ้าฯพระองค์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายดังนี้

พอช้อยพูดขาดคำก็รู้สึกว่คนจำนวนนับพันๆนั้นมีความเคลื่อนไหวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างคนต่างเขย่งปลายเท้าชะเง้อมองไปที่ต้นทางเสด็จฯ เสียงไชโยดังมาจากไกลแล้วก็ใกล้เข้ามาทุกที จนในที่สุดเสียงคนไชโยให้ร้องแสดงความปีตินั้นก็ดังอื้ออึงไปรอบข้าง ดูจว่าแผ่นดินจะถล่มทลาย พลอยหัวใจเต้นแรงด้วยความตื่นเต้น เขยียดตัวขึ้นตรงเพื่อจะได้เห็นให้ถนัด กระบวนทหารม้านำเสด็จฯผ่านไปแล้ว เสียงเกือกม้ากระทบกับพื้นถนนดังกึกก้องเข้ากับเสียงคน ยิ่งเพิ่มความตื่นตาตื่นใจขึ้นไปอีก รถม้าพระที่นั่งผ่านมาอยู่ตรงหน้าแล้วก็ผ่านเลยไป”^{๙๔}

ศิลปะการใช้ภาษา

ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง**ร่มฉัตร**คือ เนื้อความตอนหนึ่งในนวนิยายผู้แต่งได้กล่าวยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนไทยทุกคนอย่างไม่มีวันเสื่อมคลายดังนี้

พ่อนวมเล่าด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจต่อสิ่งอันเป็นหัวใจของประเทศ
และไม่ว่า วัน...เวลา...จะล่วงไปเท่าใด ความรู้สึกอันนั้นก็ไม่เคย
คลายจากหัวใจของคนไทย”^{๙๕}

ผู้แต่งใช้คำว่า “ความรู้สึกภาคภูมิใจ” แสดงให้เห็นว่านวมมีความรัก ความภูมิใจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ทรงเป็นที่เคารพรักสูงสุดของคนไทย พระองค์ทรงให้ความใกล้ชิดกับประชาชนและพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจมากมายเพื่อความร่มเย็นของประชาชน คนไทยทุกคนจึงซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์เป็นอย่างมาก หากเปรียบเทียบประเทศกับร่างกาย และหัวใจเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดของร่างกาย พระองค์ก็ทรงเป็นเหมือนหัวใจ ทรงมีความสำคัญสูงสุดต่อประเทศและคนไทย และนอกจาก

^{๙๔} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สี่แผ่นดิน เล่ม ๔**, หน้า ๑๐๐๓-๑๐๐๔.

^{๙๕} ทมยันตี, **ร่มฉัตร เล่ม ๓**, หน้า ๗๕๐.

พระองค์จะทรงมีความสำคัญมากที่สุดแล้วพระองค์ยังทรงเป็นที่รัก เป็นที่เคารพสูงสุดอีกด้วย พระองค์จึงทรงเปรียบเหมือน “หัวใจของประเทศ”

นอกจากผู้แต่งจะได้แสดงความรัก ความจงรักภักดี ความผูกพันที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านตัวละครคือवादและนวมแล้ว ผู้แต่งก็ยังได้แสดงความคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในนวนิยายโดยตรงอีกด้วย ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า

*แม้ว่าดุลงแห่งอำนาจจะเปลี่ยนแปลง แต่ดุลงแห่งความรัก ความศรัทธายัง
แน่วแน่เที่ยงตรงเสมอ ^{๓๗}*

แม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น การปกครองระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว ระบอบการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ระบอบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปแต่ความผูกพัน และความจงรักภักดีที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังคงเหมือนเดิม ประชาชนทุกคนยังมีความรัก ความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แม้ว่าพระองค์ไม่ได้มีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมืองอย่างเช่นในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ต้องทรงใช้พระราชอำนาจด้านนิติบัญญัติผ่านคณะผู้แทนราษฎร พระราชอำนาจด้านบริหาร ผ่านคณะรัฐมนตรี พระราชอำนาจด้านตุลาการผ่านคณะข้าราชการตุลาการ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงเป็นที่เคารพรักสูงสุดของประชาชนทุกคนและทรงปกครองบ้านเมืองและ ประชากรราษฎรให้มีความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา ประชาชนทุกคนจึงมีความรัก ความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “ดุลงแห่งอำนาจจะเปลี่ยนแปลง” ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ อำนาจเปลี่ยนแปลงไปอยู่กับผู้อื่นได้ แต่ความรัก ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง อย่างแน่นอน ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “ดุลงแห่งความรัก ความศรัทธายังแน่วแน่เที่ยงตรงเสมอ”

พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและทรงดูแล

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน.

ประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ประชาชนจึงมีความรัก ความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อพระองค์ ดังที่ผู้แต่งนวนิยายได้แสดงให้เห็นความรัก ความผูกพัน ความจงรักภักดีของตัวละครและประชาชน ที่มีต่อพระองค์ ความรัก ความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระองค์ทำให้ประชาชนพร้อมที่จะ ทำทุกอย่างเพื่อชาติบ้านเมืองและพระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงผูกน้ำใจคนในชาติให้มีความรัก ความสามัคคี พระมหากษัตริย์จึงทรงสร้างความมั่นคง และดำรงเอกราชของชาติไทยมาจนถึง ปัจจุบัน

๓.๑.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีที่งดงามยิ่งใหญ่ถึง ๔๑๗ ปี เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ ๒ พม่านุกทำลายเผาบ้านเมืองจนเสียหายย่อยยับ ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม ถาวรวัตถุสิ่งก่อสร้างต่างๆถูกเผาทำลาย รวมทั้งทรัพย์สิ่งของมีค่า หนังสือวิชาความรู้ต่างๆ ถูกเผาทำลายและกระจัดกระจายหายสาบสูญ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราช ของชาติได้สำเร็จและทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี แต่เมืองธนบุรีเป็นราชธานีเล็กและไม่สามารถขยายอาณาเขตได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปราบดาภิเษก เป็นองค์ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ พระองค์มีพระราชดำริให้ทรงสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ ทางฝั่งปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาคือกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยฝั่งตะวันออกมีเนื้อที่กว้างขวาง สามารถขยายเมืองให้กว้างใหญ่ไพศาลออกไปได้อีก และราชธานีใหม่มีชัยภูมิดีมีแม่น้ำ เจ้าพระยาเป็นปราการธรรมชาติกว่าครึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรง เริ่มสร้างถาวรวัตถุ อาคาร สิ่งก่อสร้างต่างๆก่อน ทั้งพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กำแพงพระนคร คูคลองรอบพระนคร ฯลฯ เมื่อทรงสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างที่มั่นคงแล้ว พระองค์ จึงทรงฟื้นฟูความรู้ ศิลปวัฒนธรรมต่อไป ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงเอกราชของ ชาติมาได้จนถึงปัจจุบัน

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์มีเพียงเรื่องเดียวที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ ว่าทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่คือเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ เมื่อได้ศึกษา เรื่องนี้แล้วจะเห็นว่า ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์มีแนวคิดของเรื่อง และผู้แต่งได้สร้าง เนื้อเรื่อง ตัวละคร ใช้ฉาก และมีศิลปะการใช้ภาษาเพื่อเชิดชูพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราชที่ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ดังนี้

แนวคิด

เรื่องบุญเพรงพระหากสวรรค์ มีแนวคิดที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นศูนย์กลางให้ทุกคนรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่หลังจากเสียกรุง เห็นได้จากตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง ผู้แต่งได้กล่าวไว้ในคำนำว่า เรื่อง “บุญเพรงพระหากสวรรค์...” นี้ ชื่อเรื่องมาจากใจความบาทหนึ่งในหนังสือนิราศนรินทร์ คือโคลงบทที่ว่า

อยุธยาคล่มแล้ว	ลอยสวรรค์ ลงถา
สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร-	เจ็ดหล้า
บุญเพรงพระหากสวรรค์	ศาสน์รุ่ง เรื่องแฮ
บังอบายเบิกฟ้า	ฝึกพื้นใจเมือง

ใจความนั้นตีความหมายออกไปได้หลายทาง อาจารย์ท่านหนึ่งท่านอธิบายได้ว่า อยุธยานั้นยุคล่มแล้วในอดีต แต่กลับลอยขึ้นไปชูปัตวใหม่ในเมืองสวรรค์ แล้วจึงหยาดฟ้ากลับลงมาเป็นราชธานีใหม่ที่กรุงเทพฯ นี้

แต่บางท่านก็รักจะแปลว่า กรุงเทพฯพระมหานครนี้ล้มลงมาแต่สวรรค์ หมายความว่าหยาดฟ้าลงมาดินนั่นเองโดยตรง

อันที่จริงความหมายทางที่หนึ่งนั้นดูจะตรงกับหัวใจคนมากกว่า บาทที่สองสรรเสริญความงามของพระมหาปราสาทราชมนเทียรและราชบัลลังก์ งามบรรเจิดเพริศแพรว สองแสงจ้าวจรัส

บาทที่สามแปลว่า เพราะผลบุญญาธิการแต่ก่อนเก่าแห่งองค์สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชาเจ้า ศาสนาจึงกลับรุ่งเรืองขึ้นอีกวาระหนึ่ง

บาทที่สี่แปลว่า อานุภาพแห่งพระศาสนาและบุญญาธิการแห่งองค์พระมหากษัตริย์สามารถบดบังทางแห่งความทุกข์ ความชั่ว ความมีดมนไว้ได้สิ้นเมื่อปิดความมีดมนไว้แล้วก็เปิดความสว่างไสวจากท้องฟ้าให้ฉายส่องเข้ามาในใจคน เป็นการปลุกฝังและรื้อฟื้นจิตใจของผู้คนพลเมืองโดยแท้^{๓๔}

บุญเพรงพระหากสวรรค์ คำแต่ละคำที่นำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันมีความหมายอย่างลึกซึ้ง

^{๓๔} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสวรรค์, หน้า ก.

บุญ หมายถึง ความดี เพรง หมายถึง ก้อน เก้า พระ คือ พระมหากษัตริย์ สรรค์ หมายถึง สร้าง ตามที่ผู้แต่งได้อธิบายความหมาย บุญเพรงพระหากสรรค์ว่าหมายถึง พระบุญญาธิการที่พระองค์ทรงสร้างไว้แต่เก๋าก่อน และด้วยพระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนี้ พระองค์จึงทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีขึ้นมาใหม่ได้อย่างงดงามและมั่นคง และพระองค์ทรงฟื้นฟูความรู้ศิลปวัฒนธรรมเช่น ทรงรวบรวมวรรณกรรม ทรงฟื้นฟูนาฏกรรม ทรงอุปถัมภ์นาฏศิลป์ด้วยพระองค์เอง ทรงมีข้าราชการนักรำไว้ในวังหลวง เป็นต้น อีกทั้งทรงบำรุงพระพุทธศาสนา โปรดให้สังคายนาพระไตรปิฎก ทรงส่งพระสงฆ์ไทยไปลังกา และโปรดให้ซ่อมแซมวัดเก่าและสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายแห่ง^{๓๙}

ในนวนิยายเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ กล่าวถึงเวลาที่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ พระบรมมหาราชวังเริ่มสร้างและกำลังวางรากฐานก่อสร้างพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ พลเมืองกรุงเทพมหานครมีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวจีน ชาวญวน ชาวมอญ ชาวลาว เป็นต้นที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและได้ขอพระราชทานที่ดินตั้งเป็นแขวงบ้านประจำหมู่คณะของตน ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างช่วยกันสร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยเฉพาะคนบ้านลาวของบัวไซซึ่งมีฝีมือในทางช่างได้เป็นแรงกำลังสำคัญช่วยสร้างวังสร้างวัด ในนวนิยายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมาดูแลการก่อสร้างพระอุโบสถด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด และทรงร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางรากฐานพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอันเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ทุกคนทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจสร้างวังสร้างวัดให้สำเร็จ เมื่อมีศึกสงครามพระองค์ก็ทรงห่วงใย ในนวนิยายเมื่อพระองค์ได้ทรงทราบข่าวพระปลั่งกลีมาเป็นกบฏ พระองค์มีพระบรมราชโองการให้หม่อมเพชรเป็นแม่ทัพยกทัพไปรบโดยทันที และเมื่อพระองค์ได้ทรงทราบว่าพม่ายกกองทัพมาถึง ๙ ทัพเพื่อโจมตีพระนคร พระองค์ทรงเป็นห่วงสงครามครั้งนี้มาก ดังที่พันเทพราชเล่าให้หม่อมเพชรฟังว่า “ขุนหลวงท่านมิได้ประชวรสิ่งไร แต่เมื่อคืนตลอดคืนหาได้เข้าที่บรรทมไม่ ด้วยโบบอกกระหน่ำเข้ามา ขุนตำรวจ พระตำรวจ นายเวรต่าง ๆ นานาเข้าประจำของกันทุกตัวคนแล้วแต่เมื่อคืน.....” เมื่อพระองค์ทรงทราบข่าวสงคราม ๙ ทัพ พระองค์ทรงรีบจัดกองทัพเตรียมพร้อมสู้รบกับข้าศึกทันทีโดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย พระองค์ทรงสร้างขวัญกำลังใจให้คนไทยทุกกลุ่มเหล่าร่วมใจกันต่อสู้กับเหล่าศัตรูผู้รุกราน

^{๓๙} ม.ร.ว. แสงไสย เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๓), หน้า ๑๗๘-๒๐๙.

ในช่วงเวลาที่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยทุกกลุ่มเหล่าทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่างช่วยกันสร้างบ้านเมืองและช่วยกันต่อสู้กับข้าศึกศัตรู โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นมิ่งขวัญและทรงอยู่เคียงข้างประชาชน

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

เรื่องบุญพร่งพระหากสวรรคตเป็นเรื่องราวการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ที่ต้องสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่ ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัง สร้างวัด สร้างกำแพงเมืองก่อร่างสร้างเมืองเพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นราชธานีใหม่ของคนไทย สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่ ๒ พม่าบุกเข้าทำลายเผาเมืองอยุธยาจนเสียหายย่อยยับ ปราสาทราชวัง วัดวาอารามที่งดงาม หนังสือวิชาความรู้ต่างๆ ถูกเผาทำลาย กรุงศรีอยุธยาราชธานีของไทยที่มั่นคงมาถึง ๔๑๗ ปีถึงกาลล่มสลาย ต้องสูญเสียเอกราชให้แก่พม่า พม่ายึดเอาทรัพย์สินของมีค่าและกวาดต้อนผู้คนไปเป็นเชลยที่เมืองพม่า ผู้คนที่หนีพ้นจากการถูกจับเป็นเชลยก็กระจัดกระจายหลบหนีเอาตัวรอด สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรวบรวมผู้คนกอบกู้เอกราชและทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ตลอดรัชสมัยเป็นระยะเวลา ๑๕ ปี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระวิริยะต่อสู้กับข้าศึกศัตรูและทรงรวบรวมผู้คนโดยมีกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปราบดาภิเษกเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ พระองค์มีพระราชดำริให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ทางฝั่งปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาคือเมืองกรุงเทพมหานคร โดยมีพระราชปณิธานให้ราชธานีแห่งใหม่นี้เป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมของคนไทย

ในประวัติศาสตร์ หนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ได้บันทึกไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชดำริว่าเมืองธนบุรีไม่เหมาะสมเป็นที่ตั้งพระนครควรย้ายเมืองมาฝั่งตะวันออกดังนี้

.....ทรงพระราชดำริว่าเมืองธนบุรีนี้ ฝั่งปากตะวันออกเป็นที่ชัยภูมิดีกว่าที่ปากตะวันตก โดยเป็นที่แหลมมีลำน้ำเป็นขอบเขตอยู่กว่าครึ่ง ถ้าตั้งพระนครข้างฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาจะมาติดถึงชานพระนครก็ต่อสู้ป้องกันได้ง่ายกว่าอยู่ข้างฝั่งตะวันตก ฝั่งตะวันออกนั้นเสียเป็นที่ลุ่ม เจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ย้ายอยู่ฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ดอน แต่ก็เป็นที่อ้อมค้ำน้ำเขาระทุดพองอยู่เสมอไม่ถาวร พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานนั้นเล่าก็ตั้งอยู่ในอุปจารระหว่างวัดแจ้งและวัดท้ายตลาดชานาอยู่ทั้ง ๒ ข้างควรเป็นที่รังเกียจ ทรงพระราชดำรินี้จึงดำรัสสั่งให้พระยาธรรมาธิกรณกับ

พระยาวิจิตรนาวิเป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ไปวัดกะที่สร้างพระนครใหม่ข้างฝั่ง
ตะวันออก^{๔๐}

ในหนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้บันทึกไว้มีเนื้อความ
ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาสร้างเมืองใหม่
คือกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยทรงเล็งเห็นว่า ฝั่งปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีชัยภูมิดีกว่าปาก
ตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งกรุงธนบุรีเนื่องจาก

๑. ฝั่งปากตะวันออกมีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบเป็นปราการธรรมชาติกว่าครึ่ง สามารถ
ป้องกันข้าศึกที่ยกมาโจมตีพระนครได้ง่ายกว่ากรุงธนบุรี
๒. กรุงธนบุรีแม้เป็นที่ดอนแต่ก็ถูกน้ำกัดเซาะทรุดพังเนื่องด้วยเป็นท้องคู้่งน้ำ
๓. พระราชวังกรุงธนบุรีอยู่ระหว่างวัดแจ้งและวัดท้ายตลาด ทำให้ไม่สามารถขยายอาณาเขต
พระราชวังได้

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเล็งเห็นว่าฝั่งปากตะวันออกของแม่น้ำ
เจ้าพระยาเป็นที่เหมาะสมที่จะตั้งราชธานีใหม่ เพราะเหมาะสมทั้งทางด้านชัยภูมิที่สามารถป้องกัน
ข้าศึก และสามารถสร้างพระราชวังขึ้นใหม่ให้มั่นคง อีกทั้งสามารถขยายอาณาเขตพระราชวังและ
ราชธานีได้ต่อไปในอนาคต พระองค์จึงทรงย้ายจากกรุงธนบุรีมาสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์โปรด
ให้พระยาธรรมาธิกรณ์และพระยาวิจิตรนาวิเป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ไปวัดที่เพื่อสร้างพระนคร

เมื่อได้อุดมฤกษ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ประกอบพระราชพิธี
ยกเสาหลักเมืองกรุงเทพมหานคร ในหนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
ได้บันทึกวันและเวลาดังนี้

.....ได้ตั้งพิธียกเสาหลักเมืองเมื่อ ณ วันอาทิตย์เดือนหกขึ้นสิบค่ำ
ฤกษ์เวลารุ่งแล้ว ๔๕ นาที พระราชวังใหม่ให้ตั้งในที่ซึ่งพระยาราชเศรษฐี
และพวกจีนอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่แต่ก่อน โปรดให้พระยาราชเศรษฐีและพวกจีน
ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่สวน ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้มไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง
แล้ว จึงได้สถาปนาสร้างพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน ล้อมด้วยปราการระเนียดไม้
ไว้ก่อน พอเป็นที่ประทับอยู่ควรแก่เวลา^{๔๑}

^{๔๐} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : องค์การคำ
คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๑๑.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน.

พิชัยเสนาหลักเมืองนี้เป็นนิมิตหมายแสดงว่าพระมหากษัตริย์และประชาชนจะร่วมกันสร้างบ้านเมือง ณ สถานที่อันเป็นมงคลนี้ ไม่โยกย้ายไปที่ไหนอีก และเพื่อให้เกิดความร่มเย็นและความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมืองสืบต่อไปดังที่ในหนังสือ จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวไว้ว่า

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพิชัยเสนาหลักเมืองในวันอาทิตย์ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๔๔ ตรงกับวันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ ด้วยประเพณีการฝังเสนาหลักเมืองเป็นหลักฐานแน่นอนนั้น เป็นนิมิตหมายว่า พระมหากษัตริย์และอาณาประชาราษฎร์จะต้องร่วมกันสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นอยู่อาศัย ณ ที่อันเป็นมงคล ไม่มีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงอย่างใดอีก เพื่อให้บังเกิดความร่มเย็นและความเจริญรุ่งเรืองต่อไป ^{๓๖}

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ได้นำเอาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตอนที่มีการสร้างราชธานีใหม่มาสร้างเป็นเนื้อเรื่องของนวนิยาย โดยผู้แต่งเริ่มต้นเนื้อเรื่องด้วยเหตุการณ์สำคัญในตอนแรกสร้างเมืองคือ กล่าวถึงเวลาที่ลงเสนาหลักเมืองกรุงเทพมหานครและการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามดังนี้

ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือนหก ขึ้นสิบค่ำ เวลาบ่าย ๔๕ นาที ตรงกับปีชวด จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๓๒๕ หลักเมืองเมืองกรุงเทพพระมหานครอมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยาภิไธยชัยภูมิขันธ์ปกองตรงที่อันนับเป็นหลักของเมืองแห่งพระแก้ว ปรากฏยศไพศาลไปทั่วทุกทิศานุทิศ

แลการก่อสร้างพระบรมมหาราชวัง พระราชมณเฑียรสถานนั้นก็เริ่มหลังจากวันมหาอุตมฤกษ์หนึ่งวัน แต่ว่าพระมหามณเฑียรในครั้งนั้นอนาถหนอ ! ความปรารถนาจะรักษาแต่เกียรติยศหมายจะกำราบขวัญข้าศึกเมืองไกลนั้นช่างมีมาก พระมหามณเฑียรปราสาทราชวังจึงปรากฏแต่ว่าก่อขึ้นด้วยไม้ มีที่เป็นอิฐปูน มันคงลงทุนลงแรงมากอยู่แต่ที่วัด..... ^{๓๗}

เรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์เป็นเรื่องของการสร้างบ้านเมืองใหม่ พระบาทสมเด็จพระ

^{๓๖} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ปี, จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕๔.

^{๓๗} ศุภร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๑๑-๑๓.

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตั้งพระทัยสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ที่มั่นคงและ
งดงาม ผู้แต่งใช้ถ้อยคำบรรยายเมืองกรุงเทพมหานครว่า “ปรากฏยศไพศาลไปทั่วทุกทิศานุทิศ”
แสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครราชธานีใหม่มีความยิ่งใหญ่ เป็นที่รู้จักของนานาประเทศ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระบรมเดชานุภาพ ทรง
สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้มีอาณาเขตกว้างขวางและมีความมั่นคง พระองค์ทรงสร้างพระบรมมหาราชวังที่
งดงามและยิ่งใหญ่ ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาบนแผ่นดิน
ไทย พระองค์ทรงสร้างกำแพง ป้อมปราการ วัง วัดซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างทางวัตถุและทรงฟื้นฟูความรู้
ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของชาติ พระองค์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ที่
งดงาม มั่นคงและไพบูรณ์ด้วยความรู้ ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกไทย พระองค์ทรงป้องกัน
ขอบเขตพสุธาและทรงขยายพระราชอำนาจแผ่ไพศาล กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีเกียรติยศและศักดิ์ศรี
เป็นที่รู้จักของนานาประเทศ

วันประกอบพระราชพิธียกเสาหลักเมืองเมืองกรุงเทพมหานคร ผู้แต่งบรรยายว่า “เป็นวันมหา
อุดมฤกษ์” เป็นวันมหามงคลที่คนไทยจะได้ลงหลักปักฐานมีที่อยู่มั่นคง ณ ดินแดนกรุงรัตนโกสินทร์
เป็นวันเริ่มต้นของความร่มเย็นเป็นสุข และความเจริญรุ่งเรืองของประชาชนชาวไทยที่ได้มีพระนครใหม่
และกรุงรัตนโกสินทร์นี้จะวัฒนาถาวรสืบต่อไปถึงอนุชนรุ่นหลัง

ในประวัติศาสตร์ เมื่อแรกสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวไทย ชาวลาว ชาวเขมร และ
ชาวต่างชาติอื่นๆที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารได้ช่วยกันสร้างบ้านเมือง เนื้อความในหนังสือ
พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวถึงคนไทยและคนต่างชาติที่เข้ามา
พึ่งพระบรมโพธิสมภารช่วยกันสร้างพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวรสถานมงคล และพระนครดังนี้

ในจุลศักราช ๑๑๕๕ ปีเถาะ เบญจศก โปรดให้ตั้งกองสักเลขไพร่หลวงสม
กำลังและเลขหัวเมืองทั้งปวง แล้วให้เกณฑ์ทำอิฐขึ้นใหม่บ้าง ให้ไปรื้ออิฐกำแพง
เมืองกรุงเก่าลงมาบ้าง ลงมือก่อสร้างพระนครทั้งสร้างพระบรมมหาราชวังและ
พระราชวังบวรสถานมงคลในปีนั้น โปรดให้รื้อป้อมวิชัยนทร์และกำแพงเมืองธนบุรี
ข้างปากตะวันออกเสีย ขยายพระนครให้กว้างออกไปกว่าเก่า เกณฑ์เขมร
๑๐,๐๐๐ เข้ามาขุดคลองคูพระนครด้านตะวันออกตั้งแต่บางลำภูตลอดมา
ออกแม่น้ำข้างใต้เหนือวัดสามปลื้มยาว ๘๕ เส้น ๑๓ วา กว้าง ๑๐ วา ลึก ๕ ศอก
พระราชทานชื่อว่า คลองรอบกรุง.....และขุดคลองใหญ่เหนือวัดสะแกอีก
คลองหนึ่ง พระราชทานนามว่าคลองมหานาค เป็นที่สำหรับประชาชนชาวพระนคร
จะได้ลงเรือไปประชุมเล่นเพลงและสักระวาในเทศกาลฤดูน้ำเหมือนอย่างครั้งกรุง

ศรีอยุธยาเก่า และวัดสะแกนั้นเมื่อขุดคลองมหานาคแล้วพระราชทานนาม เปลี่ยนใหม่กว่าวัดสระเกศ และขอแรงเขมรที่เข้ามาขุดคลองให้ช่วยขุดรากทำ พระอุโบสถใหม่ด้วย^{๔๔}

จากประวัติศาสตร์ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงรวบรวมกำลังคนทำอิฐขึ้นใหม่ และให้ไปริ่ออิฐกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยา และโปรดให้ลงมือ ก่อสร้างพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคล พระองค์ทรงให้ริ่อป้อมวิชัยนทร์และ กำแพงเมืองธนบุรีข้างฟากตะวันออกเพื่อขยายพระนคร ทรงเกณฑ์แรงงานเขมรขุดคูคลองรอบ พระนคร พระราชทานชื่อว่าคลองรอบกรุง ทรงให้ขุดคลองมหานาคเพื่อให้ประชาชนได้ลงเรือ ประชุมเล่นสัควาในฤดูน้ำหลากเหมือนเมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา และให้ชาวเขมรที่เข้ามาขุดคลอง ช่วยขุดรากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ในประวัติศาสตร์ หนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ได้บันทึกไว้ว่า พระองค์ทรงให้ชาวลาวเวียงจันทน์ช่วยกันสร้างกำแพงพระนครและสร้างป้อมปราการเพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู ดังนี้

ครั้นขุดคลองและตระเตรียมอิฐปูนและตัวไม้สำหรับก่อสร้างพระนคร พร้อมแล้ว จึงโปรดให้เกณฑ์ลาวเมืองเวียงจันทน์ ๕,๐๐๐ และมีตราให้หาผู้ว่า ราชการหัวเมืองตลอดจนหัวเมืองลาวริมแม่น้ำโขงฟากตะวันตกเข้ามาพร้อมกัน ในกรุง แล้วให้ปักปันหน้าที่ทั้งข้าราชการในกรุงและหัวเมืองให้ช่วยคุมไพร่ ช่วยกัน ขุดรากก่อกำแพงรอบพระนคร และสร้างป้อมไว้เป็นระยะห่างกัน ๑๐ เส้นบ้าง ไม่ถึง ๑๐ เส้นบ้างรอบพระนคร^{๔๕}

ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ก็ได้นำประวัติศาสตร์ตอนที่ชาวลาวเวียงจันทน์ได้ช่วย ก่อสร้างพระนครดังกล่าวข้างต้นนั้น นำมาสร้างเป็นเนื้อเรื่องให้มีเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ให้ครอบครัวบ้านลาวของบัวไซเข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและติดตามมาพึ่งพระบรม- โภธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครอบครัวบ้านลาวของบัวไซได้ช่วย สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามดังนี้

^{๔๔} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑, หน้า ๗๔-๗๖ .

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

.....พวกผู้หญิงมีฝีมือในการปิดทองลงบนเนื้อที่ที่เขาหลงรักไว้แล้ว หรือที่ล่องชาดไว้ก็มีมาก พวกหล่อนค่อยลุ่มค่อยคลำโดยประณีต โบสถ์วิหาร สำเร็จไปด้วยแรงพวกต่างเมืองเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ทีเดียว ส่วนพวกผู้ชายมีฝีมือ ในทางแกะสลักทั้งไม้และแก้วเนื้อใส ฝีมือช่างทองก็ดีพอการ คนศรีสัตนาพรหมนี้ จึงมีหน้าว่าเป็นพวกช่างฝีมือ ^{๖๖}

ครอบครัวบ้านลาวของบัวไซเป็นช่างฝีมือที่มีชื่อเสียง ทุกคนได้ช่วยสร้างโบสถ์วิหาร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผู้หญิงมีฝีมือปิดทองลงบนเนื้อที่ที่ได้หลงรักและล่องชาด ผู้ชายมีฝีมือแกะสลัก ไม้และแก้วเนื้อใสและมีฝีมือทางด้านช่างทอง โบสถ์วิหารวัดพระศรีรัตนศาสดารามส่วนใหญ่ สำเร็จได้ด้วยฝีมือแรงงานของครอบครัวบ้านลาว ฝีมือการก่อสร้างสร้างได้อย่างงดงามวิจิตร ลงรัก และล่องชาดอย่างงดงาม และปิดทองอย่างประณีตลงบนเนื้อที่ที่ได้หลงรักและล่องชาด ทองที่ปิด ด้วยฝีมืออันประณีตบรรจงส่องประกายงามระยับงดงามตระการตา ไม้และแก้วเนื้อใสแกะสลัก ด้วยฝีมืออันประณีตอ่อนช้อยช่วยเสริมให้พระอุโบสถและพระวิหารงามสง่า ยิ่งใหญ่ไพศาล สมภาคภูมิกับที่เป็นพระอารามหลวงสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์

เนื้อเรื่องเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์มีเหตุการณ์สำคัญคือการสร้างเมือง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้มีความมั่นคงและงดงามเพื่อให้ ประชาชนชื่นชมเมืองใหม่และเกิดความรู้สึกอุ่นใจว่าต่อไปคนไทยมีราชธานีใหม่ที่มั่นคง และ ทำให้ประเทศอื่นเกิดความเกรงกลัวในแสนยานุภาพของไทยไม่กล้ารุกรานข่มเหง นอกจากพระองค์ จะทรงสร้างบ้านเมืองให้มีความมั่นคงและงดงามแล้ว พระองค์ยังทรงรักษาความสงบภายในเพื่อ รักษาเสถียรภาพการเมืองภายในประเทศ และทรงปราบปรามข้าศึกที่เข้ามารุกรานเพื่อรักษา ความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทยซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ตัวละคร

ตัวละครหลายคนในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ได้สนับสนุนความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ แต่ที่น่าสนใจที่สุดคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ที่งดงามและมั่นคง

^{๖๖} ศุภร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๓๐-๓๑.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในเรื่องบุญเพรงพระหากสรค์

ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรค์ ผู้แตงนำองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาสร้างเป็นตัวละครในนวนิยาย พระองค์ทรงมีบทบาทในด้านต่างๆ ทั้งทรงสร้างเมือง ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ทรงทำสงครามปกป้องประเทศ ในด้านการสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่ พระองค์ทรงมาดูแลการก่อสร้างพระอุโบสถและพระมหามณเฑียรด้วยพระองค์เองและทรงร่วมปรึกษาการก่อสร้างกับพระยาราชสงครามและหม่อมเพรงด้วยความสนพระทัยดังนี้

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวประทับบนพระแท่นได้ร่มไม้ ทรงภูษาแดงลอยชาย พระองค์เปล้าเป็นอันสบายประทับขัดสมาธิทรงบัญชาการวางราก พระอุโบสถและพระมหามณเฑียรสนพระทัยอยู่

“เจ้าเพชร เจ้าถนัดช่างการอีกทีก็ดังๆ อยู่ ช่วยกันคิดดูที่รื้อการพระอุโบสถนี้ จะใช้แต่อิฐแต่หินเห็นจะไม่ไหว ด้วยที่มันรึมน้ำนัก อิฐและหินมักจมเลื่อนลงดิน หายไป เจ้าจะเห็นเป็นกระไรลองว่าไปดูที่ เวลาออกสนามเจ้าถนัดช่างย่องเงียบ แต่อยู่บ้านเจ้าชอบการช่างดัง ลองว่าไป”

“พุทธเจ้าข้า พระอาญาไม่พ้นเกล้า ขอพระราชทานให้ข้าพุทธเจ้าลองสอบ กับท่านพวกช่างทหารหน้า ทหารในคูก่อนพุทธเจ้าข้า จะพล่อยกราบทูลจะเสียการ”

“เออ เจ้าว่าเข้าที่ ราชสงครามว่าไป”

“ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าตามที่หม่อมหลานเธอกราบทูล อิฐและหินเราจะหาไม่ทันการ ข้าพุทธเจ้าคิดว่าจะลองใช้ไม้ซุง จะขอพระราชทานไม้ซุง ทั้งต้นทั้งเปลือกสักห้าพัน”

“ในใจเจ้าจะฝังเสาลงด้วยใช้แรงกระทิงปักต้นลงหรือ” มีพระราชดำรัสถาม

“พุทธเจ้าข้า เห็นด้วยเกล้าว่าจะได้ราชการ” ^{๔๔}

จากตอนที่ยกมาผู้แตงแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในฐานะที่ทรงเป็นตัวละครทรงมีความมุ่งมั่นในพระราชหฤทัย ตั้งพระทัยสร้างพระนครให้เป็นปึกแผ่น พระองค์ไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทรงร่วมปรึกษาและดูแลการก่อสร้างพระอุโบสถด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด พระองค์ประทับบนพระแท่นได้ร่มไม้ ทรงฉลองพระองค์อย่างเรียบง่าย พระองค์ทรงร่วมปรึกษาการก่อสร้างพระอุโบสถด้วยความสนพระทัยเป็นอย่างยิ่งทำให้ทุกคนเกิดขวัญกำลังใจที่จะสร้างบ้านเมืองให้สำเร็จ จากข้อความที่ยกมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓-๓๔.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทรงปรึกษาเรื่องการวางรากฐานพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามกับ หม่อมเพชรและพระยาราชสงคราม หม่อมเพชรและพระยาราชสงครามกราบทูลเสนอความคิด จะวางรากฐานพระอุโบสถด้วยไม้ซุง เนื่องด้วยพื้นที่เป็นที่ลุ่มพื้นดินไม่มั่นคงแข็งแรง การสร้าง รากฐานด้วยอิฐและหินจะทำให้รากฐานพระอุโบสถไม่แข็งแรง ควรใช้ไม้ซุงเพื่อให้รากฐานพระอุโบสถ มั่นคงและแข็งแรง พระองค์ก็ทรงเห็นด้วยและโปรดให้ใช้ไม้ซุงเป็นรากฐานพระอุโบสถ เพื่อสร้างวัด พระศรีรัตนศาสดารามให้มั่นคง พระองค์ตั้งพระทัยสร้างพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระนครให้ดังงาม มั่นคงตราบถึงอนุชนรุ่นหลัง

การที่ผู้แต่งนวนิยายเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรคน์นำพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์มาเป็นตัวละครเพื่อทำให้เรามองเห็นว่า พระองค์ทรงทุ่มเททั้งพระวรกาย พระราชหฤทัยที่จะทรงสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น **ในประวัติศาสตร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาลงกรณ์** ได้ทรงสร้างพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กำแพงพระนคร คูคลองรอบพระนครเพื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้มั่นคงและยิ่งใหญ่ไพศาล พระองค์ยังโปรดให้สร้างป้อมปราการทั้งภายในและภายนอกพระนคร โปรดให้ดัดแปลงเรือพระที่นั่ง บางลำเป็นเรือรบออกศึกในราชการทัพเพื่อป้องกันพระนคร “ และพระองค์ทรงฟื้นฟูศิลปะ วรรณคดี อีกทั้งบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเพื่อให้กรุงรัตนโกสินทร์สมบูรณ์พร้อม ด้วยเกียรติยศ

ในนวนิยายเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรคน์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาลงกรณ์ มหาราชซึ่งเป็นตัวละครในนวนิยาย พระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับพระยาราชสงครามกล่าวถึงความตั้งมั่นพระราชหฤทัยที่จะทรงสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นและจะทรงรวบรวมความรู้ ต่างๆเพื่อให้เป็นสมบัติพระนครดังนี้

“.....นี่แหละราชสงคราม ภาระของอหะหรือของเรานั้นมันหนัก
มันมิใช่แต่อิฐหินดินปูนเท่านั้นดอกที่จะต้องสร้างและเสาะหา”

.....เรา ลูกเรา หลานเรา และอหะทั้งหลายจะต้องเหนื่อยอีกหลาย
ชั่วอายุ สิ่งที่จะสร้างขึ้นนั้นมิใช่แต่กำแพง แต่วัด แต่บ้าน แต่ตลอดไปกระทั่ง
ปุมจารึกเรื่องราวที่แท้จริง ไม่หลอกหลอนคนรุ่นลูก ตลอดกระทั่งกฎบัตร

“ดูรายละเอียดใน ม.ร.ว. แสงไสย เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๑๕๕-๑๖๐.

กฎหมาย พระศาสนาหรือก็เคราะห์มองชาตวัน ของสวयของงามเฉลิมศักดิ์บ้านเมือง
ก็หาไม่ จะต้องเริ่มต้นรวบรวม ก่อสร้าง สะสมใหม่ นะเจ้านะ”

.....

“ดีแล้ว ราชสงคราม งานสร้างบ้านสร้างเมืองตั้งตัวใหม่ของเรานี้จะทิ้งไว้
ให้ประจักษ์แก่ตาโลก คำที่ว่า อยุธยาไม่สิ้นคนดินนั้นจึงจะสมคำเรา ปรารถนาจะ
ทำการทุกอย่าง ทุกแผนกให้ดี มิให้น้อยหน้าการครั้งบ้านเมืองดีกระนั้นเลย
เจ้าขุนเณรมาเตือนความคิดขึ้น เรายังเห็นจำเป็นต้องทำหนักขึ้น ว่างธุระเรื่อง
หลังคาคุ้มหัวนี้เมื่อไร จะต้องระดมนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งบทวิโคลงฉันท
ขึ้นเป็นสมบัติเฉลิมพระนครให้จงได้ แม้มีดีกว่าเก่าก็จะมีให้แพ้แก่การครั้ง
บ้านเมืองดินนี้เลย” ^{๔๔}

จากนวนิยายแสดงให้เห็นน้ำพระทัยที่มุ่งมั่นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราชที่ตั้งพระทัยจะสร้างพระนครให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และจะทรงรวบรวมความรู้ต่างๆ ทั้ง
จารึกพงศาวดาร กฎหมาย ศาสนา วรรณคดี ฯลฯ ให้ดีเหมือนเมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา
เพื่อให้เป็นสมบัติพระนครและเป็นสมบัติสืบทอดแก่ลูกหลานไทย และจะไม่ยอมให้ด้อยกว่า
สมัยกรุงศรีอยุธยา พระองค์ตั้งพระทัยว่าเมื่อย่างธุระจากการสร้างพระนครจะต้องรวบรวมนักปราชญ์
ราชบัณฑิตช่วยกันแต่งวรรณคดีเพื่อให้เป็นสมบัติพระนครให้จงได้

จากข้อความในนวนิยายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราช-
ปฏิสันถารกับพระยาราชสงคราม ทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งและรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ
ของพระองค์ที่ทรงสร้างบ้านเมืองให้คนไทยมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย และทรงสร้างความรู้
ความเจริญต่างๆ โดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย ผู้อ่านได้มองเห็นภาพที่พระองค์
ต้องทรงทุ่มเททั้งแรงกายและแรงใจเพื่อสร้าง รวบรวมและฟื้นฟูความรู้ ศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้
เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่อีกครั้งหลังสงครามเสียกรุงศรีอยุธยา พระราชภารกิจที่หนักยิ่งทั้งต้อง
ก่อสร้างบ้านเมือง และต้องทรงรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจายและสูญหายไปเมื่อครั้งเสียกรุง
ต้องเริ่มต้นสะสมและรวบรวมใหม่ทั้งหมด ซึ่งแม้ว่าจะต้องเหน็ดเหนื่อยอย่างมากและต้องใช้เวลา
นานตราบถึงรุ่นลูกหลาน พระองค์ก็ไม่ทรงท้อแท้และมุ่งมั่นพระราชหฤทัยที่จะต้องทำให้สำเร็จให้จงได้
ดังที่พระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับพระยาราชสงคราม

^{๔๔} ศุกร ภูวนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๔๕-๔๖.

จากถ้อยคำในพระราชปฏิสันถารที่มีรับสั่งว่า “ จะต้องเริ่มต้นรวบรวม ก่อสร้าง สะสม ใหม่พะเจ้านะ ” เป็นถ้อยคำที่พระองค์ทรงสร้างขวัญกำลังใจให้พระยาราชสงครามเกิดแรงพลังที่จะร่วมสร้าง รวบรวม และฟื้นฟูความรู้ ความเจริญต่างๆ ทั้ง จารีกพงศาวดาร กฎหมาย พระศาสนา วรรณคดี ให้เป็นสมบัติพระนครให้จงได้ แม้ว่าเหนื่อยยากเพียงใดก็จะไม่ย่อท้อ ต้องฟื้นฟูความรู้ ความเจริญ ศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชประสงค์สถาปนา กรุงเทพมหานครให้มีความเจริญรุ่งเรืองสมกับที่เป็นราชธานีเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงรวบรวมความรู้ทั้ง วรรณคดี จารีกพงศาวดาร กฎหมาย ศาสนา ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาของความเป็นไทยอันแสดงให้เห็นว่าชาติไทยของเราเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และจะต้องสืบทอดความรู้นี้ต่อไปเพื่อให้คนไทยทุกคนได้ภาคภูมิใจในความเป็นไทยว่าไทยเรามีความเจริญมิได้น้อยหน้ากว่าชาติอื่น

ฉาก

ฉากที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นศูนย์กลาง ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนให้ทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่คือฉากที่กล่าวถึงการสร้างบ้านเมือง สร้างกำแพง วัง และวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเรื่องบุญเพรงพระ-หากสรรค์ รวมทั้งฉากการตั้งโรงพยาบาลในวันตรุษสงกรานต์ซึ่งในนวนิยาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตั้งพระทัยให้ประชาชนได้เที่ยวงานวันตรุษ-สงกรานต์อย่างรื่นรมย์ และผู้แต่งกล่าวถึงฉากภายนอกพระนครที่กองทัพของหม่อมเพชรได้ยกทัพไปรบในศึกพระปลั่งกลีมาเป็นกบฏและฉากการสู้รบระหว่างทัพไทยและทัพพระปลั่งกลีมา นอกจากนี้ผู้แต่งได้บรรยายฉากคือฉากท้องพระโรงบุษบกมาลาและพระมหามณเฑียรที่เพิ่งสร้างสำเร็จในสมัยรัชกาลที่ ๑ ให้เห็นภาพอย่างละเอียดว่าท้องพระโรงบุษบกมาลาและพระมหามณเฑียรเป็นผลงานที่งามล้ำค่าอันเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนไทยทุกคนที่ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ ผู้แต่งได้บรรยายฉากให้เห็นภาพความยิ่งใหญ่และงดงามดังนี้

ท้องพระโรงที่ชาววังกระซิบบอกคณะทูตว่า “ ท้องพระโรงบุษบกมาลา ” นั้น วางท่าที่งามนัก มองไปไกลเห็นแนวพระมหามณเฑียรแต่ละองค์รับกันมิให้แต่ละองค์ ตั้งอยู่โดดเดี่ยวต่างเสริมความงามไพจิตรให้แก่กัน ดังว่าพระวิษณุกรรมแสร้างพามา หยดลงไว้แต่เบื้องบนสวรรค์ เสาแต่ละต้นใหญ่กลมงามเสมอกันดั่งแกลังกลึงด้วย เทวหัตถ์เขียนลายระบายสี ปิดทองอร่ามตา

ท้องพระโรงนั้นโปร่งโล่ง มีกำแพงแก้วคือกำแพงเตี้ยกันเป็นขอบเขต
วางแนวลำดับชั้นเข้าเฝ้าด้วยแนวเสาและแนวกระถางไม้ตัดมองрінตา ลมโชย
ชวนสบายตั้งแต่แรกย่างเท้าเข้าไป.....^{๕๐}

จากฉากที่ผู้แต่งบรรยายเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรง
สร้างบ้านเมืองให้มั่นคงและสวยงามเพื่ออนาคต ทรงสร้างพระมหามณเฑียรให้มั่นคง งดงามเหมาะสม
กับที่เป็นราชธานี จากท้องพระโรงบุษบกมามองไกลออกไปจะมองเห็นแนวพระมหามณเฑียรแต่ละ
องค์สร้างให้รับกันมิให้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวต่างช่วยเสริมความงดงามให้แก่กัน พระมหามณเฑียรงดงาม
มากเหมือนพระวิษณุกรรมเทพแห่งงานช่างนำพระมหามณเฑียรที่งดงามนี้มาจากเบื้องบนสวรรค์
และนำมาตั้งไว้ ณ เมืองกรุงเทพมหานครแห่งนี้ เสาแต่ละต้นที่สร้างพระมหามณเฑียรเป็นเสา
ต้นใหญ่แข็งแรง งามสง่าและกลมกลืนเสมอกันเหมือนกับเทวดามาช่วยกลึงให้งดงาม เสาทุกต้น
เขียนลาย ระบายสี และปิดทองงดงามอร่ามตา พระมหามณเฑียรงดงามวิจิตรตั้งเทพมานฤมิต
งดงามสมกับที่เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงเป็นเจ้าของชีวิต เจ้าแผ่นดิน
ของคนไทยทั้งชาติ

ท้องพระโรงบุษบกมามาลาสร้างได้อย่างงดงามโปร่งโล่ง ท้องพระโรงมีกำแพงแก้วคือ
กำแพงเตี้ยกันเป็นขอบเขตของท้องพระโรงอย่างมั่นคง และวางแนวลำดับชั้นเข้าเฝ้าด้วยแนวเสา
และแนวกระถางไม้ตัดเพื่อความเรียบร้อยเหมาะสมกับเป็นสถานที่ว่าราชการแผ่นดิน ไม้ตัดใน
ท้องพระโรงมองดูงดงามตา และท้องพระโรงที่สร้างให้โปร่งโล่งทำให้ลมพัดเย็นสบายตั้งแต่
ก้าวแรกที่ย่างเท้าเดินเข้าไป ท้องพระโรงบุษบกมามาลางามสง่า น่าเกรงขามแสดงพระราชอำนาจ
สูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นสถานที่ว่าราชการแผ่นดินทั้งเรื่องศึกสงคราม งานราชการ
ทุกข์สุขของราษฎร ฯลฯ ก็ได้นำมาประชุมพิจารณาที่ท้องพระโรงแห่งนี้โดยมีพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์ประธานสูงสุดร่วมปรึกษาราชการกับเหล่าขุนนางและทรง
พิจารณาตัดสินเป็นมติเอกฉันท์ กษัตริย์จากต่างแดนที่มาเข้าเฝ้าฯ ก็ได้เข้าเฝ้าฯ ณ ท้องพระโรง
แห่งนี้ ท้องพระโรงที่งามสง่า น่าเกรงขามสร้างความน่ายำเกรงแก่กษัตริย์เจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ
แสดงให้เห็นพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ไพศาลในฐานะเอกราชและสมบูรณ์ด้วยพระเกียรติยศอัน
สูงสุดขององค์พระประมุขผู้ครองแผ่นดินไทย

ผู้แต่งใช้ถ้อยคำบรรยายแสดงให้เห็นภาพความยิ่งใหญ่และงดงามของพระมหามณเฑียร
และท้องพระโรงบุษบกมามาลา ผู้แต่งใช้ถ้อยคำบรรยายพระมหามณเฑียรว่า “มองไปไกลเห็นแนว

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๐.

พระมหามณเฑียรแต่ละองค์รับกันมิให้แต่ละองค์ตั้งอยู่โดดเดี่ยวต่างเสริมความงามไพจิตรให้
แก่กัน” ผู้แต่งบรรยายภาพให้เห็นภาพแนวพระมหามณเฑียรที่สร้างเป็นหมู่ให้แต่ละองค์รับกัน
อย่างสวยงาม และช่วยเสริมให้พระมหามณเฑียรแต่ละองค์งามวิจิตร “ตั้งว่าพระวิษณุกรรม
สร้างพามาหยดลงไว้แต่เบื้องบนสวรรค์” เป็นคำกล่าวชมว่าพระมหามณเฑียรนี้งดงามมากดัง
พระวิษณุกรรมเทพแห่งงานช่างนำวิมานบนสวรรค์มานิรมิตรไว้บนโลกมนุษย์ และผู้แต่งกล่าวชม
ต่อไปว่า “เสาแต่ละต้นใหญ่กลมงามเสมอกันดั่งแกลังกิ่งด้วยเทวหัตถ์เขียนลายระบายสี ปิดทอง
อร่ามตา” ผู้อ่านจะมองเห็นภาพของเสาแต่ละต้นที่สร้างพระมหามณเฑียรว่าใหญ่โต
แข็งแรงและกลมงามเหมือนเทวดามาช่วยก่อกำเสาทุกต้นเขียนลาย ระบายสีและปิดทองอย่าง
งดงาม แผ่นทองคำเปลวที่ปิดลงบนลวดลายเสาสะท้อนแสงสีทองอร่ามงามจับตา

ภาพความงดงามของพระมหามณเฑียรและท้องพระโรงบุษบกมณฑลได้สร้างความประทับใจ
ให้แก่ผู้แต่งจนได้นำมาถ่ายทอดไว้ในเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรค์ เหมือนดังที่กวีในสมัยก่อน
ก็ได้ถ่ายทอดความงดงามของปราสาทราชมณเฑียรมากล่าวไว้ในงานของตน เช่นนิราศนรินทร์
ผลงานของนายนรินทร์เบศร์ มีนามเดิมว่าอิน รัชการเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระบวรราชวัง
นายนรินทร์เบศร์แต่งนิราศนรินทร์เมื่อคราวตามเสด็จกรมพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษ์เสด็จ
ยกกองทัพไปปราบพม่าซึ่งยกมาตีเมืองกลางและเมืองชุมพรเมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๒

นิราศนรินทร์กล่าวชมเมืองกรุงเทพมหานครว่ามีความงดงามดังนี้

เรื่องเรื่องไตรรัตน์พื้น	พันแสง
รินรสพระธรรมแสง	ค่าเช่า
เจดีย์ระตะแขง	เสียดยอด
ยลยิ่งแสงแก้วแก้ว	แก่นหล้าหลากสวรรค์
โบสถ์ระเบียงมรทปพื้น	ไพหาร
ธรรมาสน์ศาลาลาน	พระแผ้ว
หอไตรระฆังขาน	กายค่า
ไชประทีปโคมแก้ว	กำฟ้าเพื่อนจันทร์ ^{๕๐}

กวีกล่าวชมเมืองว่าพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาก พระภิกษุแสดงพระธรรมเทศนา
ทุกเช้าค่า เจดีย์สร้างขึ้นมากมายและสร้างยอดสูง เมื่อเจดีย์กระทบแสงแดดก็จะส่องประกายงดงาม
เหมือนอยู่ในเมืองสวรรค์

^{๕๐} นรินทร์เบศร์, นิราศนรินทร์ (พระนคร : กรมตำรา กระทรวงธรรมการ, ๒๔๗๐), หน้า ๔-๕.

โคลงบทต่อไปก็กล่าวชมโบสถ์ มณฑปที่ตั้งงามและมีพื้นระเบียงกว้างใหญ่ ธรรมมาสน์ ศาลา หอไตรงดงามสะอาด เสียงระฆังดังแว่วในตอนค่ำ ยามค่ำก็จุดโคมแก้วให้แสงสว่าง มองดูงดงามเหมือนดังพระจันทร์ที่ส่องแสงสว่างท่ามกลางท้องฟ้าที่มีดมิด

พระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ก็ได้ทรงถ่ายทอดความงดงามของพระบรมราชวังของกรุงรัตนโกสินทร์ในบทกวีอันไพเราะในตอนทีกล่าวชมราชธานีเมืองกุเรปัน ดานา กาหลัง และสิงห์ตสาหรี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชนิพนธ์ดังนี้

อันสี่ธานีราชฐาน	กว้างใหญ่ไพศาลหนักหนา
เทเวศร์นฤมิตด้วยฤทธา	สนุกตั้งเมืองฟ้าสุราลัย
มีปราสาททั้งสามตามฤดู	เสด็จอยู่โดยจินดาอัชฌาลัย
หลังคาฝาผนังนอกใน	แล้วไปด้วยโมราศิลาทอง
ภูเขาเงินรองฐานมีมารแบก	ยอดแทรกยอดใหญ่ไม่มีสียง
แก้วไพฑูรย์ทำเป็นลำยอง	บัญชรช่องชัชวาลบานบัง
พระปรีศวีชัยขวาอำไถ	ท้องพระโรงรจนาหน้าหลัง
พระแท่นแก้วกุดันบัลลังก์	กางกั้นเศวตฉัตรอยู่อุตรา ^{๓๖}

จะเห็นได้ว่านายนิพนธ์อิเหนาผู้แต่งนิราศนรินทร์กล่าวชมวัดพระศรีรัตนศาสดารามว่ามีความงดงาม ยิ่งใหญ่ และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ถ่ายทอดความงดงามของพระบรมมหาราชวังในพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา กล่าวชมเมืองทั้ง ๔ เมืองว่ามีความงดงามเหมือนดังที่ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ ได้ถ่ายทอดความงดงามและยิ่งใหญ่ของพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามในนวนิยายด้วยความภาคภูมิใจในความเจริญรุ่งเรืองของกรุงรัตนโกสินทร์

ศิลปะการใช้ภาษา

ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ผู้แต่งได้กล่าวถึงชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่ง

^{๓๖} พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, อิเหนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๔), หน้า ๒-๓.

พระบรมโพธิสมภารได้ช่วยกันสร้างพระนครโดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นศูนย์รวมให้ทุกคนรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ดังนี้

พลเมืองกรุงเทพพระมหานครขณะอันเริ่มแรกสถาปนาขึ้นจึงคลาคล่ำไปด้วยคนหลายเพศหลายภาษา แรงงานคนนั้นต้องระดมกันมาช่วย แรงความรู้แรงหัตถกรรมช่างช่างานาญศิลป์ที่แตกฉานชานเชินไปตกอยู่ที่ใด ในครานี้เปรียบเหมือนสวะที่ลอยไปตามน้ำ เมื่อกระแสน้ำไหลกลับสู่แหล่งเดิม กอสวะเหล่านั้นก็ไหลกลับเข้าสู่แอ่งน้ำแต่เดิมเช่นกัน.....

บรรดาอาสาต่างชาติและท้าวพระยาเมืองออกอันมาชุมนุมพื้พระบรมโพธิสมภารอยู่กับกรุงเทพพระมหานครขณะนี้มีอยู่มากมาย ต่างต้องมองหาที่สำหรับจะได้ขอพระราชทานตั้งเป็นแขวงบ้านประจำหมู่คณะของตน ยังพวกเฉลยศึกอีกเล่า เสียงอื้ออึงมาชุมนุมกัน ณ ที่ริมฝั่งแม่น้ำอันเป็นพระราชมณเฑียรใหม่นั้นทุกเช้า พวกตัวนายมารับลลากกะปิกบันเขตสำหรับจะเป็นที่อยู่และเขตสำหรับจะลงแรงเอาราชการแผ่นดินอยู่ทั่วกัน ^{๕๓}

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า พลเมืองกรุงเทพมหานครในตอนแรกเริ่มสร้างพระนครมีหลากหลายเชื้อชาติ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงรวบรวมผู้คนให้มารวมตัวกัน ประชาชนทุกกลุ่มเหล่า ทุกเชื้อชาติที่กระจัดกระจายจึงได้มารวมตัวกันอาศัยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร และช่วยกันสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ และแม้ว่าจะเป็นชาวต่างชาติแต่ทุกคนก็ขอลงหลักปักฐานที่กรุงเทพฯ ขอพระราชทานตั้งเป็นแขวงบ้านประจำหมู่คณะของตนและช่วยสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นปึกแผ่น

เรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ เมื่อเริ่มสร้างบ้านเมืองพลเมืองกรุงเทพมหานครมีหลายเชื้อชาติ ทุกคนได้ช่วยกันสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ผู้แต่งใช้ถ้อยคำบรรยายประชาชนชาวกรุงเทพมหานครที่เป็นคนหลากหลายเชื้อชาติที่ได้มารวมตัวกันที่เมืองกรุงเทพมหานครและช่วยกันสร้างพระนครว่า “พลเมืองกรุงเทพพระมหานครขณะอันเริ่มแรกสถาปนาขึ้นจึงคลาคล่ำไปด้วยคนหลายเพศหลายภาษา แรงงานคนนั้นต้องระดมกันมาช่วย”

ผู้แต่งกล่าวเปรียบเทียบว่า “แรงความรู้แรงหัตถกรรมช่างช่างานาญศิลป์ที่แตกฉานชานเชินไปตกอยู่ที่ใด ในครานี้เปรียบเหมือนสวะที่ลอยไปตามน้ำ” ผู้แต่งกล่าวเปรียบเทียบทำให้ผู้อ่าน

^{๕๓} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์ , หน้า ๑๒-๑๓.

มองเห็นได้ชัดเจนว่าเมื่อครั้งที่กรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายแก่พม่า บรรดาช่างที่ชำนาญงานศิลปสาขาต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ ก็เปรียบเหมือนกับกอสวะที่ลอยไปตามน้ำ

แต่ “ เมื่อกระแสน้ำไหลกลับสู่แหล่งเดิม กอสวะเหล่านั้นก็ไหลกลับเข้าสู่แอ่งน้ำแต่เดิมเช่นกัน.....” ข้อความนี้ทำให้นักย่อนมองเห็นภาพกระแสน้ำที่เคยแตกแยกออกไปเป็นหลายสายเปรียบเสมือนคนไทยที่เคยแยกย้ายกระจัดกระจายด้วยภัยสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นศูนย์รวมของคนไทย เมืองกรุงเทพมหานครเปรียบเสมือนแอ่งน้ำที่จะรวบรวมคนไทยที่กระจัดกระจายตั้งสายน้ำที่แตกแยกออกจากกันให้กลับมารวมกันอีกครั้ง รวมทั้งบรรดาช่างที่ชำนาญงานศิลปสาขาต่างๆ ที่เคยล่องลอยไปเหมือนกอสวะก็ได้กลับมารวมตัวกันช่วยสร้างพระนครขึ้นใหม่ ทำให้ประชาชนชาวไทยทุกคนได้อยู่บนผืนแผ่นดินไทยอย่างมีความสุขได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

จากที่ได้ศึกษานวนิยายเรื่อง**บุญเพรงพระหากสวรรค์** ทั้งการสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง การสร้างตัวละคร การใช้ฉาก และศิลปะการใช้ภาษา เห็นได้ว่าผู้แต่งแสดงให้เห็นแนวคิดหลักที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางให้คนรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่หลังจากเสียกรุง นับตั้งแต่สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ แก่พม่า พระราชวัง วัด หนังสือต่างๆ ถูกเผาทำลาย ผู้คนถูกกวาดต้อนเป็นเชลย ราชอาณาจักรที่มั่นคงถึง ๔๑๗ ปีต้องเสียเอกราชและถูกทำลายเสียหาย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชและทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีของคนไทย ๑๕ ปี ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ที่งดงามและมั่นคง พระองค์ทรงสร้างวัง สร้างวัด สร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่เป็นถาวรวัตถุเพื่อให้คนไทยมั่นใจว่าคนไทยมีพระนครใหม่ที่งดงามน่าภาคภูมิใจและมีความมั่นคงแล้ว ณ กรุงรัตนโกสินทร์แห่งนี้และจะเป็นที่อยู่ถาวรราบถึงรุ่นลูกหลานไม่ย้ายไปที่ไหนอีก และพระองค์ทรงฟื้นฟูความรู้ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาของคนไทยให้คงอยู่ต่อไปเพื่อให้คนไทยได้ภาคภูมิใจในความเป็นชาติว่าเรามีความรู้ ความเจริญต่างๆ มาแต่ครั้งบรรพบุรุษและจะสืบทอดต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน และพระองค์ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองเพื่อให้ศาสนาเป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประชาชนเป็นคนดี พระองค์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้สมบูรณ์พร้อมทั้งถาวรวัตถุสิ่งก่อสร้างต่างๆ ศิลปะ วัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ทรงฟื้นฟูให้รุ่งเรือง เพื่อให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และเกิดความรัก ความหวงแหนแผ่นดินพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อปกป้องเอกราชอธิปไตยให้คงอยู่ต่อไปตราบถึงลูกหลานไทยสืบทอดต่อไปภายหน้า

๓.๑.๓ พระมหากษัตริย์ทรงปกป้องเอกราชของชาติ

ประเทศไทยดำรงความเป็นชาติและรักษาเอกราชมาได้จนถึงทุกวันนี้ เนื่องด้วยพระมหากษัตริย์และบรรพชนไทยได้ช่วยกันปกป้องบ้านเมืองจากเหล่าปัจเจกมิตรที่คิดร้ายต่อประเทศ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขทรงดำเนินพระวิเทโศบายด้วยพระปรีชาญาณ พระมหากษัตริย์ทรงปกป้องเอกราชของชาติทั้งด้วยวิธีทำศึกสงครามเพื่อปกป้องพระราชอาณาจักร และทรงดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับนานาประเทศ พระองค์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีเพื่อหลีกเลี่ยงการทำศึกสงคราม ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงเอกราชมาได้จนถึงทุกวันนี้

๓.๑.๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงทำศึกสงครามปกป้องประเทศ

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงทำศึกสงครามเพื่อปกป้องประเทศได้แก่เรื่องบุญเพรงพระหากสวรรค์ รัตนโกสินทร์ และ สีแผ่นดิน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นช่วงสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ประเทศไทยต้องทำศึกสงครามกับเมืองประเทศราชที่พยายามตั้งตัวเป็นอิสระ และต้องทำศึกสงครามต่อสู้กับประเทศที่มีอาณาเขตใกล้เคียงกันเช่น พม่า ญวน เป็นต้น ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเป็นสงครามของมวลมนุษยชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งกองกำลังทหารไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อประเทศผู้ก่อสงครามเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ โลกก็จะเกิดความสงบสุขและประเทศไทยก็จะปลอดภัยจากการรุกรานของประเทศที่ก่อสงคราม และนอกจากนี้ยังส่งผลให้ประเทศไทยซึ่งได้เข้าร่วมกับฝ่ายที่ชนะสงครามได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติที่ไทยจำเป็นต้องลงนามในสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าทรงทำศึกสงครามปกป้องประเทศโดยผ่านโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษาดังนี้

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรค์ รัตนโกสินทร์ และสีแผ่นดิน แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพที่มีความสำคัญยิ่ง ทรงเปรียบเสมือนประมุขในครอบครัว

ที่ปกป้องดูแลลูกบ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่ให้ศัตรูมารังแก พระองค์ทรงเป็นผู้รวบรวมราษฎรให้
รวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสร้างความร่มเย็นให้แก่อาณาประชาราษฎร์ ดังที่ผู้แต่งเรื่อง
รัตนโกสินทร์ได้กล่าวไว้ว่า

พระมหากษัตริย์จะว่าไปเหมือนกับประมุขในครอบครัวที่รวมกลุ่มกันอยู่
เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองของภัยแก่ลูกบ้าน ศัตรูจะมาย่ำยีหรือไม่ ย่อมแล้วแต่ว่า
กษัตริย์บ้านนี้เมืองนี้จะเข้มแข็งหรืออ่อนแอแค่ไหน พวกเขาไม่ได้ดูว่าชาวบ้าน
เป็นคนอย่างไรฉลาดหรือโง่ เก่งหรือไม่เก่ง ราษฎรจะเก่งอย่างไร ถ้ารวมตัวกันไม่ติด
ก็ย่อมไม่มีความหมาย ผู้ที่จะรวบรวมราษฎรได้เป็นทัพขึ้นมาคือจอมทัพ ^{๕๔}

ในยามที่มีศึกสงครามพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำทัพ ในบางครั้งเสด็จพระราชดำเนินรบด้วย
พระองค์เอง และบางครั้งโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแม่ทัพที่ไว้วางพระราชหฤทัยไปรบเพื่อปราบปรามข้าศึก
ศัตรูและเพื่อปกป้องอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากข้าศึกศัตรูมา
รุกรานข่มเหง

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราชที่ต้องทรงลำบากตรากตรำและใช้สติปัญญาความกล้าหาญเด็ดขาดตลอดพระชนม์ชีพ
ก็คือ พระราชภารกิจที่ต้องทรงป้องกันประเทศ ในรัชสมัยของพระองค์มีสงครามรบกับพม่าถึง ๗ ครั้ง
ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์อลองพญา พระเจ้าปดุงมีความสามารถในการสงครามมาก
ปราบปรามเมืองมอญ ไทยใหญ่ มณีปุระ ยะไข่ และสร้างราชธานีใหม่ที่เมืองอมรปุระ พระเจ้าปดุง
ประสงค์สร้างเกียรติยศให้เพิ่มพูนจึงยกทัพมาตีเมืองไทย ^{๕๕}

ในการศึกสงครามบางครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จ
พระราชดำเนินรบด้วยพระองค์เองเช่น สงคราม ๙ ทัพ สงครามรบพม่าที่ทำดินแดงและสามสบ
เป็นต้น บางครั้งโปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทหรือแม่ทัพ
คนอื่น ๆ ยกทัพไปปราบปรามข้าศึกศัตรู ^{๕๖} ในรัชกาลของพระองค์นอกจากจะต้องทำสงคราม
กับพม่าแล้ว พระองค์ยังต้องทรงปราบปรามเมืองน้อยใหญ่ที่ตั้งตัวเป็นกบฏด้วยดังเช่น
กบฏพระปลั่งกลีมา

^{๕๔} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๑, หน้า ๓๓๓.

^{๕๕} คุรายละเอียดใน ทองต้อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช (กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดทำสติกเกอร์และหนังสือเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓.

^{๕๖} คุรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓-๗๒.

กบฏพระปลั่งกลีมาเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ กล่าวถึงประวัติศาสตร์ ตอนที่พระปลั่งกลีมาเจ้าเมืองกำปอดเป็นกบฏไว้ในหนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ดังนี้

ลุปีเถาะ เบญจศก จุลศักราช ๑๑๔๕ ปี (พ.ศ.๒๓๒๖) โปรดให้พระยาราชาเศรษฐีกลับไปรักษาเมืองบันทายมาศดังเก่า แล้วทรงเห็นว่าเมืองบันทายมาศเป็นเมืองหน้าศึกใกล้กันกับแดนเมืองญวน จึงโปรดให้พระยาทัตดาออกไปช่วยราชการป้องกันเมืองด้วย ฝ่ายพระยาปลั่งกลีมาเจ้าเมืองกำปอดรู้ข่าวว่ากรุงเทพมหานครศรีอยุธยาแผ่นดินใหม่ก็คิดกบฏแข็งเมือง มิได้มาขึ้นเป็นข้าขอบขัณฑสีมาเหมือนแต่ก่อน พระยาราชาเศรษฐี พระยาทัตดา ก็บอกเข้ามากราบทูล จึงดำรัสให้มีตราตอบออกไป ให้พระยาราชาเศรษฐี พระยาทัตดา คิดอ่านจับตัวพระยาปลั่งกลีมาจำส่งเข้ามา ณ กรุงเทพมหานคร พระยาราชาเศรษฐี พระยาทัตดา ก็ยกกองทัพจากเมืองบันทายมาศมา ณ เมืองกำปอด จับตัวพระยาปลั่งกลีมาได้จำส่งเข้ามาถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงดำรัสให้เอาตัวพระยาปลั่งกลีมาไปประหารชีวิตเสีย^{๔๗}

ในเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรคต ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตอนที่พระปลั่งกลีมาเจ้าเมืองกำปอดเป็นกบฏในสมัยรัชกาลที่ ๑ มาสร้างเป็นโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องโดยให้ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงดูแลการก่อสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทหารได้นำไปบอกมาแจ้งให้พระองค์ทราบว่าพระปลั่งกลีมาเป็นกบฏ เมื่อพระองค์ได้ทรงทราบเรื่อง พระองค์ทรงเป็นห่วงศึกสงครามมาก และมีพระบรมราชโองการให้หม่อมเพชรยกทัพไปช่วยพระยาราชาเศรษฐี และพระยาทัตดา รบในศึกพระปลั่งกลีมาโดยเร็ว หม่อมเพชรและอาญาคำเปียงญาติของบัวไซได้ยกทัพไปรบ บัวไซและพยอมเมื่อนี้จากการลักพาตัวของเจ้าชายมลายูได้สำเร็จก็ได้เดินทางไปพร้อมสมิงจักกรายลุงของพยอมและพวกพี่น้องชาวมอญไปช่วยหม่อมเพชรและอาญาคำเปียงที่เมืองกำปอด ทัพไทยต่อสู้กับทัพพระปลั่งกลีมาอย่างเต็มความสามารถและชนะศึกครั้งนี้ เมื่อยกทัพกลับพระนครพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระราชทานยศและพระราชทานบัวไซ พยอมให้หม่อมเพชรและอาญาคำเปียง และพระราชทานยศให้ทหารทุกคน

^{๔๗} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑, หน้า ๖๔.

ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ ผู้แตงนำประวัติศาสตร์ตอนที่เกิดสงคราม ๙ ทัพมาสร้าง เป็นเนื้อเรื่องในตอนท้าย สงคราม ๙ ทัพเป็นสงครามครั้งสำคัญในตอนต้นสมัยรัชกาลที่ ๑ พระเจ้าประดุยกษัตริย์พม่าเตรียมไพร่พลถึง ๑๔๔,๐๐๐ คน จัดเป็นทัพใหญ่ ๙ ทัพมาโจมตีเมืองไทย ในปี พ.ศ.๒๓๒๔

ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตอนที่เกิด สงครามเก้าทัพในหนังสือ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ ดังนี้

.....ใน พ.ศ.๒๓๒๔ พระเจ้าประดุยกษัตริย์พม่าเตรียมกองทัพมาตีเมืองไทย เกณฑ์ คนทั้งจากในราชอาณาจักร ตามหัวเมืองและเมืองประเทศราชทั้งปวง รวมไพร่พลได้ ประมาณ ๑๔๔,๐๐๐ คน จัดเป็นทัพใหญ่ ๙ ทัพ

ฝ่ายไทยเมื่อทราบข่าวศึกพม่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดให้ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีและข้าราชการผู้ใหญ่ปรึกษาถึง การที่จะรับศึกพม่า ฝ่ายไทยมีกำลังน้อยกว่าพม่าประมาณครึ่งหนึ่งคือมีจำนวนพล อยู่เพียง ๗๐,๐๐๐เศษ ถ้าจะแบ่งทหารออกไปรักษาเขตแดนทุกทางที่พม่ายกเข้ามา ก็จะไม่เพียงพอ จึงเห็นควรรวบรวมกำลังออกไปรับศึกพม่าทางด้านที่สำคัญก่อน กองทัพใหญ่ของพม่าคือทัพที่เข้ามาทางด้านเจดีย์สามองค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดให้จัดกองทัพสู้กับพม่าเป็นสี่ทัพ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้ว่ากำลังทหารของไทยจะน้อยกว่าพม่ามากก็ตาม แต่มีกำลังใจเข้มแข็งเพราะได้แม่ทัพที่มีความสามารถ ทหารไทยมีความรู้ในด้าน ภูมิประเทศดี มีความชำนาญในการรบเนื่องจากได้ทำสงครามกับบ้านเมืองมานาน และมีความสามัคคีพร้อมเพรียงประสานงานกันได้เป็นอย่างดี^{๔๔}

ในปี พ.ศ. ๒๓๒๔ พระเจ้าประดุยกษัตริย์พม่าโจมตีเมืองไทยประมาณ ๑๔๔,๐๐๐ คน จัด เป็นทัพใหญ่ถึง ๙ ทัพ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบข่าวศึก พม่า พระองค์โปรดให้ประชุมวางแผนการรบ ฝ่ายไทยมีไพร่พล ประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน พระองค์

^{๔๔} ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาล ที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๓๙.

มีพระราชดำริว่าทัพไทยมีกำลังน้อยควรรวบรวมไพร่พลรับศึกพม่าด้านที่สำคัญก่อน พระองค์จึงโปรดให้จัดกองทัพสู้กับพม่าเป็น ๔ ทัพ แม้ทัพไทยจะมีกำลังทหารน้อยกว่าแต่ก็มีกำลังใจเข้มแข็งเพราะมีแม่ทัพที่มีความสามารถ และทหารไทยมีความรู้ในด้านภูมิประเทศดีกว่าพม่า มีความชำนาญในการรบและมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน

เรื่องบุญเพรงพระหากสรรค ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตอนที่เกิดสงคราม ๙ ทัพที่พระเจ้าประดุงเตรียมทัพใหญ่ถึง ๙ ทัพเพื่อโจมตีเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ มาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในตอนท้าย โดยให้ในขณะนั้นหม่อมเพชรและอาญาคำเปียงกำลังสร้างเรือนหอ พันเทพราชมาแจ้งข่าวสงคราม ๙ ทัพให้หม่อมเพชร อาญาคำเปียง และพ่อของบัวไขทราบ หม่อมเพชรและอาญาคำเปียงเมื่อทราบข่าวสงครามก็ได้เลื่อนการแต่งงานเพื่อไปรบโดยทันที

ในเหตุการณ์จริงสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชภารกิจที่จะต้องปราบปรามข้าศึกศัตรูตลอดรัชสมัย ทั้งสู้รบกับพม่าซึ่งเป็นศัตรูคู่สงครามของไทยและต้องปราบปรามเมืองน้อยใหญ่ที่ตั้งตัวเป็นกบฏ พระองค์ทรงเป็นผู้นำทัพ บางครั้งเสด็จพระราชดำเนินรบด้วยพระองค์เองและบางครั้งโปรดให้แม่ทัพที่ไว้วางพระราชหฤทัยยกทัพไปรบเพื่อปกป้องบ้านเมืองและประชาราษฎร์ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

เรื่องรัตนโกสินทร์กล่าวถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศไทยต้องทำศึกสงครามกับประเทศใกล้เคียงเพื่อรักษาเอกราชอธิปไตย ผู้แต่งได้กล่าวถึงศึกกลางในสมัยรัชกาลที่ ๒ และสงครามไทยรบกับญวนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ดังนี้

ในประวัติศาสตร์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ได้กล่าวถึงสงครามไทยรบกับพม่าที่เมืองกลางในสมัยรัชกาลที่ ๒ ในหนังสือ ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ สรุปความได้ว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จสวรรคตได้ ๒ เดือน พม่าได้ยกทัพมาตีเมืองกลาง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้เจ้าพระยามรราช พระยาทศโยธา พระยาราชประสิทธิ์ และพระยาทำนายนายกกองทัพทั้งทัพบกและทัพเรือจากกรุงเทพฯไปรักษาเมืองกลาง เมืองกลางถูกเผาทำลายก่อนที่ทัพจากกรุงเทพฯจะยกไปถึง แต่อย่างไรก็ตามไทยก็สามารถยึดเมืองกลางคืนจากพม่าได้ ในสงครามครั้งนี้กองทัพพระยาทำนายนายกทัพสู้รบกับฝ่ายพม่าถึงดินปืนในเรือพระยาทำนายนายกเกิดระเบิด เรือแตกจมลง ทหารไทยตาย

เกือบหมดทั้งลำ^{๕๙} ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เมื่อพม่ายกทัพมาโจมตีเมืองกลาง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ได้ทรงนิ่งนอนพระทัย พระองค์ทรงส่งกองทัพไปสู้กับทัพพม่าเพื่อยึดเมืองกลางกลับคืนและช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากภัยสงคราม

เรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตอนที่พม่ายกทัพมาโจมตีเมืองกลางในสมัยรัชกาลที่ ๒ มาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยาย ผู้แต่งให้ลุงของพิกซึ่งได้เลื่อนยศและตำแหน่งเป็นสมิงปอนทละ ปลัดจางวางกรมดาบสองมือแทนสมิงปอนทละคนเดิมที่ถูกตัดสินลงโทษประหารชีวิตในคดีเจ้าฟ้ากรมขุนภานุทิตเป็นกบฏได้ไปรบที่เมืองกลางและเมืองชุมพร เมื่อกลับจากสงครามลุงของพิกแวะมาเยี่ยมที่บ้าน เจ้าสัวพ่อของพิกซึ่งกลับมาจากเมืองจีนได้ไม่นานจึงได้ทราบข่าวไทยรบกับพม่าที่เมืองกลางและที่เมืองชุมพร ลุงของพิกเล่าให้เจ้าสัวพ่อของพิกฟังว่าลุงของพิกไปสงครามครั้งนี้อยู่ในทัพของเจ้าพระยายมราช ยกทัพไปจนถึงเมืองตรังและต้องใช้เรือของราษฎรข้ามไปถึงเมืองกลาง ทัพของพระยาทำยน้ำถูกฝ่ายพม่ายิงถึงดินปืนจนระเบิด ทหารไทยตายเป็นจำนวนมาก เนื้อเรื่องกล่าวดังนี้

เมื่อกลับมาถึงบ้านแล้ว เจ้าสัวจึงได้รู้ว่าเมืองไทยเกิดศึกกับพม่าตั้งแต่ปลายปีมะเส็ง ตอนที่ตัวเองไปอยู่เสียที่เมืองจีน แต่ว่าศึกคราวนี้อยู่ไกลออกไปถึงเมืองชุมพรและเมืองกลาง ชาวเมืองหลวงจึงไม่ได้ตระหนกตกใจมาก อีกไม่นานพอถึงเดือนยี่ปีมะเมียก็ได้ข่าวว่าทัพไทยตีทัพพม่าแตกไปแล้วที่เมืองชุมพร ส่วนเมืองกลางที่พม่าตีแตกและเผายับเยินนั้น ไทยตีคืนมาได้แล้วจึงได้ยกทัพกลับมา

พิกยังเล็กอยู่มากเมื่อเกิดศึกกลาง จำได้อยู่อย่างเดียวว่าลุงของตนมาเยี่ยมหลังจากกลับมาจากกลาง สมิงศรีไชยบัดนี้ได้เลื่อนขึ้นเป็นสมิงปอนทละ ปลัดจางวางกรมดาบสองมือแทนสมิงปอนทละคนเดิมที่ถูกประหารไปไม่นานมานี้ ได้ไปราชการคราวนี้ด้วย เมื่อกลับมาทางเรือพร้อมกับทัพหลวงก็แวะมาเยี่ยมน้องสาว ตั้งใจจะถามข่าวคราวว่า น้องเขยกลับมาจากเมืองจีนหรือยัง จึงได้พบว่าเจ้าสัวกลับมาแล้ว.....

“พี่ไปทัพคราวนี้ อยู่ในทัพเจ้าพระยายมราช ยกไปจนถึงตรัง แต่ติดขัดว่าไม่มีเรือจะข้ามไปกลาง น่าเสียดาย ต้องหาเรือราษฎรมาใช้ไปปลางก่อน เท่านั้นไม่พอทัพพระยาทำยน้ำท่านถูกพม่ายิงถึงดินระเบิดไปเสียมาก ต้องเก็บศพกลับมาที่ปากคลองลาว”^{๖๐}

^{๕๙} ดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน , หน้า ๖๓-๖๔.

^{๖๐} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๑, หน้า ๖๗-๖๘.

ในเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งได้กล่าวถึงสงครามไทยรบกับญวนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์สงครามไทยรบกับญวนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ในหนังสือ ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ สรุปความได้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดจลาจลในญวนหรือเวียดนาม พระองค์เห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะปราบญวน เนื่องด้วยญวนมักจะขยายอำนาจเข้ามาในเขมรและลาว ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของไทยอยู่เสมอ พระองค์จึงโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชายกทัพไปปราบญวนที่เมืองเขมรซึ่งญวนกำลังขยายอิทธิพลและได้ตีเรื่อยไปถึงเมืองญวน การทำสงครามครั้งนี้ไทยได้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจนถึงดินแดนญวน เมืองหัวพันห้าทั้งหกและสิบสองจุไทยก็มาสวามิภักดิ์ ไทยได้ปกครองเมืองเหล่านี้อย่างเมืองประเทศราช ^{๖๐}

เรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยกทัพไปปราบญวนนำมาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยาย โดยผู้แต่งให้ฟักและญาติพี่น้องทุกคนซึ่งเป็นข้าราชการไปรบในสงครามครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาคุมไพร่พลไปตีเมืองเขมรซึ่งญวนกำลังขยายอำนาจอยู่ในเวลานั้น ข้าราชการทุกคนทั้งฟัก อาและลูกของฟัก พ่อและพี่ชายของเพ็งต้องไปสงครามครั้งนี้ทุกคน

ในเรื่องรัตนโกสินทร์ฟักบอกเพ็งว่า ฟักและข้าราชการทุกคนจะต้องไปสงครามที่เมืองเขมร และผู้แต่งกล่าวถึงเจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นแม่ทัพบุกคุมไพร่พล ๔๐,๐๐๐ คน เจ้าพระยาพระคลังซึ่งว่าที่สมุหพระกลาโหมเป็นแม่ทัพเรือคุมไพร่พล ๑๐,๐๐๐ คน และพระมหาเทพกับพระราชรินทร์ยกเป็นทัพที่สาม ไทยและญวนจึงตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อกัน ในเนื้อเรื่องเรื่องรัตนโกสินทร์กล่าวดังนี้

“พี่จะต้องไปศึก แม่เพ็ง” ฟักบอกสั้นๆ
แม่เพ็งสะดุ้ง ยกมือขึ้นทาบอก
“ไปทำศึก !” หล่อนครางออกมา ฟังเสียงก็รู้ว่าใจหาย “ไปไหนคะคุณหลวง
แล้วจะไปเมื่อไหร่”
“ก็คงอีกสักสัปดาห์วันกระมัง พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา
คุมไพร่พลไปตีเมืองเขมร พี่จะไปในทัพของท่านด้วย คราวนี้เป็นศึกใหญ่ เห็นจะต้อง
ไปกันหมดไม่ว่าใครทั้งนั้น”

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ , หน้า ๙๖-๙๘.

.....
 แม่เพ็งแทบจะหมดแรงเสียดตรงนั้น ได้แต่เกาะแขนสามีเอาไว้ซับหน้าลง
 บนบ่าของชายหนุ่ม

“ไปกันหมดทีเดียวหรือคะ”

“คราวนี้ไปทัพใหญ่ เฉพาะทัพนี้ก็ไพร่พลสี่หมื่นเข้าไปแล้ว แล้วยังมีทัพ
 เจ้าพระยาพระคลังยกไปทางเรืออีก ขนาดคุณอาของพี่ก็ยังคงไปด้วย เมื่อก่อน
 ต้องเดินทางไปเมืองจีนบ่อยๆ เลยไม่ค่อยได้ไป”

แม่เพ็งหลับตาแน่น ชมความตึบตันในลำคอกมิให้ปรากฏแก่สามี แต่ดูเหมือน
 พี่ก็จะเข้าใจเพราะว่าสวมกอดหล่อนเอาไว้ด้วยกิริยาปลอบโยน

.....
 เมื่อวันเสาร์ เดือน ๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ พ.ศ.๒๓๗๖ เจ้าพระยาบดินทรเดชา
 เป็นแม่ทัพบุกคุมไพร่พล ๕๐,๐๐๐ คน เจ้าพระยาพระคลังซึ่งว่าที่สมุหนะรณราช
 เป็นแม่ทัพเรือคุมไพร่พล ๑๐,๐๐๐ คน และพระมหาเทพกับพระราชรินทร์ยกเป็น
 ทัพที่สาม ทั้งสามกองทัพยกออกจากกรุงรัตนโกสินทร์พร้อมกัน และไทยก็ขาดไมตรี
 กับญวนนับแต่นั้นเป็นต้นมา ^{๖๒}

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ส่งกองทัพไปปราบญวน
 ที่มักจะขยายอำนาจลุกล้ำเข้ามาในลาวและเขมรซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของไทย พระองค์ทรง
 ป้องกันขอบเขตอาณาของไทยมิให้ชาติอื่นมารุกราน พระองค์ทรงส่งกองทัพไปปราบญวนในขณะที่เกิด
 การจลาจลเสียก่อนเพื่อป้องกันเอกราชอธิปไตยของชาติไทย

ในเหตุการณ์จริงสมัยรัชกาลที่ ๒ และในสมัยรัชกาลที่ ๓ ไทยก็ยังคงทำสงครามกับ
 ประเทศใกล้เคียงเพื่อป้องกันเอกราชอธิปไตย ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พม่ายกทัพมาตีเมืองกลาง
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้ยกทัพไปรบและสามารถยึดเมืองกลางกลับคืนมา
 ได้ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยกทัพไปรบกับญวนในขณะ
 ที่ญวนกำลังเกิดจลาจล เพราะญวนมักขยายอำนาจเข้ามาในลาวและเขมรซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของ
 ไทยอยู่เสมอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ทรงเป็นผู้นำทัพปราบปรามข้าศึกศัตรูเพื่อ
 รักษาความมั่นคงของประเทศ

ในเรื่องสี่แผ่นดินกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำทัพไทยเข้าร่วมรบ
 ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ เพื่อร่วมรักษาสันติภาพของโลก เมื่อโลกเกิดสันติภาพประเทศไทยก็จะเกิด

^{๖๒} ว. วิจารณ์กุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๒, หน้า ๖๘๗-๖๘๕.

ความมั่นคงและร่วมเป็นด้วย และประโยชน์สำคัญยิ่งที่ไทยได้รับจากการส่งทหารไปร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ คือไทยจะได้ขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติคือสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ไทยจำเป็นต้องลงนามทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยในสมัยนั้น

ในหนังสือ ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ.๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตัดสินพระทัยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ดังนี้

แต่ต่อมา นโยบายของเยอรมนีที่ใช้เรือดำน้ำโจมตีเรือข้าศึกโดยไม่มีขอบเขตและพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ มีผลทำให้ราชสำนักไทยคลายความเอนเอียงที่เคยมีต่อเยอรมนีลง สหรัฐอเมริกาก็ประกาศสงครามต่อมหาอำนาจกลางโดยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ (ค.ศ. ๑๙๑๗) หลังจากที่ได้ทรงใช้เวลาพิจารณาสภาพการณ์อย่างรอบคอบแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการว่าด้วยการประกาศสงครามต่อเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี โดยทรงอ้างว่าการที่เยอรมนีปฏิบัติการรบโดยใช้เรือดำน้ำโจมตีเรือข้าศึกอย่างไม่มีขอบเขตนั้นเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและขาดความเมตตาต่อมนุษย์ จึงเป็นหน้าที่ของไทยที่จะต้องร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในการรักษาความชอบธรรม แต่ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พระองค์ทรงตัดสินพระทัยเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรเพราะทรงเห็นการณ์ไกล ทรงเห็นว่าถ้าไทยเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งกำลังปฏิบัติการรบได้เปรียบอยู่ในขณะนั้นแล้ว ไทยอาจจะมีโอกาสขอแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคได้ ซึ่งทำให้ไทยต้องเสียเปรียบอยู่ในขณะนั้น^{๖๓}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการที่เยอรมันใช้เรือดำน้ำโจมตีเรือข้าศึกโดยไม่มีขอบเขตเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและขาดมนุษยธรรม ประเทศไทยจึงต้องเข้าร่วมสงครามเพื่อรักษาความเป็นธรรม และปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระองค์เข้าร่วมสงคราม

^{๖๓} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ.๒๔๗๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๙.

คือพระองค์ทรงมองการณ์ไกล ทรงมองเห็นว่าหากไทยเข้าร่วมกับฝ่ายชนะสงคราม ไทยจะได้โอกาสขอแก้ไขสนธิสัญญาต่างๆ ที่ไม่เป็นธรรมและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงกล่าวถึงประวัติศาสตร์ ตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งทหารไทยซึ่งเป็นทหารอาสาไปร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในพระนิพนธ์ เจ้าชีวิต ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ เมื่อแน่วพระทัยว่าประชาชนจะสนับสนุนทุกด้าน และประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้เข้าร่วมทำสงครามด้วยกับฝ่ายสัมพันธมิตรชักชวนให้ไทยที่ยังเป็นกลางอยู่เข้ากับฝ่ายถือธรรมต่อสู้กับฝ่ายที่นับถืออธรรม พระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศสงครามกับประเทศที่อยู่ในภาคกลางของยุโรปคือเยอรมนีและออสเตรีย - ฮังการี พระเจ้าอยู่หัวทรงตกลงพระทัยว่าทหารไทยที่จะไปในสงครามให้เป็นทหารอาสาทั้งหมด ทหารประจำการทั้งนายและพลต่างก็อาสาทันทีหน้า แล้วยังมีพลเรือนหลายพันที่เข้ามาอาสาอีกด้วย พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้แจกพระราชดำรัสที่มีพิมพ์ขึ้นขอบใจผู้ที่อาสาทุกๆ คน แล้วมีการคัดเลือกนายและพลทหารที่สมควรจะเข้ารับประจำกองทหารอาสาได้ ๑,๒๐๐ คน ^{๖๔}

เรื่องสี่แผ่นดิน ผู้แต่งนำประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำทัพไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ นำมาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยาย โดยให้คุณเปรมเล่าให้พลอยฟังว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งกองทัพไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ คุณเปรมตื่นเต้นมากที่ทหารอาสาได้ไปรบ คุณเปรมไปส่งทหารอาสาและเล่าให้พลอยฟังว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประกอบพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม ซึ่งเป็นพระราชพิธีโบราณเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ทหาร เมื่อสงครามสงบคุณเปรมเล่าให้พลอยฟังว่าเยอรมันเป็นฝ่ายแพ้สงครามดังนี้

เมื่อทางราชการประกาศเรียกทหารอาสา จะส่งไปสงครามยุโรป คุณเปรมก็ตื่นเต้นอีกพักใหญ่ พูดเรื่องที่ไทยจะไปรบด้วยสายตาเป็นประกาย ถึงกับปรารภว่า

^{๖๔} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๖๒๐.

“แม่พลอย ฉันเสียตายจริงๆ ที่ฉันมันแก่เสียแล้ว ถ้าเป็นเด็กหนุ่มแน่นเหมือนเมื่อก่อน ฉันต้องอาสาไปรบด้วยคนแน่ๆทีเดียว”

.....วันที่ทหารอาสาจะไปนอก คุณเปรมก็หายไปทั้งวัน กลับมาตอนดึก ได้ความว่าไปส่งทหารอาสา และชวนพลอยคุยถึงเรื่องไปทัพจับศึก เรื่องพิธีปฐมกรรม ตัดไม้ข่มนามที่ตนได้เห็นมา คุณเปรมเล่าให้ฟังว่าพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ทรงเครื่องแดง ถือพระแสงแบบโบราณงามนักงามหนา

แต่พอทหารอาสาออกจากเมืองไทยไปไม่กี่เดือน วันหนึ่งคุณเปรมก็หน้าบาน กลับมาบ้านแต่วัน ตะโกนเรียกพลอยเสียงเอะอะมาจากข้างล่าง ที่แรกพลอยตกใจ นึกว่ามีเรื่องอะไร แต่เสียงคุณเปรมนั้นรื่นเริงเบิกบานกว่าปกติ

“แม่พลอย! แม่พลอย!” คุณเปรมขึ้นกระโดดกลางร้องเรียก พอเห็นหน้าพลอยก็พูดว่า

“ฉันว่าแล้วไหมล่ะ”

“อะไรกันคุณเปรม?” พลอยร้องถาม

“สงครามเสร็จแล้ว!” คุณเปรมตอบ “เยอรมันแพ้ราบคาบอย่างฉันว่าไว้ ไม่มีผิด”^{๖๕}

ฝ่ายเยอรมันซึ่งเป็นประเทศที่ก่อสงครามโลกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม โลกจึงเกิดสันติภาพ ประเทศไทยก็เกิดความสงบสุขและเกิดความมั่นคงไม่ต้องเกรงกลัวภัยรุกรานจากประเทศที่ก่อสงคราม

เมื่อสงครามสงบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ไทยจำเป็นต้องทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยในสมัยล่าอาณานิคม สนธิสัญญาที่ไทยจำเป็นต้องลงนามในสมัยรัชกาลที่ ๔ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียอำนาจอธิปไตยในการศาลและอัครราชทูตการ

สนธิสัญญาที่ไทยได้ลงนามกับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔ ไทยให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวตะวันตก และเก็บภาษีสินค้าขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ ๓ การเก็บสินค้าขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ ๓ ทำให้ไทยขาดรายได้มาทำนุบำรุงบ้านเมือง และสิทธิสภาพนอกอาณาเขตก่อให้เกิดผลเสียเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

อันดับแรกต้องทำความเข้าใจความหมายของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต สิทธิสภาพนอกอาณาเขตมีความหมายดังนี้

^{๖๕} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สีแผ่นดิน เล่ม ๒ , หน้า ๖๐๙-๖๑๐.

สิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือสิทธิพิเศษของอำนาจศาลที่ชาวต่างชาติได้รับ ยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศที่ตนพำนักเมื่อกระทำความผิด นั่นคือไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศนั้นแต่ต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายของประเทศตน และขึ้นตรงต่อศาลกงสุลของประเทศตน ผู้ที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือ

๑. บุคคลในคณะทูตหรือผู้แทนของประเทศ
๒. บุคคลที่ขึ้นบัญชีเป็นคนในบังคับต่างชาติ

บุคคลสองกลุ่มนี้ เมื่อทำผิดกฎหมาย จะถูกนำขึ้นพิจารณาพิพากษาโดย อาศัยกฎหมายของประเทศซึ่งตนสังกัดอยู่เป็นหลักในศาลกงสุล เป็นการปกครองกันเองอย่างอิสระ โดยที่รัฐบาลเจ้าของประเทศไม่มีส่วนร่วมใดๆ สิทธิพิเศษนี้เป็นผลจากการเรียกร้องของฝรั่งเศสตะวันตกเมื่อเข้าไปติดต่อดำขายกับประเทศที่ด้อยความเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะประเทศตะวันตกไม่ยอมรับระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศเหล่านี้^{๖๖}

จากความหมายของคำว่า "สิทธิสภาพนอกอาณาเขต" ที่ได้กล่าวไว้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือสิทธิพิเศษของอำนาจศาลที่ชาวต่างชาติได้รับยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศที่ตนพำนักเมื่อกระทำความผิด นั่นคือไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศนั้นแต่ต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายของประเทศตน และขึ้นตรงต่อศาลกงสุลของประเทศตนหมายความว่า ผู้ที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศไทย และเมื่อกระทำความผิดก็ไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศไทยแต่ขึ้นศาลกงสุลของประเทศตน ผู้ที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตก็ไม่ต้องกลัวเกรงกฎหมายและกล้าทำผิดกฎหมายเพราะไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศไทย เมื่อมีคนกล้าทำผิดกฎหมายประเทศไทยก็จะขาดความสงบสุข สังคมจะเกิดความเดือดร้อน ประเทศชาติไม่มีความมั่นคง

ต่อมาอังกฤษ ฝรั่งเศสยังให้ชาวเอเชียที่เป็นพลเมืองประเทศอาณานิคมของตนที่อยู่ในประเทศไทยได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตด้วยถือว่าเป็นคนในบังคับเช่น ชาวอินเดีย พม่า ฮองกง เขมร มลายู และญวน เป็นต้น และยังขยายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้ลูกจ้างของตน รวมทั้งบรรพบุรุษและลูกหลานของลูกจ้างโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นคนไทยโดยกำเนิดหรือไม่ ต่อมาคนจีนซึ่งเกิดในเมืองไทยและแม้แต่คนไทยเองก็นิยมไปจดทะเบียนที่สถานกงสุลเป็นคนในบังคับต่างชาติ

^{๖๖} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๑๔๙.

มากขึ้น เพราะจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับราชการทหาร ไม่ต้องเสียภาษี ไม่ต้องถูกลงทะเบียนตามกฎหมายเมื่อกระทำความผิด

“สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” ได้ขยายวงกว้างไปถึงคนจำนวนมาก นอกจากชาวอังกฤษ ฝรั่งเศสแล้ว ยังครอบคลุมถึงชาวเอเชียที่เป็นพลเมืองประเทศอาณานิคม และครอบคลุมถึงลูกจ้างที่เป็นคนจีนซึ่งเกิดในเมืองไทย และแม้แต่เป็นคนไทยโดยกำเนิด คนจำนวนมากที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทย และไม่ต้องเกรงกลัวกฎหมายไทยเพราะไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศไทย และแม้แต่พลเมืองของประเทศไทยทั้งคนจีนและคนไทยที่ขอขึ้นทะเบียนเป็นคนบังคับของต่างชาติก็หลีกเลี่ยงกฎหมายไม่รับราชการทหาร ไม่เสียภาษี และไม่ต้องเคารพกฎหมาย เมื่อคนจำนวนมากไม่เคารพกฎหมาย กล้าทำผิดกฎหมาย ประเทศไทยก็จะขาดความสงบสุขและขาดความมั่นคง^{๖๘}

ในหนังสือ ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๖ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ สรุปความได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำทัพไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ เพื่อร่วมรักษาสันติภาพของโลกและพระองค์ทรงหวังแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ไทยต้องลงนามในสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยเฉพาะเรื่องการเก็บภาษีสินค้าขาเข้าร้อยละ ๓ ซึ่งทำให้ไทยขาดรายได้มาบำรุงประเทศให้เจริญก้าวหน้า และสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่ยอมให้ไทยแก้ไขสนธิสัญญาในสนธิสัญญาไทย-อเมริกัน เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนอเมริกันและคนในบังคับอเมริกันสิ้นสุดลง คงเหลือไว้แต่สิทธิในการถอนคดีของกงสุลอเมริกาในทุกศาล ยกเว้นในศาลฎีกาซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินคดี สิทธินี้จะสิ้นสุดลงทันทีเมื่อไทยใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวแล้ว ๕ ปี และตกลงยกเลิกภาษีศุลกากรร้อยละ ๓ และให้ไทยมีสิทธิ์เต็มที่ในการตั้งพิกัดอัตราภาษีศุลกากรเอง สนธิสัญญานี้มีผลบังคับใช้เป็นเวลา ๑๐ ปี และต่อมาไทยได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ลงนามกับประเทศ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ ได้ยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอัตราภาษีศุลกากรร้อยละ ๓ ไทยจึงมีสิทธิ์ตั้งอัตราภาษีศุลกากรเอง ประเทศไทยจึงได้อำนาจทางการศาลและอำนาจทางเศรษฐกิจกลับคืนมา และประเทศไทยลงนามในสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ ในยุโรปตามแบบสนธิสัญญาไทย-อเมริกัน ค.ศ. ๑๙๒๐ ได้แก่ ประเทศเนเธอร์แลนด์ สเปน โปรตุเกส เดนมาร์ก สวีเดน อิตาลี เบลเยียม^{๖๙}

^{๖๘} ดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

^{๖๙} ดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑-๑๖๘.

เมื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด เมื่ออยู่ในประเทศไทย ต้องเคารพกฎหมายไทย และเมื่อทำผิดก็ต้องขึ้นศาลไทย และไทยมีสิทธิ์ตั้งภาษีศุลกากรเอง ทำให้ประเทศมีรายได้มาบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ทั้งนี้ก็ด้วยพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงนำทัพไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ โลกจึงเกิดสันติภาพ ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยเกิดความสงบสุข และไทยยังได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมทำให้ไทยได้รับอำนาจทางการศาลและอำนาจทางเศรษฐกิจกลับคืนมา ประเทศไทยได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงเอกราช มาได้จนถึงปัจจุบัน

ตัวละคร

เรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ผู้แตงนำพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มาสร้างเป็นตัวละคร นอกจากจะได้มองเห็นว่าพระองค์ตั้งมั่นพระราชหฤทัยที่จะทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่อย่างสมภาคภูมิแล้ว พระองค์ยังทรงปกป้องเอกราชด้วยการทำศึกสงครามเพื่อรักษาความมั่นคงและเอกราชอธิปไตยของประเทศ คือเมื่อเกิดสงครามพระปลั่งกลีมาเป็นกบฏและสงคราม ๙ ทัพ พระองค์ทรงให้แม่ทัพที่ไว้วางพระราชหฤทัยยกทัพไปปราบกบฏพระปลั่งกลีมาและทรงเป็นแม่ทัพในสงคราม ๙ ทัพ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบว่าพระปลั่งกลีมาเป็นกบฏ พระองค์ทรงเป็นห่วงศึกสงครามมากรีบมีพระบรมราชโองการให้หม่อมเพชรยกหน้าที่การดูแล การตัดไม้เพื่อทำเป็นรากฐานพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามให้คนอื่น และให้รีบยกทัพไปช่วย พระยาราชเศรษฐีและพระยาทัศดาบโดยเร็ว เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าหม่อมเพชรมีความสามารถ ในการรบแบบกองโจรสามารถตัดกำลังข้าศึกศัตรูจึงทรงเลือกหม่อมเพชรเป็นแม่ทัพ และพระองค์มี พระปรีชาญาณอันสุขุมจึงให้พระองค์เจ้าขุนเณรซึ่งเป็นแม่ทัพคนสำคัญอีกคนหนึ่งรักษาพระนคร เพื่อป้องกันพม่าที่อาจจะยกทัพมาโจมตี พระองค์ทรงแบ่งให้แม่ทัพคนหนึ่งรักษาพระนครและทรง ให้หม่อมเพชรเป็นแม่ทัพไปปราบข้าศึกศัตรู ดังที่พระองค์มีพระบรมราชโองการกับหม่อมเพชร ดังนี้

“.....แต่เดี๋ยวนี้มีธรรมาธิบดี มีที่จะต้องให้เจ้าออกไปข้างนอกเสียแล้ว เรื่องตัดเสานั้นพอจะเวนให้ใครเสียเห็นจะได้ เรื่องเมืองกำปอตพระยาปลั่งกลีมาทำ วุ่นวายเจ้าคงจะได้ยินแล้วให้เร่งออกไปช่วยพระยาราชาเศรษฐีกับพระยาทัตดา สองคนนั้นหน้าที่เขาประจำอยู่ที่นั่นแล้ว เรือแพเขามี แต่เจ้าเชี่ยวชาญในการรบแฉลบตัดเล็กตัดน้อยสมกับการรบทางด้านนี้ เจ้าจงเรียกหาผู้คนที่ให้ครบ แล้ว เร่งออกไปเถิด”

.....

“ดีแล้วเจ้าเพชร คราวนี้เราอยากจะเอาตัวนายของเจ้า คือเจ้าขุนเณรไว้หา ในกรุงนี้เกรงจะมีศึกมาแต่อย่างใดถึงทางเขาเองจะได้ข่าวว่าหยุดหยิกกันอยู่ก็จะไว้ใจ มิได้ ด้วยเราเพิ่งเริ่มสร้างบ้านใหม่ เขาเห็นเป็นที่จะแล่นเข้ามาชิมลางแผ่นดินใหม่ เจ้าขุนเณรนายเจ้าจึงจะต้องติดอยู่หากกรุง เจ้าจงตั้งหน้าไปเถิด เป็นคราวแรกที่ได้สำแดงมือให้ประจักษ์”^{๒๔}

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรง สร้างขวัญกำลังใจให้หม่อมเพชร พระองค์มีพระบรมราชโองการให้หม่อมเพชรยกทัพไปปราบ พระปลั่งกลีมาที่เป็นกบฏ พระองค์มีรับสั่งกับหม่อมเพชรว่า “เจ้าขุนเณรนายเจ้าจึงจะต้องติดอยู่ หากกรุง เจ้าจงตั้งหน้าไปเถิด เป็นคราวแรกที่ได้สำแดงมือให้ประจักษ์” ด้วยศึกพระปลั่งกลีมานี้เป็นศึก ครั้งแรกของหม่อมเพชรที่จะเป็นแม่ทัพยกทัพไปแต่เพียงผู้เดียวโดยไม่มีพระองค์เจ้าขุนเณรเป็น แม่ทัพนำ พระองค์จึงมีรับสั่งเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่หม่อมเพชรให้มีความเชื่อมั่นใน ความสามารถของตนว่าจะต้องเอาชนะศัตรูให้สำเร็จ และนับเป็นโอกาสอันดียิ่งที่หม่อมเพชรจะได้ แสดงความสามารถในการรบให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทุกคน คำกล่าวของพระองค์จึงสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่หม่อมเพชรอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พระองค์มีรับสั่งว่า “เจ้าจงตั้งหน้า ไปเถิด” เป็นพระกระแสรับสั่งที่ทำให้หม่อมเพชรเกิดความฮึกเหิมที่จะต่อสู้กับข้าศึกศัตรูอย่างไม่ หวั่นเกรง

ศิลปะการใช้ภาษา

ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ ผู้แต่งมีศิลปะการใช้ภาษาเพื่อเชิดชูพระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงทำศึกสงครามปกป้องประเทศ โดยผู้แต่งให้พันเทพราช ยกย่องเชิดชูพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า เมื่อพระองค์ได้ทรงทราบข่าว

^{๒๔} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

สงคราม ๙ ทัฟ พระองค์ทรงเป็นห่วงสงครามมาก ดังที่พันเทพราชเล่าให้หม่อมเพชร อาญาคำเปียง และพ่อของบัวไขฟังว่า

พันเทพพระราชกระเถิบเข้าใกล้ ตบกระดานผางแล้วว่าด้วยตันใจ

“พ่อคุณ พ่อไม่รู้ดอกเพราะพ่อหาอยู่นอกวัง ดิฉันสิเจ้าคะน้ำตาจะคลุก
ข้าวกินเพราะสงสารขุนหลวงท่าน มิใช่สงสารตัวเองดอก”

.....

“อ๊วย มิใช่เช่นนั้นดอกเจ้าอ้าย ขุนหลวงท่านมิได้ประชวรสิ่งไร แต่เมื่อคืน
ตลอดคืนหาได้เข้าที่บรรทมไม่ ด้วยไบบอกรกระหน่ำเข้ามา ขุนตำรวจ พระตำรวจ
นายเวรต่าง ๆ นานาเข้าประจำของกันทุกคนแล้วแต่เมื่อคืน มันเข้ามาเป็นห้าทาง
ทัฟถึงเก้าทัฟนะเจ้าคะ”

.....

“พระราชโองการตรัสสั่งให้ดิฉันตามฝ่าเท้าเจ้าคุณเข้าไปทีเดียว จะว่าออกมา
เกาะตัวก็ว่าได้ ด้วยลันเกล้าหาบที่ข้างหน้ารับสั่งว่า เจ้าคุณและพวกกองรามัญ
กองลาวอาสานั้นได้การตักในการข้างเป็นกองโจร จึงโปรดเกล้าให้เข้าเฝ้าทันที
เดี๋ยวนี้ จะทรงจัดแผนทัฟหน้าและกองโจรพระราชทาน พระน้ำชายของคุณนั้นก็
เสด็จเข้าไปตั้งแต่เมื่อค่อนคืนยังหาได้กลับออกมาไม่ หากเจ้าคุณมาสำนักอยู่เสียที่
เรือนเจ้าอ้ายนี้ จึงมิได้ทราบความ”^{๙๐}

ผู้แต่งยกย่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโดยผ่านคำพูดของพันเทพราช
ยกย่องพระองค์ว่าพระองค์ทรงเป็นห่วงสงคราม ๙ ทัฟมาก พระองค์ไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย
พระวรกาย ทรงเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อได้ทรงทราบข่าวสงคราม
๙ ทัฟ พระองค์ไม่ได้เข้าที่พระบรรทม ทรงเตรียมแผนการรบและกำลังทหารพร้อมที่จะต่อสู้กับ
ข้าศึกอย่างเร่งด่วน และมีพระบรมราชโองการให้หม่อมเพชรและอาญาคำเปียงเข้าเฝ้าโดยเร็ว
เพื่อพระราชทานแผนการรบ

ผู้แต่งใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นความตื่นตันใจเป็นอย่างมากของพันเทพราชที่มีต่อ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จากข้อความที่ยกมาในช่วงต้นที่พันเทพราชได้
กล่าวว่า “พ่อคุณ พ่อไม่รู้ดอกเพราะพ่อหาอยู่นอกวัง ดิฉันสิเจ้าคะน้ำตาจะคลุกข้าวกินเพราะ
สงสารขุนหลวงท่าน มิใช่สงสารตัวเองดอก” พันเทพราชสงสารพระองค์มากที่ต้องทรงเหน็ดเหนื่อย

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๔- ๙๑๕.

พระวรกายจัดเตรียมกองทัพผู้ศึกพม่า พระองค์ไม่ได้เข้าที่บรรทมตลอดทั้งคืนด้วยใบบอกแจ้งข่าวศึกเข้ามาเป็นจำนวนมาก ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของพันเทพราชว่า “น้ำตาจะคลุกข้าวกิน” แสดงให้เห็นความรู้สึกที่สงสารพระองค์อย่างสุดซึ้ง และเปรียบเทียบโดยใช้โวหารเกินจริงว่าน้ำตาที่หลังไหลมีมากมายจนสามารถคลุกข้าวกินได้ พันเทพราชได้กล่าวว่า “ด้วยใบบอกกระหน่ำเข้ามา” เป็นภาษาที่ทำให้เกิดภาพเห็นภาพทหารนำใบบอกแจ้งข่าวศึกมาแจ้งให้พระองค์ทราบเป็นจำนวนมาก และเป็นใบบอกที่มาจากทุกทิศทั่วราชอาณาจักรแจ้งข่าวว่าพม่ายกทัพมาโจมตีจึงทำให้พระองค์ทรงเป็นห่วงสงครามาก พระองค์จึงต้องทรงจัดเตรียมกองทัพให้พร้อมเพื่อสู้กับทัพพม่าที่ยกมาถึง ๙ ทัพ พันเทพราชกล่าวว่า “ตลอดคืนหาได้เข้าที่บรรทมไม่ ด้วยใบบอกกระหน่ำเข้ามา ขุนตำรวจ พระตำรวจ นายเวรต่าง ๆ นานาเข้าประจำของกันทุกตัวคนแล้วแต่เมื่อคืน” พระองค์ทรงยอมเหน็ดเหนื่อยไม่ได้เข้าที่บรรทมตลอดทั้งคืนเพื่อจัดเตรียมกองทัพ และได้จัดเตรียมกองทัพพร้อมทุกกองในเวลา ๑ คืน และพันเทพราชกล่าวต่อไปว่า “เจ้าคุณและพวกกองรามัญ กองลาวอาสนั้นได้การดีนักในการข้างเป็นกองโจร จึงโปรดเกล้าให้เข้าเฝ้าทันทีเดี๋ยวนี้ จะทรงจัดแผนทัพหน้าและกองโจรพระราชทาน” พระองค์มีรับสั่งให้หม่อมเพชรเข้าเฝ้าอย่างรีบด่วนเพื่อจะได้พระราชทานแผนการสู้รบ และจะได้ออกเดินทางไปสู้รบกับพม่าโดยเร็วที่สุดเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไทย

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงป้องกันขอบขันฑสีมาไม่ให้ศัตรูมารุกรานดินแดนไทย พระองค์ทรงส่งกองทัพปราบปรามเหล่าศัตรูที่คิดรุกรานดินแดนไทยเพื่อรักษาเอกราชอธิปไตย และเพื่อรักษาประชาชนของพระองค์ให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขได้ร่วมพระบารมีจักรีวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ไทยต้องทำสงครามกับประเทศใกล้เคียงคือพม่าและญวน และปราบปรามเมืองน้อยใหญ่ที่ตั้งตัวเป็นกบฏดังที่ปรากฏในเรื่องบุญเพรงพระมหากษัตริย์และเรื่องรัตนโกสินทร์ เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำทัพต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเช่นกัน แต่มิใช่สู้รบกับพม่าและญวนเหมือนในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ แต่เป็นสงครามโลกครั้งที่ ๑ สงครามของมวลมนุษยชาติดังที่ได้กล่าวไว้ในเรื่องสี่แผ่นดิน เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำทัพไทยเข้าร่วมสงครามเพื่อรักษาสันติภาพโลก เมื่อโลกเกิดสันติภาพประเทศไทยก็เกิดความมั่นคง และพระองค์มีสายพระเนตรอันยาวไกลไปถึงการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงเอกราชมาได้จนถึงปัจจุบัน

๓.๑.๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ

พระมหากษัตริย์ไทยนอกจากจะทรงทำศึกสงครามกับอริราชศัตรูเพื่อปกป้องบ้านเมืองแล้ว พระองค์ยังทรงยึดหลักการผูกมิตรกับนานาประเทศเป็นนโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ เมื่อประเทศไทยมีมิตรไมตรีที่ดีกับทุกประเทศแล้ว ประเทศไทยก็มีความมั่นคงไม่ต้องกังวลเรื่องการทำศึกสงคราม นวนิยายที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงผูกไมตรีกับนานาประเทศคือเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรค์ รัตนโกสินทร์ บุรพา และสี่แผ่นดิน ผู้แต่งได้เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศเพื่อปกป้องเอกราชของชาติโดยผู้แต่งสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษาดังนี้

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศเพื่อปกป้องเอกราชของชาติจะเห็นได้จากเรื่องรัตนโกสินทร์ บุรพา และสี่แผ่นดิน ในเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งได้กล่าวถึงสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างไทยและจีน เรื่องบุรพา และสี่แผ่นดินผู้แต่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและประเทศตะวันตก

ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ ว่าไทยและจีนได้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไทยก็ยังคงติดต่อค้าขายกับจีน และชาวจีนที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนในเมืองไทยก็มีเพิ่มมากขึ้นดังนี้

จีนกับไทยมีสัมพันธไมตรีกันมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นต้นมา ดังได้มีกล่าวไว้แล้วในประวัติสมัยกรุงศรีอยุธยา...สมัยรัตนโกสินทร์ ไทยยังคงติดต่อค้าขายกับจีนอยู่เป็นปกติ ชาวจีนที่มามีมาตั้งทำมาหากินอยู่ในเมืองไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที ส่วนมากมักรวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า.....”

“ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๒๑๓.

ผู้แต่งได้นำเรื่องราวการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับจีนมาถ่ายทอดไว้ในเรื่องรัตนโกสินทร์ โดยผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าไทยและจีนมีความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ผู้แต่งได้สร้างเนื้อเรื่องให้อาของฟักซึ่งข้าราชการมียศและราชทินนามคือขุนพจนานิจิตร ตำแหน่งท่งสื่อ ทำหน้าที่ล่ามประจำอยู่กรมท่าซ้ายอยู่ใต้บังคับของพระยาโชฎีกราชเศรษฐีได้ติดตามคณะทูตไทยไปเข้าเฝ้าพระจักรพรรดิที่เมืองจีน ในตอนต้นเรื่องรัตนโกสินทร์อาของฟักมาเยี่ยมเจ้าสัวพ่อของฟักที่บ้านหลังจากที่ได้ติดตามคณะราชทูตไทยไปเมืองจีน

อาของฟักเล่าให้เจ้าสัวพ่อของฟักฟังว่าพระเจ้าแผ่นดินจีนพระราชทานผ้าแพรและสิ่งของอื่นๆ เป็นอันมากให้แก่คณะราชทูตที่ไปเข้าเฝ้า แสดงให้เห็นว่าจีนมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีกับไทย และในเรื่องรัตนโกสินทร์ อาของฟักยังได้ซื้อสินค้าจากเมืองจีนตามที่เจ้าสัวพ่อของฟักสั่งเอาไว้เพื่อนำมาขายในเมืองไทย แสดงให้เห็นถึงการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทยและจีน ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

“เจ้ากลับมาจากเมืองจีนเที่ยวนี้เร็วกว่าที่พี่คิดไว้” เจ้าของบ้านปราศรัย
 “ไปเที่ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง เห็นทีจะได้ของตอบแทนมาโขอยู่”
 “จักรพรรดิประทานแพรมาให้ถึง ๑๑๐ ม้วนคราวนี้” อีกฝ่ายตอบ
 “ไม่รวมของอื่นที่ท่านราชทูตได้อีกมากมาย เรียกได้ว่าคุ้มเหน้อยละพี”
 “แล้วได้วะที่เมืองบรรพบุรุษของเราหรือเปล่า น้องชาย”

.....
 “น่าเสียดายที่คราวนี้ไม่ได้ไป เพราะว่าเรือไปถึงเมืองกวางตุ้ง
 คนละทางกัน เพียงแต่ได้สินค้าติดมือมามากมายหลายอย่าง ฉันเลือก
 ไว้ตามที่พี่สั่งฝากแต่ครั้งก่อนไป ให้บ่าวแบกมาให้แล้ว ขอได้โปรด
 ตรววจดูเถิด” ^{๑๖}

เรื่องรัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่าไทยและจีนมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันเรื่อยมา เมื่อไทยสร้างเมืองขึ้นมาใหม่คือกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยและจีนก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน ไทยได้ส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีและได้ติดต่อทางการค้ากันอีกด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ไทยมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านนับได้ว่าเป็นการสร้างมิตรไมตรีอันดีกับประเทศในแถบเอเชีย แต่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ไทยต้องเปิดประเทศและสร้างมิตรไมตรีอันดีกับประเทศตะวันตก

^{๑๖} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๑, หน้า ๑๓-๑๔.

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตกเพื่อสร้างความมั่นคงของชาติได้แก่เรื่อง**บูรพา**และเรื่อง**สี่แผ่นดิน**

เรื่อง**บูรพา**เชิดชูพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่อง**สี่แผ่นดิน**เชิดชูพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในประวัติศาสตร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นยุคที่ประเทศไทยต้องสร้างสัมพันธภาพกับประเทศตะวันตกเพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจและกำลังแข่งขันแสวงหาอาณานิคม ดังที่หนังสือ **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕** กล่าวว่า

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๕๑ - ๑๘๖๘) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๖๘ - ๑๙๑๐) ตรงกับสมัยจักรวรรดินิยมซึ่งเป็นระยะเวลาที่มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสกำลังแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมตามส่วนต่างๆของโลก ประวัติศาสตร์ไทยสมัยดังกล่าวนี้จึงเป็นเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาติไทย อันมีผลให้ไทยเป็นประเทศเดียวเท่านั้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถดำรงรักษาเอกราชของตนไว้ได้ แม้ว่าจะต้องสูญเสียดินแดนบางส่วนไป^{๓๓}

นอกจากนี้หนังสือ **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕** ได้กล่าวถึงประเทศตะวันตกที่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศในแถบเอเชียรวมทั้งประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ สรุปความได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประเทศตะวันตกได้ขยายอำนาจในภูมิภาคเอเชีย อังกฤษได้ยึดพม่าทางตอนใต้เป็นที่มั่น จีนต้องยอมจำนนต่ออังกฤษในสงครามฝิ่น ฝรั่งเศสแสวงหาที่มั่นในอินโดจีน อังกฤษยึดสิงคโปร์และปีนังและกำลังขยายอิทธิพลเข้ามาในแหลมมลายู ญี่ปุ่นซึ่งเคยดำเนินนโยบายอยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นเวลา ๒๐๐ ปีเศษก็ต้องเปิดประเทศ และยอมทำสนธิสัญญาคานางาวากับสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเห็น

^{๓๓} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕**, หน้า ๘๗.

ความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจากที่เคยติดต่อย่างระมัดระวังมาเป็น การยอมทำสนธิสัญญาตามเงื่อนไขของประเทศตะวันตกและพยายามรักษาไมตรีเพื่อความอยู่รอด ของประเทศ ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งอังกฤษทรงแต่งตั้งเซอร์ จอห์น เบาริง เป็นอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มเชิญพระราชสาส์นมาเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทยใน พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ.๑๘๕๕) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับอย่างสมเกียรติ เป็นที่ ประทับใจของอัครราชทูตอังกฤษมาก ในขณะเดียวกันไทยได้ส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับ ประเทศต่างๆในยุโรป ซึ่งนับว่าเป็นการกระชับสัมพันธ์ไมตรีให้แน่นแฟ้นต่อไป^{๙๔}

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับ ประเทศอังกฤษในหนังสือ พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ ดังนี้

ลุดักราช ๑๒๑๙ ปีมะเส็ง นพศก เป็นปีที่ ๗ ทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษและพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสเป็นประเทศใหญ่ก็ยังมีแต่ง ราชทูตคุมของทรงยินดีเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีด้วย ฝ่าย เราคควรจะแต่งราชทูตออกไปตอบแทนค่านับบ้างจึงจะสมควรทางพระราชไมตรี จะได้สนิทยิ่งขึ้นไป..... ครั้น ณ วันศุกร์เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ กัปตันโกแกแลแฮน คุมเรือรบกลไฟชื่อเยอระเบียน เข้ามารับราชทูตที่กรุงเทพมหานครออกไปเจริญทาง พระราชไมตรี ณ กรุงลอนดอน ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งให้พระยามนตรี สุริยวงศ์ บุตรสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่เป็นราชทูตนาย ๑ เจ้าหมื่นสรรเพช ภัคดี ข้าหลวงเดิมเป็นอุปทูตนาย ๑.....กับข้าหลวงมีชื่อรวม ๒๗ นายเชิญ พระราชสาส์นและเครื่องราชมงคลบรรณาการ คือราชูปโภคและเครื่องสูงและ ตัวอย่างสินค้าต่างๆ ออกไปเจริญทางพระราชไมตรี

สมเด็จพระนางเจ้าเฮอมายิสตีควีนวิคตอเรีย พระเจ้ากรุงบริตาเนีย ราชทูตไทยได้กราบถวายบังคมลาออกจากกรุงเทพมหานคร เมื่อวันศุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ^{๙๕}

^{๙๔} ดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^{๙๕} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, ๒๕๐๕), หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์บันทึกว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษและพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสทรงส่งราชทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย พระองค์จึงทรงเห็นว่าไทยควรส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีตอบแทนบ้าง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ

เรื่องบูรพา ผู้แต่งได้นำประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษมาถ่ายทอดในนวนิยาย ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรี ณ ประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าวิชชุประภาาร่วมเดินทางไปกับคณะราชทูตเพื่อเป็นตัวแทนพระองค์ การเจริญสัมพันธไมตรีครั้งนี้ประสบความสำเร็จดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

ราชการงานเมืองในคณะทูตจบลงแล้วด้วยความสำเร็จอย่างงดงาม แม้แคธรินไม่มีส่วนรู้เห็นเหตุการณ์บ้านเมืองอย่างใกล้ชิด แต่เธอก็ยังสัมผัสถึงบรรยากาศความพึงพอใจที่กระจายอยู่ทั่วไป

เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อความเบาใจได้มากกว่า สัมพันธไมตรีอันดีที่สหราชอาณาจักรอังกฤษต้อนรับคณะทูตไทย จะทำให้สยามไม่ต้องเผชิญศึกสงครามกับฝรั่งเศสอย่างประเทศเพื่อนบ้าน

พระมหากษัตริย์ไทยทรงเลือกวิธีประนีประนอมผ่อนคลายความตึงเครียด แทนที่จะเผชิญหน้าโดยตรงหรือโดยอ้อมเพราะรู้กันว่า อาณาจักรรอบๆ สยามในตอนนั้นก็ยังหน้าสีหน้าขวานกันอยู่ ในตอนนั้นญวนเองก็ตั้งเครียดอยู่กับฝรั่งเศส ไม่น่าไว้ใจว่าสงครามใหญ่จะปะทุขึ้นมาวันไหน ถ้าหากว่าระเบิดขึ้นมาเป็นสงคราม แล้วสยามตั้งรับไม่ดี สงครามจากอาณาจักรเพื่อนบ้านอาจจะลุกลามมาถึงแผ่นดินก็เป็นได้^{๗๖}

เรื่องบูรพากล่าวถึงความสำเร็จของคณะราชทูตที่เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษคือพระนางเจ้าวิกตอเรียทรงต้อนรับคณะราชทูตด้วยมิตรไมตรี จึงทำให้ประเทศไทยไม่ต้องเผชิญศึกสงครามกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกเหมือนประเทศ

^{๗๖} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : เพื่อนดี, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๗-๓๕๘.

เพื่อนบ้าน ทั้งนี้ด้วยพระวิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเลือกวิธี
ประนีประนอมกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกแทนที่จะเผชิญหน้าทำศึกสงคราม

ในประวัติศาสตร์ ในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส
ในหนังสือ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้
กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
ส่งคณะราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสในครั้งนั้นดังนี้

ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ คอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสแต่งตั้งให้
กัปตันเฟรเดอริคคอง คุมเรือกลไฟชื่อยิรอนเดอเข้ามาจับทูตฝ่ายกรุงเทพมหานคร
ออกไปเจริญทางพระราชไมตรี เจ้าพนักงานได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม.....
เชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการออกไปเจริญทางพระราชไมตรี
สมเด็จพระเจ้าเอมเปรอกรุงฝรั่งเศสเหมือนเมื่อครั้งพระยามนตรีสุริยวงศ์เป็นทูต
ไปเจริญทางพระราชไมตรีกรุงอังกฤษครั้งก่อนนั้น ^{๓๓}

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ให้คณะราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส
เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีเช่นเดียวกับที่ส่งคณะราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ
ผู้แต่งได้นำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนนี้มาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยายเรื่องบูรพา โดยผู้แต่งให้
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งคณะ
ราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส หม่อมเจ้าวิษณุประภาได้รับโปรดเกล้าฯเป็น
ตัวแทนพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไป
ถวายพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสเช่นเดียวกับที่ไปถวายพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ คณะราชทูตไทยที่
เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับครั้งที่ได้
เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ ผู้แต่งกล่าวในเนื้อเรื่องดังนี้

อีกเพียงเดือนกว่าๆต่อมา ชาวก็ออกมาเป็นที่แน่นอนแล้วว่า

^{๓๓} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑, หน้า ๒๓๕.

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯให้หม่อมเจ้าวิชิษฐประภาเสด็จ
ร่วมไปกับคณะราชทูต เดินทางไปฝรั่งเศส.....

แครรีนเคยนึกว่าวันเวลาอันแสนยืดยาวนั้นจะไม่มีวันสิ้นสุดลง แต่ในที่สุด
มันก็จบลงจนได้

คณะทูตไทยไปฝรั่งเศสเดินทางกลับมาพร้อมด้วยความสำเร็จน่าพึงพอใจ
เช่นเดียวกับครั้งก่อน ^{๙๘}

ในประวัติศาสตร์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับคณะราชทูตจากประเทศตะวันตกอย่างสมเกียรติและเป็นทีประทับใจของ
คณะราชทูต เช่นตอนที่เซอร์ จอห์น เบาริงเชิญพระราชสาส์นของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย
มาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหนังสือ **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์**
เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กล่าววว่า

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษทรงแต่งตั้งเซอร์ จอห์น
เบาริง (Sir John Bowring) เป็นอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มเชิญพระราชสาส์น
มาเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทยใน พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕)
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงต้อนรับอย่างสมเกียรติ จนเป็นที่
ประทับใจของอัครราชทูตอังกฤษมาก ^{๙๙}

เรื่องบูรพา ผู้แต่งได้นำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่มีการต้อนรับราชทูตดังกล่าวข้างต้นมา
สร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยายตอนที่ราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้ต้อนรับกงสุลฝรั่งเศส ราชทูต
อังกฤษ ราชทูตโปรตุเกสที่เข้าเฝ้าฯเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีดังนี้

ทั้งต้นปีและปลายปี ราชสำนักสยามต่างก็ต้องจัดเตรียมการรับราชทูต
กันเป็นเรื่องใหญ่เอิกเกริก ตื่นเต้นกันไปเป็นงานใหญ่ทั้งพระบรมมหาราชวัง
และพระบวรราชวัง ในเดือน ๕ และเดือน ๑๑ ของ พ.ศ. ๒๔๐๑ กงสุลฝรั่งเศส
เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แทบจะว่ากลืนอายยังไม่ทันจาง ทูตอังกฤษก็เข้าเฝ้า
บ้าง ในเดือน ๖ ทูตโปรตุเกสก็มาถึงไม่นานย่นหน้าไปกว่าชาติอื่น เพราะเป็นที่

^{๙๘} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา เล่ม ๒, หน้า ๔๐๗-๔๐๘.

^{๙๙} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒
รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๙๐.

ประจักษ์กันแล้วว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงผิดแผกจากเจ้าแผ่นดินหลายอาณาจักรในแถบนี้ คือนอกจากไม่บ่งบืดแสดงความรังเกียจเด็ดจันท์อย่างเจ้านายเหล่านั้นแล้ว ทรงมีพระราชอัธยาศัยไมตรีอันดีต่อชาวตะวันตกราวกับเป็นมิตรกันมานาน

ทุกครั้ง ทรงรับทูตเหล่านี้ด้วยพิธีรีตอง เป็นการให้เกียรติอย่างน่าพอใจสำหรับมหาอำนาจ แต่ถึงกระนั้น ตลอดเวลา ก็แสดงพระอิศริยยศของพระมหากษัตริย์แห่งสยามควบคู่กันไปด้วย ไม่ได้ลดหย่อนลงไปในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นที่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย^{๙๐}

ในเรื่องบูรพาผู้แต่งได้กล่าวไว้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับราชทูตเช่น กงสุลฝรั่งเศส ราชทูตอังกฤษ ราชทูตโปรตุเกส อย่างสมเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชอัธยาศัยเป็นมิตรไมตรีต่อชาวตะวันตกเสมือนกับเป็นมิตรกันมานาน ไม่ทรงแสดงความเยินชาหรือรังเกียจเด็ดจันท์ชาวตะวันตกเหมือนกับพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่นๆที่ปกครองพระราชอาณาจักรในดินแดนแถบนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับราชทูตประเทศตะวันตกอย่างสมเกียรติและทรงแสดงพระอิศริยยศของพระมหากษัตริย์อย่างสมพระเกียรติควบคู่กันไป

ในหนังสือ ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นยุคล่าอาณานิคม สรุปความได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับประเทศตะวันตก ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งกำลังแข่งขันแสวงหาอาณานิคมในขณะนั้น พระองค์ทรงใช้ความสามารถทางการทูตเพื่อป้องกันประเทศชาติ และแม้ว่าในรัชสมัยของพระองค์และในรัชกาลต่อมาคือรัชกาลที่ ๕ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๐-๒๔๕๒ ไทยจะต้องเสียดินแดนให้อังกฤษและฝรั่งเศสไปรวมทั้งสิ้น ๖ ครั้ง แต่ประเทศไทยก็ยังดำรงเอกราชมาได้จนถึงทุกวันนี้^{๙๑}

^{๙๐} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา ๒, หน้า ๓๙๒.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๙๕.

ในนวนิยายเรื่อง**บูรพา**ผู้แต่งกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสประเทศในแถบเอเชียเพื่อทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ **ในประวัติศาสตร์** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสประเทศในแถบเอเชีย และพระองค์ได้ทรงบันทึกการเดินทางสำหรับเป็นความทรงจำเช่น พระราชนิพนธ์ที่ทรงบันทึกการเดินทางที่รวมเล่มใน **ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือรอบแหลมมลายู รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ เล่ม ๒** ซึ่งพระองค์ทรงบันทึกว่าได้เสด็จประพาสเมืองต่างๆ เช่น ปีนัง มะละกา สิงคโปร์ ตรังกานู กลันตัน^{๒๖} และที่รวมเล่มใน **พระราชนิพนธ์จดหมายรายวัน ร.๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาครั้งหลัง** ซึ่งพระองค์ได้ทรงบันทึกว่าได้เสด็จประพาสสิงคโปร์ เกาะชวา เมืองต่างๆ ที่พระองค์เสด็จประพาสที่ได้ทรงบันทึกไว้เช่นเมืองบเตเวีย เมืองบุนเตนชอค เมืองบันดอง เมืองโซโล เมืองสุรบายา ซึ่งพระองค์ได้ทรงบันทึกปีที่เสด็จประพาสว่าเป็นปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐ หรือปี พ.ศ. ๒๔๔๔^{๒๗}

เรื่อง**บูรพา** ผู้แต่งได้นำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต่างประเทศมาสร้างเป็นเนื้อเรื่องโดยให้หม่อมเจ้าวิษณุประภาเขียนจดหมายถึงพันเอกโรแลนด์เล่าให้ฟังว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต่างประเทศเพื่อทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับมิตรประเทศโดยเล่าว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จออกนอกพระราชอาณาจักร พระองค์ได้เสด็จประพาสสิงคโปร์ ชวา บัตตาเวีย สมารัง และได้เสด็จปีนัง แรงกูน และกัลกัตตาในอินเดีย เมื่อตอนที่พระองค์เสด็จประพาสสิงคโปร์เป็นครั้งแรกด้วยเรือรบชื่อพิทยัมรณยุทธ เซอร์เฮนรี ฮอด เจ้าเมืองสิงคโปร์รับเสด็จพระองค์อย่างสมพระเกียรติมาก ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

เราไม่ได้ติดต่อกันเสียหลายปี ขณะที่เขียนถึงคุณอยู่นี้ ฉันอยู่ในสิงคโปร์ ร่วมขบวนตามเสด็จพระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบันแห่งสยาม มีกำหนดจะร่วมเดินทางต่อไปยังปีนังและแรงกูน เพื่อไปสิ้นสุดในกัลกัตตาในอินเดีย มันคล้ายกับการกลับไปเยี่ยมบ้านเก่าซึ่งเคยพำนักอยู่หลายปี ผิดกันแต่ว่าการเดินทางครั้งนี้เป็นการไปเยือนชั่วคราวเพียงไม่กี่เดือน

^{๒๖} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือรอบแหลมมลายู รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๗)

^{๒๗} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชนิพนธ์จดหมายรายวัน ร. ๕ เมื่อเสด็จประพาสเกาะชวาครั้งหลัง** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท, ๒๔๖๖)

พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จออกนอกพระราชอาณาจักร เมื่อปีก่อนก็ได้เสด็จประพาสสิงคโปร์เป็นครั้งแรกด้วยเรือรบชื่อ พิทยัมรณยุทธ ฉันทได้ตามเสด็จในเรืออีกลำหนึ่งในจำนวน ๒ ลำ เซอร์เฮนรี ออก เจ้าเมืองสิงคโปร์รับเสด็จอย่างใหญ่โตสมพระเกียรติมาก ได้เสด็จไปเยือนชาวปัตตาเวีย สมารัง ก่อนจะกลับพระนครได้ทรงเห็นการจัดบ้านเมืองอย่างใหม่ สมดังพระราชประสงค์ ^{๔๔}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต่างประเทศเพื่อทรงเจริญสัมพันธไมตรีสร้างความเป็นมิตรและเพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของนานาประเทศ และพระองค์ยังทรงนำความรู้ ความเจริญที่ได้ทรงพบเห็นกลับมาพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

นอกจากนวนิยายเรื่องบูรพาแล้ว นวนิยายเรื่องสี่แผ่นดินผู้แต่งก็ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปด้วยเช่นกัน

ในประวัติศาสตร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ในพระนิพนธ์ **เจ้าชีวิต** ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เมื่อจะเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก โปรดเกล้าฯ ตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ อันตำแหน่งสมเด็จพระบรมราชินีนั้นเป็นตำแหน่งใหม่ ไทยเราไม่เคยมีมาแต่ก่อน ต่อมาในรัชกาลนั้นในภาษาอังกฤษทางราชการ ทรงเป็นพระอัครมเหสีพระองค์เดียวที่เรียกกันว่า Her Majesty the Queen of Siam เวลาเสด็จไปไหนก็ชักธงมหाराชินี และแม้เสด็จพระองค์เดียวก็ทรงได้รับเพลงสรรเสริญพระบารมี ^{๔๕}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ และทรงตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และโปรดให้ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถซึ่งเป็นตำแหน่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน ทรง

^{๔๔} ว.วินิจฉัยกุล, **บูรพา เล่ม ๒**, หน้า ๖๑๖-๖๑๗.

^{๔๕} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, **เจ้าชีวิต**, หน้า ๔๕๑.

เป็นพระอัครมเหสีพระองค์เดียวที่เรียกกันว่า Her Majesty the Queen of Siam เวลาเสด็จพระราชดำเนินก็ชักธงมหาราชินีและแม่เสด็จพระราชดำเนินพระองค์เดียวก็ทรงได้รับเพลงสรรเสริญพระบารมี ทรงมีพระราชอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป

ในการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระราชทานแด่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีนาถ ดังที่ได้พิมพ์รวมเล่มใน พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในเวลาที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐^{๖๖}

เรื่องสี่แผ่นดินผู้แต่งได้นำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนนี้มาสร้างเป็นเนื้อเรื่องในนวนิยาย โดยให้พลอยและคนในวังได้ทราบข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จประพาสยุโรป และพระองค์ทรงตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีซึ่งตัวละครในนวนิยายเรียกพระองค์ท่านว่า “สมเด็จพระทิบน” เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระองค์มีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการบริหารราชการแผ่นดินในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีหมายกำหนดการเสด็จประพาสยุโรปก่อนสงกรานต์ปี ร.ศ. ๑๑๖ ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

.....และในที่สุด ข่าวนั้นก็กลายเป็นความจริงที่ทุกคนรับรอง เพราะมีหมายกำหนดการแน่นอนว่าจะเสด็จประพาสยุโรป กำหนดจะเสด็จพระราชดำเนินก่อนสงกรานต์ปี ร.ศ. ๑๑๖ ไม่กี่วันนัก.....ในคราวเสด็จยุโรปคราวนี้ ได้ทรงตั้งสมเด็จพระทิบนเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงมีสิทธิมีอำนาจเหมือนพระเจ้าอยู่หัวขณะที่เสด็จอยู่ในพระนคร^{๖๗}

^{๖๖} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในเวลาที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ (พระนคร : เขษมบรรณ, ๒๕๐๕)

^{๖๗} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน เล่ม ๑, หน้า ๒๐๒.

นอกจากนี้ผู้แต่งยังสร้างเนื้อเรื่องกล่าวถึงตอนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระนคร ทว่าทั้งพระนครได้จัดงานรับเสด็จอย่างยิ่งใหญ่และสนุกสนาน พลอยเที่ยวงานอย่างมีความสุข ในขณะที่มีงานรับเสด็จเป็นกลางฤดูหนาวพลอยจึงเที่ยวงานอย่างสดชื่นไม่เหน็ดเหนื่อย พลอยจำได้ติดตามที่สดก็คือโขนกกลางแปลงที่ท้องสนามหลวงซึ่งแสดงในเวลากลางคืน ท้องสนามหลวงจึงประดับไฟอย่างงดงามสว่างไสว ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

ครั้นเมื่อถึงเวลาเสด็จกลับเข้าจริง งานการที่มีรับเสด็จนั้นก็เป็นการโห่ฟ้าวและสนุกสนานเกินกว่าที่คาด พลอยเที่ยวงานเสียจนเกือบจะเรียกได้ว่าลืมสิ่งอื่นๆ ทั้งหมดแม้แต่ที่เนื่อง ขณะนั้นเป็นกลางฤดูหนาวการเที่ยวเตร่ดูงานจึงสดชื่นไม่มีเหน็ดเหนื่อย งานรับเสด็จนั้น มีทั้งนอกวังและในวัง งานที่มีนอกวังนั้นดูเหมือนจะมีทั่วพระนคร แต่ที่พลอยจำได้ติดตามก็คือโขนกกลางแปลงที่ท้องสนามหลวง โขนกกลางแปลงนั้นมีกลางคืน ท้องสนามหลวงจึงถูกประดับประดาด้วยโคมไฟสว่างไสวดูสวยงามแทบจำไม่ได้.....^{๔๔}

ในหนังสือ ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป โดยมีเนื้อความสรุปว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปเพื่อทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ในรัชสมัยของพระองค์ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสลูก้าดินแดนของไทย เมื่อฝรั่งเศสยึดญวนได้ก็ถือสิทธิ์ว่าญวนเคยมีอำนาจเหนือดินแดนลาวยึดดินแดนลาวแคว้นสิบสองจุไทย ไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส เสียหัวเมืองเงี้ยวทั้งห้าและหัวเมืองกะเหรี่ยงตะวันออกให้แก่อังกฤษ และเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ เรือรบฝรั่งเศสปฏิบัติการปิดล้อมอ่าวไทย ในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนครั้งสำคัญที่สุดคือราชอาณาจักรลาวเกือบทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ เยอรมัน รัสเซียได้เพียงแต่แนะนำให้ไทยประนีประนอมทำตามเงื่อนไขของฝรั่งเศส หลังปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ที่เกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ไทยยังต้องเสียดินแดนให้อังกฤษและฝรั่งเศสอีก คือเสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง เสียมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศส และเสียรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิสให้อังกฤษ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเห็นว่าไทยจำเป็นต้องปรับนโยบายต่างประเทศ ต้องทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของนานาประเทศและให้ประเทศไทยเป็นที่รับรองในวงการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น ไทยต้องแสวงหามิตรใหม่เพิ่มขึ้นไม่ควรผูกพันอยู่กับประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสเท่านั้น พระองค์จึงตัดสินใจเสด็จประพาสยุโรปโดยทรงหวังว่าเพื่อให้

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖.

ประเทศตะวันตกยอมรับฐานะของประเทศไทยว่าเป็นประเทศเอกราช มีอำนาจอธิปไตยและสิทธิเท่าเทียมกับประเทศอื่นๆในสังคมนานาชาติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสรัสเซีย เยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ ออสเตรีย-ฮังการี อิตาลี และประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย ทุกประเทศถวายการต้อนรับพระองค์อย่างสมพระเกียรติและด้วยสัมพันธไมตรีอย่างดียิ่ง

การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้ไทยได้ต่อรองสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับฝรั่งเศส และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไทยเป็นอันมากคือ ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของประเทศต่างๆ ในยุโรป สร้างสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกันจนถึงปัจจุบัน และพระองค์ได้นำความรู้ต่างๆ ทั้งการบริหารประเทศ การศึกษา การทหารและการศาล นำมาปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า สร้างประเทศชาติให้เข้มแข็งและเจริญรุ่งเรือง ประเทศไทยจึงดำรงเอกราชมาได้ถึงปัจจุบัน

ตัวละคร

ตัวละครที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและอาญาคำเปียงในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ และหม่อมเจ้าวิชชุประภาในเรื่องบูรพา

ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ได้นำพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาสร้างเป็นตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงดำเนินพระวิเทโศบายด้วยพระปรีชาญาณ พระองค์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีกับเมืองประเทศราชเช่นลาว ทำให้อาญาคำเปียงซึ่งเป็นชาวลาวที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารราชบัลลังก์ในน้ำพระทัยเมตตาของพระมหากษัตริย์ไทย และเรื่องบูรพาผู้แต่งได้สร้างหม่อมเจ้าวิชชุประภาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและทำงานรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทได้ช่วยราชการทางด้านต่างประเทศดังนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์

ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ได้นำพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาเป็นตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นว่า นอกจากพระองค์จะทรงทำสงครามกับอริราชศัตรูเพื่อปกป้องบ้านเมืองแล้ว พระองค์ยังทรงดำเนินพระบรมราโชบายกับเมืองประเทศราชของไทยด้วย

การสร้างสัมพันธ์ไมตรีซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นวิธีที่ดีกว่าการใช้กำลังทหาร เมื่อเป็นมิตรที่ดีต่อกันแล้วประเทศไทยก็จะมีความมั่นคง ไม่ต้องกังวลเรื่องศึกสงคราม ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับลาวเมืองประเทศราชในสมัยของพระองค์

ผู้แต่งเชิดชูพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงดำเนินพระราโชบายเป็นมิตรกับเมืองประเทศราชเพื่อสร้างความมั่นคงของชาติ โดยให้หม่อมเพชรรำลึกถึงตอนที่พระองค์เจ้าขุนเณรกราบทูลถามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า หากเจ้าผู้ครองเมืองประเทศราชคิดคดทรยศ เราทำดีกลับหาว่าเราร้ายลับหลัง ควรจะดำเนินการอย่างไร พระองค์จึงทรงยกพระราชนิพนธ์ของกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทซึ่งตรงกับพระราโชบายของพระองค์มาให้พระองค์เจ้าขุนเณรตีความซึ่งตีความได้ว่า การจะเลี้ยงและผูกน้ำใจคนต้องใส่ใจดูแล ทั้งการกระทำของเราก็ต้องแสดงความเป็นมิตรและต้องคอยฟังข่าวความเคลื่อนไหวของเจ้าผู้ครองเมืองประเทศราชอยู่เสมอ และพระองค์พระราชทานพระราโชบายเพิ่มเติมว่า พระองค์ตั้งใจอุปถัมภ์เจ้าผู้ครองเมืองประเทศราชอย่างเต็มกำลัง เมื่อเขาได้ทำผิดจะต้องลงโทษก็ต้องทรงพิจารณาก่อนว่าเขาทำผิดต่อพระองค์จริงหรือไม่ และเจ้าผู้ครองเมืองนั้นเคยเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทหรือไม่และเขาตั้งใจคิดคดทรยศหรือไม่ ทั้งหมดนี้ทรงพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนจะลงโทษ พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับความใกล้ชิดมีมิตรไมตรีเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้พระองค์ได้เห็นน้ำใจของเจ้าผู้ครองเมืองประเทศราช และทำให้การดำเนินพระบรมราโชบายสำเร็จได้อย่างดียิ่ง ดังปรากฏในนวนิยายว่า

“พุทธเจ้าข้า พระอาญาไม่พ้นเกล้า ก็ถ้าหากท้าวพระยาเหล่านั้นมีสาโดยจิตเราทำดีเพื่อนรับว่าดี แต่ไปหกกลับหาว่าเราร้าย แล้วคิดร้ายต่อเราลับหลัง การจะควรปฏิบัติประการใดพุทธเจ้าข้า ด้วยท้าวพระยาเหล่านี้การจะกำหนดวาระน้ำจิตนั้นก็ยากด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

“อ้อ กระนั้นสิ เจ้าขุนเณร ออเจ้ายังจะเคยได้ยินคำท่านที่ข้างหน้าท่านผู้กกลอนขึ้นว่าเล่นของท่านอยู่เสมอหรือหาไม่ ท่านคงจะได้จารลงหลักจารึกไว้สักวันเป็นแน่ ท่านว่าของท่านคมซ้ำอีกไซอยู่ สมควรที่คนเบาความเช่นเจ้าจะฟังกำหนดจดจำไว้ แน่ะ จงฟัง อันจะเป็นเสนาธิบดี ควรที่จะพิทักษ์อุปถัมภ์ประกอบการหว่านปรายไว้หลายชั้น ป้องกันปัจเจกมิตรอย่าให้มี นี่ทำหาเป็นเช่นนั้นไม่ เหมือนไพร่ชาติชั่วช้ากระลาสี เหตุไทยใกล้กรายร้ายดี ไม่มีที่จจะรู้สึกประการ นี้ เจ้าพอจะตีความของเธอออกหรือหาไม่”

“พุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อมขอพระราชทานความหมาย
ถวาย แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าว่าถูกต้องพลั้งพลาดหรือหาไม่”

“เออ ว่าไป”

“พุทธเจ้าข้า พระอาญาไม่พินเกล้า ทรงหมายเอาว่า อันการจะเลี้ยง จะ
ผูกพันคนนั้นต้องใส่ใจ อย่างให้ห่างทั้งอิริยาบถและข่าวคราว ต้องสดับคำข่าวคราว
เกี่ยวกับผู้นั้นจงเสมอเป็นนิจ ละเลยมิได้ เช่นนี้พุทธเจ้าข้า ตามแต่สติปัญญาของ
ข้าพุทธเจ้า”

“ก็เอาละ เจ้าก็ว่าได้ถูกถ่วงดีอยู่ นั้นแหละคือคำตอบหรือวิชันนา
ข้อปุจฉาของเจ้า ว่าด้วยท้าวพระยาสามันตราช เรานั้นตั้งใจอุปถัมภ์เขาให้เต็ม
กำลัง จะวางกำหนดโทษแต่ละครั้งให้นึกก่อนว่าเขาทำผิดต่อเราหรือเปล่าหรือ
เขาเคยเป็นข้าเราหรือไม่ อันน้ำพิพัฒน์สัตยานั้นเขาได้จงใจสลัดหรือประการใด
แต่พร้อมกันนั้นความเอื้ออารีใกล้ชิดนี้ก็จักนำไปให้เห็นกันใกล้ชิดในวาระเดียว
กัน คนที่แผ่บารมีปกป้องผู้ใดโดยรอบคอบแล้ว จึงมิเคยเข้าเกิดการอันควรจะเร็ว
นั้นเลย” ^{๔๔}

ด้วยพระราชาบายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงผูกมิตรไมตรีกับ
เจ้าเมืองประเทศราชและทรงตั้งใจอุปถัมภ์เจ้าผู้ครองเมือง ทำให้ประเทศไทยไม่ต้องเผชิญศึกรอบ
ด้าน ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงผูกมิตรไมตรีกับลาวซึ่งเป็นเมือง
ประเทศราชของไทยในรัชสมัยของพระองค์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราชไทยและลาวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไม่มีการสู้รบทำศึกสงคราม ดังที่ปรากฏในหนังสือ
ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ ว่าพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตั้งเจ้านันทเสนให้ครองเมืองเวียงจันทน์และไทยปกครอง
อย่างเมืองประเทศราช แต่เจ้านันทเสนไม่มีความสามารถในการปกครอง พระองค์จึงตั้ง
เจ้าอินทวงศ์ให้ครองเมืองเวียงจันทน์แทน เจ้าอินทวงศ์มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ไทยและลาวจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ^{๔๕}

^{๔๔} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรพค์, หน้า ๒๔๕-๒๔๗.

^{๔๕} ดูรายละเอียดใน ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย
รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๑๐๗ - ๑๐๘.

อาญาคำเปียงในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์

ผู้แต่งสร้างอาญาคำเปียงเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับลาว โดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันระหว่างไทยและลาว ผ่านคำพูดของอาญาคำเปียง ในนวนิยายบัวไขขอให้หม่อมเพชรพาอาญาคำเปียงไปรบในสงครามพระปลั่งกลีมาด้วย หม่อมเพชรจึงมาพบอาญาคำเปียงและได้สนทนากัน อาญาคำเปียงได้แสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวและกล่าวกับหม่อมเพชรว่า ขอให้หม่อมเพชรอย่าได้สงสัยในน้ำใจของตนและพี่น้องชาวลาวเลย เพราะลาวได้พึ่งพิงไทยมาตั้งแต่ครั้งเก่าก่อนแล้ว หากพึ่งพิงพม่าหรือเมืองอื่นๆ ชาวลาวก็มีแต่ความเดือดร้อน พ่อของบัวไขก็ได้พูดเสริมว่าเพราะต่างสายเลือดกัน หม่อมเพชรจึงถามอาญาคำเปียงว่าคิดอย่างไรกับเมืองไทย อาญาคำเปียงตอบว่าไทยกับลาวเป็นพี่น้องกันแต่แยกจากกันเป็นคนละเมือง ในสมัยก่อนที่ไทยและลาวจะแยกจากกันได้สัญญาต่อกันเป็นค้ำประกันว่า หากแม่น้ำโขงแห้งเหือดถึงชั้นดินดานครบเจ็ดฝนเมื่อใด เมื่อนั้นไทยและลาวจึงจะหมดความเป็นพี่น้องกัน แต่ว่าจนถึงปัจจุบันแม่น้ำโขงก็ไม่เคยแห้งแล้งถึงสองฝนเลย แสดงให้เห็นว่าไทยและลาวจะมีความสัมพันธ์ที่ดีตลอดไป ดังปรากฏในนวนิยายว่า

“เรื่องปลงใจรักแผ่นดินกรุงเทพฯ นี้ ญากะบาทอย่าได้ทำลนใจกับ
คณะน้อยเลย การเป็นมาช้านานแล้วว่าแผ่นดินศรีสัตนาของพระเจ้าร่วมชาวนั้นมี
อันต้องหันหาที่พึ่งที่พึ่งไว้ช่วยแรงแต่ไรมา ครั้งไรหันเข้าหากองอั้งวะหรือพวกแขก
แถวแขกฆ่ากระหล่าขอม เมื่อนั้นฝุ่นเมืองก็ได้ร้อน”

“เพราะต่างเลือด เหมือนต่างพ่อแม่ย้ายกันนั้นแด” ท่านหลวงเจ้าของ
บ้านชี้แจงโดยเร็วเกรงแขกผู้ยิ่งยศจะไม่เข้าใจสำนวนศรีสัตนา

“แลกรุงไทยนี้เล่า” หม่อมเพชรถามย้า อาญาคำเปียงก็ตอบสนองมิได้
ตรึกตรอง

“กรุงไทยนี้คือพี่น้อง แยกกันมาเพราะต่างคนต่างโตใหญ่ แต่ก่อนพุ้น
ก่อนแยกได้ว่ากันไว้เป็นคำตาย ค้ำประกันว่า แม่น้ำโขงแห้งเหือด แล้งถึงดินดาน
ครบเจ็ดฝนเมื่อไร เมื่อนั้นแลไทยสยามกับศรีสัตนาจึงจะหมดสายเลือดต่อกัน แต่
นี้มิเคยปรากฏว่าแม่น้ำโขงแล้งถึงสองฝนเลย”^{๙๙}

ผู้แต่งใช้ภาษาที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างไทยและลาว

^{๙๙} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๑๘๙ - ๑๙๐.

ผู้แต่งให้พ่อของบัวไขกล่าวว่ เมืองลาวและเมืองอื่นๆนั้นเปรียบเสมือนว่าต่างสายเลือดดังนี้ “เพราะต่างเลือด เหมือนต่างพ่อแม่ยายกันนั่นแหละ” ลาวและเมืองอื่นๆต่างสายเลือดกัน ไม่ได้เป็นพี่น้องกัน ไม่ได้มีบรรพบุรุษเดียวกัน และผู้แต่งให้อาญาคำเปียงกล่าวต่อไปว่า “กรุงไทยนี้คือพี่น้อง แยกกันมาเพราะต่างคนต่างโตใหญ่” ไทยและลาวเป็นพี่น้องกัน มีสายเลือดเดียวกันแต่แยกจากกันเป็นคนละเมือง สมัยก่อนนานมาแล้วไทยและลาวซึ่งเป็นพี่น้องกันให้คำมั่นสัญญาต่อกันว่า “แม่น้ำโขงแห้งเหือด แล้งถึงดินดานครบเจ็ดฝนเมื่อไร เมื่อนั้นแลไทยสยามกับศรีสัตนาจึงจะหมดสายเลือดต่อกัน” ผู้แต่งใช้ภาษาที่ทำให้เห็นภาพของแม่น้ำโขงที่แห้งสนิทไม่มีน้ำเลยแม้แต่หยดเดียว และหากว่าแม่น้ำโขงแห้งถึงชั้นดินดานครบเจ็ดฝนเมื่อไร ไทยและลาวก็จะหมดความเป็นพี่น้องกัน และอาญาคำเปียงกล่าวต่อไปว่าแต่แม่น้ำโขงก็ไม่เคยแล้งถึงสองฝนเลย

ด้วยพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับลาว ทำให้ลาวและไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่ต้องทำศึกสงครามรุกรานกัน ในอดีตเมื่อลาวยังเป็นเมืองประเทศราชของไทย ไทยก็ได้ปกครองลาวด้วยมิตรไมตรีดังที่ปรากฏในเรื่องบุญเพรงพระหอก-สรศ์

หม่อมเจ้าวิชชุประภาในเรื่องบูรพา

ผู้แต่งสร้างหม่อมเจ้าวิชชุประภาเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ในนวนิยายเรื่องบูรพาผู้แต่งสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายคือ หม่อมเจ้าวิชชุประภาให้เป็นเชื้อพระวงศ์และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ หม่อมเจ้าวิชชุประภาได้ไปศึกษาวิชาทหารที่ประเทศอินเดีย จึงเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางและได้ทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว หม่อมเจ้าวิชชุประภาเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยชาติภูมิและคุณวุฒิจึงได้เป็นผู้อัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวไปถวายพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษและพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประเทศตะวันตกหลายประเทศเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับคณะราชทูตอย่างสมเกียรติ ในเรื่องบูรพาหม่อมเจ้าวิชชุประภาซึ่งได้ไปศึกษาในอินเดียมีความรู้ภาษาต่างประเทศและมีมิตรสหายเป็นชาวต่างชาติได้ช่วยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวต้อนรับชาวต่างประเทศที่มาเข้าเฝ้าเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตหม่อมเจ้าวิชชุประภาได้ทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์จนกระทั่งพระองค์ขึ้นครองสิริราชสมบัติทรงดำรงพระราชอิสริยยศพระนามว่า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หม่อมเจ้าวิชิษฐุประภายังคงทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาท และได้ติดตามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต่างประเทศ หม่อมเจ้าวิชิษฐุประภาได้ติดตามเสด็จประพาสจึงได้ทราบว่าพระองค์ทรงนำความรู้ ความเจริญที่พระองค์ได้ทรงพบเห็นในต่างประเทศกลับมาพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

ศิลปะการใช้ภาษา

เนื้อความตอนหนึ่งในเรื่องบุญเพรงพระหากสวรรคต ผู้แต่งได้กล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงดำเนินพระวิเทโศบายด้วยพระปรีชาญาณ พระองค์ทรงผูกมิตรไมตรีกับเมืองประเทศราชเพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข ไม่ต้องทำศึกสงคราม ผู้แต่งให้หม่อมเพชรรำลึกถึงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่พระราชทานแก่พระองค์เจ้าขุนแผนว่า คนทุกเชื้อชาติย่อมต้องการความสุขและเอกราชอธิปไตย แต่เมื่อเป็นเมืองเล็กก็ต้องเป็นเมืองประเทศราชพึ่งเมืองที่ใหญ่กว่า หากเมืองที่ใหญ่กว่าให้ความสุข ให้ที่พึ่งได้ เขาก็จะรู้สึกทุกขวิรือน แต่ถ้าหากเมืองที่ใหญ่กว่าไม่สามารถให้ความสุขและเป็นที่พึ่งได้ เขาก็จะนึกถึงเอกราชอธิปไตยของตนเอง ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงปกครองเมืองประเทศราชด้วยน้ำใจผูกใจคนด้วยไมตรี ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นวิธีที่ดีกว่าการใช้กำลังเข้ายึดครอง และน้ำใจที่ผูกไมตรีนั้นต้องเป็นความจริงใจ ให้เมืองประเทศราชได้พึ่งพิงเมืองไทยด้วยความเชื่อถือและมั่นใจเหมือนดังต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาแก่ผู้อาศัยได้ทอดกายลงนอนอย่างมีความสุขไม่ต้องระแวงอันตราย ดังที่ปรากฏในนวนิยายว่า

พระราชดำรัสนั้นหม่อมเพชรจำได้ทุกองค์ตรัสประภาษแก่พระองค์เจ้านายทัฬหกองโจรพระองค์นั้น และหม่อมเพชรหมอบห่างออกมาเพียงสองช่วงตัว

“เอาใจเขามาใส่ใจเราก็คงรู้ว่า จิตมนุษย์นั้นมันดิ้นรน หาที่สุขและเอกราชปดัยเมื่อเวลาร้อนรนก็ย่อมนึกว่าน้ำไหนหลังฝั่งไหนเย็นก็ยึดฝั่งนั้นแลเป็นที่พึ่ง แต่ครั้นเหยียบเท้าลงแผ่นดินอื่นนึกว่าจะยึดเป็นที่พึ่งแล้วมันหยังไม่เต็มเท่าใจมันก็หวนนึกถึงน้ำหน้าค่าซื้อแผ่นดินตัว มันเช่นนี้แลทุกเชื้อทุกชาติ เหตุฉะนั้น เจ้าจงพึงเมื่อจะม้วนแผ่นดินเข้าด้วยกันอย่าม้วนด้วยเหล็กพวนให้ม้วนด้วยสายไหมคือน้ำใจ แลใจเราที่จะทอดสายออกไปให้เขานั้นจงจริงจิตให้เต็มน้ำใจของเจ้าด้วยอย่าทำเล่นล้อหลอก คนเราไม่มีใครจะโง่งมตลอดชาติ เจ้าล่อล้อน้ำใจเขา เขาย่อมจับได้ จงตั้งใจเป็นไม้ใหญ่ให้ผู้เข้ามาอาศัยร่มนั้นวางกายลงได้ร่มได้สนิท”^{๓๓}

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของเจ้าเมืองประเทศราชที่ต้องการพึ่งพิงเมืองไทยว่า “เมื่อเวลา ร้อนร้อนก็ยอมนึกว่าน้ำไหนหลังฝั่งไหนเย็นก็ยึดฝั่งนั้นแลเป็นที่พึ่ง” เมื่อเวลาที่เมืองประเทศราชมีความทุกข์ร้อน เขาก็ยอมต้องการหาที่พึ่งที่ให้ความร่มเย็นกับเขาได้ ผู้แต่งเปรียบเทียบให้เห็นภาพว่า น้ำที่เย็นจ๋าก็ยอมเป็นที่ต้องการของผู้ที่รู้สึกร้อน เมืองประเทศราชก็เช่นกันเมื่อยามที่เดือดร้อนก็ยอมต้องการพึ่งพิงเมืองที่ใหญ่กว่า เมืองที่เขาหวังว่าจะให้ความร่มเย็นกับเขาได้ และผู้แต่งกล่าวต่อไปว่า “แต่ครั้นเหยียบเท้าลงแผ่นดินอื่นนึกว่าจะยึดเป็นที่พึ่งแล้วมันหยิ่งไม่เต็มเท้า ใจมันก็หวนนึกถึงน้ำหน้าค่าชื้อแผ่นดินตัว” ผู้แต่งใช้ภาษาที่ทำให้เกิดภาพว่า เมื่อเหยียบเท้าลงบนแผ่นดินที่ตนหวังจะพึ่งพิง เมื่อเหยียบได้ไม่เต็มเท้าเพราะไม่ใช่แผ่นดินของตนก็ยอมนึกถึงแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง และผู้แต่งใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีสายพระเนตรอันยาวไกลและมีน้ำพระราชหฤทัยอันอ่อนโยนในการปกครองเมืองประเทศราชของไทย จากข้อความที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชดำรัสกับพระองค์เจ้าขุนเณร ผู้แต่งให้พระองค์ได้กล่าวเปรียบเทียบว่า “เมื่อจะม้วนแผ่นดินเข้าด้วยกันอย่าม้วนด้วยเหล็กพวนให้ม้วนด้วยสายไหมคือน้ำใจ แลใจเราที่จะทอดสายออกไปให้เขานั้นจงจริงจิตให้เต็มน้ำใจของเจ้าด้วย อย่าทำเล่นล้อหลอก คนเราไม่มีใครจะโกงมตลอดชาติ เจ้าล้อล้อน้ำใจเขา เขาย่อมจับได้ จงตั้งใจเป็นไม้ใหญ่ให้ผู้เข้ามาอาศัยร่มนั้นวางกายลงได้ร่มได้สนิท” ผู้แต่งใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพคือคำว่า “ม้วนแผ่นดิน” ซึ่งหมายถึงรวมเป็นแผ่นดินเดียวกันอย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง และผู้แต่งกล่าวเปรียบเทียบต่อไปว่า เมื่อจะรวมเมืองประเทศราชเป็นดินแดนของเราอย่าได้ใช้ความแข็งกระด้างคือ อำนาจ พละกำลัง ซึ่งเป็นเสมือนเหล็กพวนที่ แข็งแกร่ง แต่ต้องใช้ความอ่อนโยน มีมิตรไมตรี ความมีน้ำใจซึ่งเปรียบเสมือนสายไหมที่จะร้อยรัดน้ำใจของกันและกันได้อย่างมั่นคงตลอดไป และมิตรไมตรีที่เราให้เขานั้นต้องเป็นความจริงใจไม่หลอกลวง เราต้องเปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “จงตั้งใจเป็นไม้ใหญ่ ให้ผู้เข้ามาอาศัยร่มนั้นวางกายลงได้ร่มได้สนิท” เราต้องให้ความร่มเย็นแก่เมืองประเทศราชที่เข้ามา อยู่ในความปกครอง ให้เขามีความมั่นใจว่าเราจะเป็นที่พึ่งที่ดีของเขาได้

พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศเพื่อความมั่นคงของเอกราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงผูกไมตรีกับเมืองประเทศราชเช่นลาวดังที่ปรากฏในเรื่องบุญเพรงพระหอกสรรค์ และทรงผูกไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้านเช่นจีนดังที่ปรากฏในเรื่องรัตนโกสินทร์ เมื่อเจ้าเมืองประเทศราชและประเทศเพื่อนบ้านมีสัมพันธไมตรีที่ดีประเทศไทยก็มีความมั่นคงและร่มเย็น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นช่วงเวลาประเทศมหาอำนาจตะวันตกคืออังกฤษและฝรั่งเศสแข่งขันกันแสวงหา

อาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับตะวันตกดังที่ปรากฏในเรื่องบูรพา ในเรื่องบูรพาและสี่แผ่นดินกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต่างประเทศเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี ในเรื่องบูรพาได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนเสด็จประพาสประเทศในแถบเอเชีย เรื่องสี่แผ่นดินกล่าวถึงตอนที่พระองค์เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสยุโรปสร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติ ทำให้ไทยเป็นที่รู้จักของนานาประเทศ ด้วยนโยบายเป็นมิตรกับประเทศตะวันตกของพระองค์ และแม้ว่าไทยต้องเสียดินแดนบางส่วนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส แต่ประเทศไทยก็สามารถดำรงรักษาเอกราชได้จนถึงรุ่นลูกหลาน

พระมหากษัตริย์ไทยทรงปกป้องเอกราชเพื่อสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย พระองค์ทรงเป็นจอมทัพไทยทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดทางการทหาร เมื่อมีผู้มารุกรานแผ่นดินไทย หรือเจ้าเมืองประเทศราชคิดคดทรยศก่อความไม่สงบ บางครั้งพระองค์เสด็จพระราชดำเนินรบด้วยพระองค์เอง บางครั้งทรงให้แม่ทัพที่ไว้วางพระราชหฤทัยยกกองทัพไปรบเพื่อรักษาเอกราชอธิปไตย นอกจากการทำศึกสงครามแล้ว พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการสร้างสัมพันธไมตรีเป็นวิธีที่ดีกว่าการทำศึกสงครามที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อ พระมหากษัตริย์ไทยทรงสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีกับเมืองประเทศราชที่อยู่ภายใต้การปกครองของไทย และนานาประเทศทั้งประเทศในแถบเอเชียและประเทศตะวันตก พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระปรีชาสามารถและมีพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงรักษาเอกราชของชาติมาได้จนถึงทุกวันนี้

๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นยุคที่ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสแสวงหาอาณานิคม พระมหากษัตริย์ไทยทรงเล็งเห็นว่าประเทศไทยต้องสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตกเพื่อป้องกันการถูกรุกราน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับคณะราชทูตที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีอย่างสมเกียรติและทรงส่งคณะราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จประพาสทั้งประเทศในแถบเอเชียและยุโรปเพื่อสร้างสัมพันธไมตรี นอกจากนี้วิธีการสร้างสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยยังทรงเล็งเห็นว่า การพัฒนาปรับปรุงประเทศให้เจริญ

รุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศก็เป็นสิ่งสำคัญ หากประเทศไทยยังไม่ได้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ประเทศตะวันตกก็จะดูถูกประเทศไทยว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาและอาจถือเป็นข้ออ้างในการยึดครองโดยอ้างว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วยึดครองประเทศประเทศที่ยังด้อยพัฒนาเพื่อจะได้ปรับปรุงประเทศที่ด้อยพัฒนานั้นให้เจริญก้าวหน้า พระมหากษัตริย์ไทยทรงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงประเทศจึงทรงเร่งพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ประเทศตะวันตกขยายอิทธิพลเข้ามาในแถบประเทศเอเชีย

พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานเพื่อพัฒนาประเทศไทยคือการเลิกทาส เพราะประเทศไทยจะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไม่ได้เลยหากสังคมไทยยังมีทาส ซึ่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์เรื่องลูกทาส ได้กล่าวถึงการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากการเลิกทาสแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ และในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อทรงวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองในประเทศตะวันตก เรื่องบูรพา สีแผ่นดิน ร่มฉัตร ญาติกาได้ขีดขูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงสร้างประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศโดยผ่านโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง และ ตัวละคร ดังนี้

๓.๒.๑ พระมหากษัตริย์ทรงเลิกทาส

แนวคิด

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ที่เสนอเรื่องราวตอนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลิกทาสคือเรื่องลูกทาส เมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วจะเห็นว่าเรื่องลูกทาสมีแนวคิดที่ขีดขูพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ทาสได้เป็นไทด้วยพระเมตตาของพระองค์

นวนิยายเรื่องลูกทาสเป็นเรื่องราวชีวิตของแก้วลูกทาสในเรือนเบี้ยที่มีกำลังใจต่อสู้ชีวิตเนื่องด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชดำริเลิกทาส แก้วตัวละครเอกฝ่ายชายเกิดเป็นลูกทาสในเรือนเบี้ยของพระยาไชยการขุนนางผู้ไม่ยินยอมให้ทาสได้เป็นไท แม้ว่าแก้วจะเกิดเป็นทาสแต่แก้วก็ต้องการความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เมื่อแก้วได้ทราบข่าวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้เลิกทาส แก้วจึงมุ่งมั่นขยันหมั่นเพียรศึกษาวิชากฎหมายกับพระนิติธรรมที่อยู่แพฝั่งตรงข้ามโดยมีความหวังว่าเมื่อแก้วได้

เป็นไทแล้วจะได้ทำงานรับราชการ แม้ว่าพระยาไชยากรและมานิซจะขัดขวางและลงโทษแก่ตัวอย่างหนักแต่แก้วก็ไม่ย่อท้อ แม่ของแก้วก็มีความหวังว่าแก้วจะพ้นจากความทาสได้เป็นไทและมีอนาคตที่ดี เมื่อถึงวันที่ลูกทาสที่เกิดในปีมะโรง สัมฤทธิศก ซึ่งเป็นปีที่พระองค์ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติอายุครบ ๒๑ ปีได้เป็นไทตามพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุลูกทาสลูกไท พุทธศักราช ๒๔๑๗ แก้วและลูกทาสคนอื่นๆที่เกิดในปีมะโรง สัมฤทธิศกเป็นต้นไปยินดีเป็นอย่างยิ่งที่พ้นจากความเป็นทาสได้เป็นไท

เมื่อได้เป็นไทแก้วได้เข้าเรียนในโรงเรียนสอนวิชากฎหมายที่พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ทรงจัดตั้งขึ้น เมื่อเรียนสำเร็จแก้วสอบเป็นเนติบัณฑิต ได้รับราชการเป็นตุลาการศาลประจำกระทรวง ได้รับพระราชทานยศและได้แต่งงานกับคุณน้าทิพย์ ด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเป็นพระปิยะมหาราชของชาวไทย แก้วลูกทาสในเรือนเบี้ยจึงได้เป็นไทและได้มีโอกาสทำงานรับราชการ ร่วมทำงานพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องเรื่องลูกทาสได้กล่าวถึงการเลิกทาสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้ามาจนถึงทุกวันนี้

สังคมไทยมีชนชั้นทาสมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ก็ยังคงมีทาส ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับประเทศตะวันตกเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับประเทศตะวันตกมุ่งครอบครองประเทศไทยเป็นอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรงพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระองค์ก็คือการเลิกทาส พระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อผู้ที่เป็นทาส และพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าหากเลิกทาสแล้วประเทศไทยก็จะได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพมาช่วยกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และในขณะนั้นประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาประกาศเลิกทาสตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๖๒^{๓๓}

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นความสำคัญที่จะต้องเลิกทาสเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ดังที่หนังสือ ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ กล่าวว่

^{๓๓} ทักษิณา สนวนานนท์, ชีวิตประวัติบุคคลสำคัญของโลก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระโพธิ์นา),

เมื่อเจริญพระชันษาขึ้น การที่ได้เสด็จประพาสยังต่างประเทศ เห็นความเจริญก้าวหน้าของประเทศต่างๆ เหล่านั้น ทำให้ทรงเห็นความจำเป็นในอันที่จะต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงประเทศมากยิ่งขึ้น จุดแรกที่ทรงปรับปรุงแก้ไขก็คือ สถานภาพของประชาชน เพราะประเทศจะไม่สามารถพัฒนาไปได้ ถ้าพลเมืองส่วนใหญ่ยังมีพันธนาการอยู่^{๔๔}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญที่จะต้องเลิกทาสซึ่งเป็นชนชั้นล่างสุดที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ทาสมี ๗ ประเภทดังที่ เสท็อน ศุภโสภณ กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยฉบับพัฒนาการ ดังนี้

เกือบในทันทีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงว่าราชการด้วยพระองค์เองได้ ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ ก็โปรดให้หยิบยกเอาปัญหาสำคัญยิ่งประการหนึ่งขึ้นมาดำเนินการโดยรีบด่วน นั่นก็คือการเลิกทาส ซึ่งได้เป็นประเพณีของไทยเรามาแต่โบราณกาล ไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว กล่าวคือ พอกฎศรีอยุธยาตั้งขึ้นระบบทาสก็มีตามขึ้นมา

ในกฎหมายโบราณของเรานั้น ได้แบ่งทาสออกเป็น ๗ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ทาสสินไถ่ คือทาสที่ขายตัวเอง หรือถูกผู้อื่นขายให้แก่นายเงิน ต้องทำงานกว่าจะหาเงินมาไถ่ค่าตัวได้ จึงจะหลุดพ้นเป็นไท ทาสประเภทนี้มากที่สุด
๒. ทาสในเรือนเบี้ย คือลูกของทาสที่เกิดมาในเวลาที่พ่อแม่กำลังเป็นทาส ต้องตกเป็นทาสตามไปด้วย
๓. ทาสได้มาแต่บิดามารดา คือลูกทาสที่ได้มาจากพ่อหรือแม่ของเด็กที่เป็นทาส
๔. ทาสท่านให้ คือทาสที่เดิมเป็นของผู้หนึ่ง แล้วถูกยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของอีกผู้หนึ่ง ทำนองเดียวกับทรัพย์สินสิ่งของทั้งหลาย
๕. ทาสที่ช่วยมาจากทันตโทษ คือผู้ที่พ้นมาจากคดีต่างๆ แล้วมีผู้รับเลี้ยงดูในฐานะทาส

^{๔๔} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๕๑๔.

๖. ทาสที่เลี้ยงไว้ในเมื่อเกิดเหตุพิภิกขภัย คือผู้ที่ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงตัวได้ในยามเมื่อเกิดข้าวยากหมากแพง ต้องไปอาศัยพึ่งพาผู้อื่นโดยยอมเป็นทาสเขา

๗. ทาสเชลย คือทาสที่ได้มาจากการรบทัพจับศึก^{๕๕}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเลิกทาสโดยทรงเริ่มจากการออกพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุลูกทาสลูกไทให้ลูกทาสที่เกิดในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ซึ่งเป็นปีที่พระองค์ขึ้นครองสิริราชสมบัติและปีต่อ ๆ มาเมื่อมีอายุครบ ๒๑ ปี พ้นจากความเป็นทาสได้เป็นไท ดังที่ชลดา โกพัตมตาได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ "ทาสกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๔๘"^{๕๖} ดังนี้

พระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุลูกทาสลูกไท พ.ศ. ๒๔๑๗ กำหนดให้เด็กซึ่งเกิดในปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นต้นมา ต้องซื้อขายส่งค่าตัวตามพิทักษ์เกษียณอายุใหม่และลดเกษียณอายุจาก ๖๐ ปีเป็น ๒๑ ปีสามารถเป็นไทแก่ตัวโดยไม่ต้องไถ่ถอนค่าตัว การซื้อขายให้กระทำในพิทักษ์ที่กำหนดใหม่ หากอายุ ๒๐ ปี เป็นต้นไปต้องได้รับความยินยอมจากตัวผู้ที่จะถูกขายก่อน รวมทั้งกำหนดประเภทของบุคคลบางประเภทที่ห้ามซื้อขายลงเป็นทาส เช่นเด็กที่ติดมากับบิดามารดา เป็นต้น พระราชบัญญัติดังกล่าวถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเลิกทาสอย่างเป็นทางการ^{๕๗}

ในประวัติศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดการศึกษาแบบใหม่เพื่อให้ทาสได้ศึกษาเล่าเรียน มีวิชาความรู้เพื่อจะได้ประกอบอาชีพในอนาคต ดังที่หนังสือประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ กล่าวว่า

ในระหว่างที่ทรงดำเนินการปลดปล่อยทาสอยู่นั้น ทรงพระกรุณา

^{๕๕} เสถียร ศุกไสภณ, ประวัติศาสตร์ไทยฉบับพัฒนาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๕ - ๑๐๖.

^{๕๖} ชลดา โกพัตมตา, "ทาสกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สมัยรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

โปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดการศึกษาตามแบบใหม่ควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อให้ลูกทาสที่เป็นไทได้มีวิชาความรู้ สามารถเอาไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองต่อไปในภายภาคหน้าได้..... การเปลี่ยนแปลงที่ทรงทำอย่างมีระเบียบเป็นขั้นตอนดังกล่าวทำให้งานสัมฤทธิ์ผลตามพระราชประสงค์ ทาสค่อยๆ หดไปจากสังคมไทยทีละน้อยๆ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.๒๔๔๘ มีพระราชบัญญัติห้ามขายคนเป็นทาสอีกต่อไป ระบบทาสที่มีควบคู่มากับสังคมไทยเป็นเวลาช้านานก็ถูกยกเลิกไปโดยสิ้นเชิง^{๓๓}

เรื่องลูกทาส ผู้แต่งได้นำประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ลูกทาสที่เกิดในปี พ.ศ.๒๔๑๑ เป็นต้นไปพ้นจากความเป็นทาสได้เป็นไทเมื่อมีอายุครบ ๒๑ ปี นำมาสร้างเป็นโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ผู้แต่งให้แก้วเป็นลูกทาสในบ้านของพระยาไชยากร พระยาไชยากรปิดบังไม่ให้ทาสในบ้านได้รับรู้พระราชบัญญัติเลิกทาส แต่กึ่งแม่ของแก้วได้พบเอกสารพระราชบัญญัตินี้ด้วยความบังเอิญ แม่ของแก้วได้อ่านพระราชบัญญัตินี้จึงมีความหวังว่าแก้วจะได้เป็นไท แก้วได้ทราบมาก่อนแล้วว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ แก้วจึงตั้งใจเรียนวิชากฎหมายกับพระนิติธรรม พระยาไชยากรตั้งตนเป็นศัตรูกับพระนิติธรรมข้าราชการผู้สนับสนุนให้ทาสได้เป็นไท พระยาไชยากรห้ามไม่ให้คนในบ้านติดต่อกับพระนิติธรรมแก้วจึงต้องแอบว่ายน้ำไปเรียนพระนิติธรรม เมื่อถูกจับได้แก้วถูกลงโทษอย่างหนักแต่แก้วก็ไม่ย่อท้อ แก้วตั้งใจเรียนวิชากฎหมายโดยหวังว่าเมื่อได้เป็นไทแล้วจะได้ทำงานรับราชการด้านกฎหมายและจะได้แต่งงานกับคุณน้ำทิพย์ พระยาไชยากรและมาโนชหลานชายจับได้อีกครั้งว่าแก้วแอบไปที่แพพระนิติธรรมและได้ทราบว่าแก้วและคุณน้ำทิพย์รักกัน พระยาไชยากรและมาโนชจึงคิดฆ่าแก้วแต่แก้วหลบหนีได้เมื่อแก้วอายุครบ ๒๑ ปีจึงได้เป็นไท แก้วได้บวชให้แม่ และแก้วได้เข้าเรียนในโรงเรียนสอนกฎหมายที่พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ทรงจัดตั้ง เมื่อเรียนสำเร็จแก้วได้ทำงานรับราชการและได้แต่งงานกับคุณน้ำทิพย์

ในเรื่องลูกทาสผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้แม่ของแก้วเข้าไปทำความสะอาดห้องทำงานของพระยาไชยากรและได้พบเอกสารพระราชบัญญัติเกษียณอายุลูกทาสลูกไท พุทธศักราช ๒๔๑๗ ทำให้แม่ของแก้วมีความหวังว่าแก้วจะได้เป็นไท ดังที่ปรากฏในเนื้อเรื่องดังนี้

^{๓๓} คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๑๕๑.

นางทาสชราหีบเอกสารชั้นแล้วชั้นเล่าชั้นพลิกดูหมายใจจะหาเรื่องสนุกอ่านก็ไม่พบ ให้บังเอิญเอกสารปึกหนึ่งซึ่งสอดคั่นในหนังสือเทศน์มหาชาติเล่มเก่าร่วงลงสู่พื้น นางกึ่งหีบขึ้นมาพลิกดูโดยไม่ตั้งใจ แล้วใจนางทาสสูงอายุก็เต้นรัวไปด้วยความตื่นเต้น นางเอานิ้วมือเหี่ยวแห้งจี้ไปตามอักษรพิมพ์อันชัดเจนพลางอ่านเบาๆว่า พระราชบัญญัติพิกัดเกษียณอายุลูกทาสลูกไท พุทธศักราช ๒๔๑๗ แล้วนางก็อุทานออกมาว่า ไอ้โฮตั้งสิบปีมาแล้วหรือนี่ ทำไมไม่มีใครรู้ว่ามีการหมายพรรคนี้ออกมาด้วย

เมื่อความอยากรู้ทำให้นางกึ่งเปิดสำเนากฎหมายฉบับนี้ออกจี้อ่านต่อไป นางก็ได้พบมาตราแรกซึ่งมีความว่า มาตรา ๑ ถ้าลูกทาสชายหญิงเกิดเมื่อจุลศักราช ๑๒๓๐ ปีมะโรงสัมฤทธิ์ศกนี้เป็นต้นไป ให้คิดค่าเกษียรอายุตั้งแต่เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน จนอายุ ๘ ปี เต็มค่า ตั้งแต่แปดปีต่อไป ให้ลดเกษียรอายุลงทุกปี ถึงอายุ ๒๑ ปีขาดตัวให้ลูกทาสพ้นค่าตัวเป็นไทย.... แล้วนางกึ่งก็ต้องปิดสำเนากฎหมายดังกล่าวด้วยความปริดา พร้อมกับนุกก็ได้ยินเสียงฝีเท้าผู้เดินเข้ามาในห้องนี้ นางจึงนั่งกเสแสร้งปิดกวาดเช็ดถูตั้งที่นั่งแลพื้นต่อไป แต่ความรำพึงของนางมีอยู่ว่า ไอ้แก้วลูกชายของเราก็เกิดปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก ปีนี้อายุมันก็ปาเข้าไปสิบเก้าปีแล้ว กระนั้นอีกสองปีพออายุมันครบยี่สิบเอ็ดปีตามกฎหมายนี้ ไอ้แก้วก็จะต้องพ้นจากทาสเป็นไท พร้อมกับนางกึ่งก็เต็มไปด้วยความฉงนสนเท่ห์ว่า เหตุใดพระยาไชยากรจึงไม่ปริปากบอกความจริงในเรื่องนี้ปล่อยให้พวกทาสในบ้านลือกันเป็นพักๆ แล้วหายเงียบไปกระทั่งบัดนี้^{๔๔}

เนื้อเรื่องเรื่องลูกทาสกล่าวถึงวันที่ครบกำหนดที่ลูกทาสที่เกิดในปี พ.ศ.๒๔๑๑ ได้เป็นไททาสที่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นไทต่างชาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์เป็นอย่างยิ่งทุกคนต่างร้องไชโยและถวายพระพรให้พระองค์ทรงพระเจริญ ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

ลูปี ร.ศ. ๑๐๘ ตรงกับพุทธศักราช ๒๔๓๒

นับแต่วันปีใหม่เป็นต้นมา บรรดาลูกทาสที่ขึ้นสักเลขทำสารกรมธรรม์ไว้ว่าเกิดปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช ๑๒๓๐ หรือตรงกับพุทธศักราช ๒๔๑๑ ต่างอายุครบ ๒๑ ปี พ้นค่าตัวจากเจ้าเบี่ยนนายเงินแล้ว ตามความในพระราชบัญญัติพิกัดเกษียณอายุลูกทาสลูกไท พุทธศักราช ๒๔๑๗ เจ้าเบี่ยนนายเงินเดิมหรือเจ้าหม่อมขุนนายใหม่ ต่างกระทำการตามพระราชบัญญัติ โดยทำทางว่า

^{๔๔} รพีพร, ลูกทาส เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น), หน้า ๙-๑๑.

ลักแปลง ยื่นต่อกรมสุรัสวดี ให้เหล่าลูกทาสลูกไทยเหล่านั้นได้ลักแปลงเป็นทาส
 พันค่าตัว สามารถถือศักดินา ๑๐ ไร่ด้วยเจ้าเบี่ยนนายเงินทั้งหลายต่างหวาดเกรง
 ความผิด เพราะพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันนี้กำหนดความไว้ว่า! ถ้านายเดิม
 แลเจ้าหมู่ใหม่ แกล้งปิดบังเสือกใส ไม่นำตัวทาสพันค่าตัวไปสัก จงปรับใหม่
 มีโทษแก่ผู้ปิดบังจงหนักตามพระราชกฤษฎีกา.....

ดังนั้น ทิวกรุงเทพฯพระมหานครจึงเกรียวกราวด้วยเสียงไชโยให้ร้องของ
 บรรดาพวกทาสพันค่าตัวนับร้อยนับพัน ต่างเปล่งอวยชัยถวายพระพรล้นเกล้าที่
 ทรงพระกรุณาปลดเปลื้องชีวิตทาสให้เขา แลทรงพระราชทานชีวิตของสามัญชน
 คนไทยผู้มีสิทธิถือศักดินาเหมือนเขาคนอื่นได้แก่พวกเขาอีกด้วย พระมหากษัตริย์คุณ
 ครั้งนี้ยากที่ทั้งผู้เป็นไทแลทาสลืมเสียได้ ชีวิตใหม่ย่อมมีความหมายอันสูงส่งของ
 ผู้ได้รับ ตามถนนหนทางจึงเกลื่อนกล่นไปด้วยผู้ได้เสรีทั้งปวงท่ามกลางเสียง
 หัวเราะปรีดา และเสียงสะอื้นหลังน้ำตาแห่งความตื่นตัน เสียงเปล่งถวายพระพร
 ให้ทรงพระเจริญได้ดังขรมขึ้นเป็นระยะๆวันแล้ววันเล่าหาได้ยุติลงได้ไม่^{๙๙}

ผู้แต่งกล่าวว่าทาสที่ได้เป็นไทจำนวนมากต่างดีใจที่ได้รับอิสรภาพ ผู้แต่งใช้คำว่า
 “เกรียวกราว” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายคำว่า
 “เกรียวกราว” ว่าหมายถึงเสียงเอ็ดอึงพร้อมกันหลายๆเสียง^{๑๐๐} แสดงให้เห็นภาพของคนที่ได้เป็น
 ไทจำนวนมาก ทุกคนได้ “ไชโยให้ร้อง” ด้วยความดีใจ ด้วยความปลื้มปิติที่ได้เป็นไท มีทั้งเสียงที่
 หัวเราะด้วยความยินดีดังที่ผู้แต่งใช้คำว่า “หัวเราะปรีดา” และบางคนก็ร้องไห้ด้วยความตื่นตันใจ
 ที่ตัวเองได้รับอิสรภาพดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “เสียงสะอื้นหลังน้ำตาแห่งความตื่นตัน” และ
 ท่ามกลางทั้งเสียงหัวเราะและเสียงร้องไห้ด้วยความตื่นตันใจ ทุกคนต่างร้องถวายพระพรขอให้
 พระองค์ทรงพระเจริญด้วยเสียงอันดังตลอดไม่ได้หยุด ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า “เสียงเปล่งถวาย
 พระพรให้ทรงพระเจริญได้ดังขรมขึ้นเป็นระยะๆ” และเสียงถวายพระพรนี้ก็ดังติดต่อกันเป็นเวลา
 นานดังที่ผู้แต่งใช้คำว่า “วันแล้ววันเล่าหาได้ยุติลงได้ไม่” เสียงถวายพระพรก็ยิ่งเสียงดังและยังคง
 อยู่มิได้จางหายไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลิกทาสด้วยวิธีการอย่างเป็นขั้นตอน พระองค์
 ทรงเตรียมการพร้อมและทรงใช้วิธีประนีประนอม ทาสจึงค่อยๆหมดไปจากสังคมไทยโดยไม่ต้องมี

^{๙๙} รพีพร, ลูกทาส เล่ม ๒, หน้า ๔๑ - ๔๒.

^{๑๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๑๐.

การต่อสู้เสียเลือดเนื้อ เมื่อประเทศไทยไม่มีทาส คนในชาติมีอิสระเสรีภาพ ประชาชนทุกคนจึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยจึงเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ

๓.๒.๒ พระมหากษัตริย์ทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

นวนิยายเรื่องบูรพา สีแผ่นดิน ร่มจักร ญาติกา ผู้แต่งได้สร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง และตัวละคร เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

นอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเลิกทาสแล้ว พระองค์ยังทรงพัฒนาประเทศในหลายด้าน ในนวนิยายเรื่องบูรพา ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้หม่อมเจ้าวิฑูรย์ประภา เขียนจดหมายถึงพันเอกโรแลนด์เล่าให้ฟังว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย

ในประวัติศาสตร์ ในรัชสมัยของพระองค์ ประเทศตะวันตกได้ขยายอำนาจเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น พระองค์ทรงยึดหลักนโยบายตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมราชชนก คือทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตกและทรงพัฒนาประเทศให้เจริญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าหากประเทศไทยปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย จะทำให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของประเทศตะวันตกว่าเป็นอารยประเทศ ไม่ใช่ประเทศด้อยพัฒนาที่จะกดขี่ข่มเหง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ดังที่ทองตอ กัลยไ้ม ฌ อยุธยากกล่าวไว้ในบทความเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน” ในหนังสือ พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

.....ตลอดระยะเวลาตั้งแต่มีพระราชภาระเป็นพระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงพยายามศึกษาวิธีการบริหารราชการแผ่นดินให้ได้รับผลดีที่สุด ที่สำคัญก็คือจะต้องทรงรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติให้พ้นจากภัยของลัทธิล่าอาณานิคมที่กำลังโหมกระหน่ำอยู่ขณะนั้นให้ได้ ซึ่งก็ได้ทรงดำเนินรัฐาภิบาลนโยบายเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือดำเนินการทูตแบบประนีประนอม ยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อแลกกับผลประโยชน์

ส่วนใหญ่คือเอกราชของชาติไว้ พร้อมกันนั้นก็ทรงเร่งพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ
อย่างรีบด่วน^{๑๐๑}

นอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จต่างประเทศเพื่อทรงเจริญ
สัมพันธไมตรีเพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของนานาประเทศแล้ว พระองค์ยังได้ทรงพัฒนา
ประเทศให้เจริญก้าวหน้าเพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศอีกด้วย ในเรื่องบูรพา
ผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้หม่อมเจ้าวิชชุประภาเขียนจดหมายเล่าให้พันเอกโรแลนด์ฟังว่าหลังจากที่
พระองค์เสด็จประเทศในแถบเอเชีย เมื่อเสด็จกลับพระนครได้โปรดเกล้าให้สร้างโรงทหารมหาดเล็ก
และสโมสรทหาร ให้ชาวตะวันตกคิดเพลงสรรเสริญพระบารมี โปรดให้สร้างถนนรอบกำแพง
พระนคร โปรดให้สร้างสวนสราญรมย์ ในรัชสมัยนี้มีรถม้าและถนนเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏใน
นวนิยายดังนี้

เมื่อเสด็จกลับมาบ้านเมืองก็เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง โปรดเกล้าฯ
ให้สร้างโรงทหารมหาดเล็กและสโมสรทหารเรียกว่าหอคลองคอกเดียวอย่างที่เมือง
ปัตตาเวีย แล้วยังจ้างครูตรวจชาติโปรตุเกสมาจากเมืองปัตตาเวีย มาคิดเพลง
สรรเสริญพระบารมีขึ้น ฉันเห็นจะต้องบอกคุณว่าบัดนี้บางกอกมีถนนรอบกำแพง
พระนครลงเขื่อนคลองอย่างที่เห็นในปัตตาเวีย มีสวนสราญรมย์ มีรถม้าสั่งจาก
สิงคโปร์เข้ามาวิ่งหน้าตาทีเดียว บ้านเมืองเริ่มผิดตาไปจากเมืองมีแต่คลองอย่าง
เมื่อก่อน มีถนนหนทางดูละม้ายเมืองฝรั่งขึ้นอีกหลายสาย”^{๑๐๒}

ในเรื่องบูรพาได้กล่าวถึงความเจริญของพระนครในภาพรวม ทำให้เห็นภาพของกรุงเทพฯ
ที่เจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนา
ประเทศในด้านต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษา การแต่งกาย การคมนาคม ผู้แต่งได้แสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนในนวนิยายในตอนที่โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องกล่าวถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ดังนี้

การศึกษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระเจ้าลูกยาเธอไปศึกษายัง
ต่างประเทศเพื่อจะได้นำวิชาความรู้กลับมาพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ดังที่ปรากฏในเรื่อง

^{๑๐๑} ทองต๋อ กล้วยไม้ ณ อุทยาน, “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูประบบบริหาร
ราชการแผ่นดิน,” ใน พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ :
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๐๒} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา เล่ม ๒, หน้า ๖๑๖-๖๑๗.

บูรพา พระองค์โปรดเกล้าฯให้จัดการศึกษาของเยาวชนไทยโปรดฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้นักเรียน การสอนเป็นระบบ และเพื่อให้เด็กไทยทั้งชายและหญิงได้เรียนหนังสือเพิ่มมากขึ้น เช่นสร้อยทองใน เรื่องญาติกาที่ได้อ่านหนังสือในโรงเรียนในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากนี้พระองค์จะทรงจัดตั้งโรงเรียน สำหรับสอนวิชาทั่วไปแล้ว พระองค์ยังโปรดฯให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับสอนวิชาเฉพาะด้วยเช่น โรงเรียนสอนกฎหมาย ดังที่แก้วตัวละครเอกฝ่ายชายในเรื่องลูกทาสได้อ่านวิชากฎหมายใน โรงเรียนสอนกฎหมาย

การแต่งกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงการแต่งกายของ ผู้ชายและผู้หญิง แต่เดิมผู้ชายไม่นิยมสวมเสื้อแม้เป็นข้าราชการก็ไม่นิยมสวมเสื้อเช่นกันทำให้ ชาวตะวันตกที่เข้ามาติดต่อกับประเทศไทยดำเนิน พระองค์จึงโปรดให้ข้าราชการสวมเสื้อและเสื้อที่ สวมเป็นเสื้อแบบตะวันตก การแต่งกายในระยะแรกพระองค์โปรดให้ข้าราชการสวมเสื้อชั้นในและ สวมเสื้อชั้นนอกอย่างฝรั่ง ผูกเนคไท นุ่งผ้าม่วง สวมถุงเท้า รองเท้า ต่อมาพระองค์จึงโปรดให้ เปลี่ยนแบบเสื้อมาเป็นเสื้อราชปะแตน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผู้ชายจึงมีรูปแบบการแต่งคือเสื้อราชปะแตน นุ่งผ้าม่วงหรือผ้าโจงกระเบน สวมถุงเท้า รองเท้า ตัวละครในยุคสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ได้สวมเสื้อ ตามแบบพระราชานิยมนี้เช่น คุณเปรมในเรื่องสี่แผ่นดิน คุณอรธรในเรื่องร่มฉัตร

การแต่งกายของผู้หญิง พระองค์โปรดให้ผู้หญิงสวมเสื้อแบบตะวันตกแทนการห่มผ้าสไบ แบบเสื้อเป็นเสื้อจีบเอว แขนพวง ตัวละครในนวนิยายที่อยู่ในยุคสมัยรัชกาลที่ ๕ เช่นพลอยในเรื่อง สี่แผ่นดิน วาดในเรื่องร่มฉัตร ในวันแต่งงานทั้งพลอยและวาดได้สวมเสื้อจีบเอว แขนพวง นุ่ง โจงกระเบน สวมถุงเท้า รองเท้า

การคมนาคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีพาหนะทางบกเพิ่ม มากขึ้นเช่น รถไฟ รถยนต์ รถลาก รถม้า ตัวละครในนวนิยายที่อยู่ในยุคสมัยรัชกาลที่ ๕ จะได้เห็น และได้ใช้พาหนะเหล่านี้เช่นในเรื่องลูกทาสแก้วนั่งรถลาก เรื่องสี่แผ่นดินพลอยและช้อยนั่งรถม้า และพลอยได้นั่งรถไฟตอนที่ตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสบางปะอิน ในเรื่องร่มฉัตร กลิ่นชวน วาดไปดูท่านหญิงพิมพ์วิภาไชยบรรณรัตน์ถวายสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีให้ทอดพระเนตร

ความเปลี่ยนแปลงเรื่องการศึกษา การแต่งกาย การคมนาคม จะกล่าวโดยละเอียด อีกครั้งในบทที่ ๔

ในเรื่องสี่แผ่นดิน ผู้แต่งได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติสืบต่อจากพระบรม-
 ราชชนก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบด้วยกับการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบการปกครองของประเทศตะวันตกที่สนับสนุนให้ประชาชนทุกคนมี
 สิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่มีคนไทยเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีความรู้เรื่องการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตย พระองค์จึงทรงตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อฝึกสอนให้ข้าราชการบริพารของพระองค์ได้
 เรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่ เสถ์ئون ศุภโสภณกล่าวไว้ในหนังสือ **ประวัติศาสตร์
 ไทย ฉบับพัฒนาการ** ไว้ว่า

โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำริว่า
 ประเทศไทยเราในขณะนั้น ข้าราชการมีความรู้สูงขึ้น และราษฎรก็ได้รับการศึกษา
 กันมากขึ้น สมควรที่จะให้ได้มีส่วนร่วมและรู้เห็นในการปกครองของประเทศบ้าง
 ดังที่นานาอารยประเทศได้ดำเนินการกันอยู่โดยทั่วไป

เนื่องจากเรื่องนี้เป็นของแปลก ของใหม่ ไม่เคยมีขึ้นในเมืองไทยเรามาก่อน
 ราษฎรทั่วไปไม่รู้จัก นอกจากบางคนที่เคยไปพบเห็นในต่างประเทศมาบ้างเท่านั้น
 ดังนั้น จึงโปรดให้ดำเนินการในรูปทดลองเฉพาะภายในหมู่ข้าราชการผู้ใกล้ชิด
 ก่อน โดยสร้างเป็นนครจำลองขึ้น ดำเนินการปลูกฝังฝึกฝนคนเหล่านั้น ให้ได้รู้จัก
 และเข้าใจในวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อนำไปใช้เป็นภาคปฏิบัติ
 อย่างแท้จริง เพื่อประเทศชาติบ้านเมืองในวันข้างหน้า^{๑๑๑}

เสถ์ئون ศุภโสภณได้กล่าวถึงการจัดตั้งเมืองจำลองดุสิตธานี และการจำลองสถานที่
 ต่างๆภายในเมืองดุสิตธานี ในหนังสือ **ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ** ดังนี้

นครจำลองหรือนครสมมุติที่ว่าเป็นเมืองเล็กๆ คล้ายของเด็กทำเล่น
 (บางคนเรียกว่าเมืองตุ๊กตา) ได้พระราชทานนามว่า “ดุสิตธานี” เริ่มกำเนิดมีขึ้น
 เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ.๒๔๖๑ ในบริเวณพระราชวังดุสิตหลังพระที่นั่งอนันตสมาคม
 มีบริเวณเนื้อที่ทั้งหมด ราว ๒ ไร่ครึ่ง ต่อมาเมื่อได้ทรงแปรพระราชฐาน เสด็จฯ ไป
 ประทับเป็นประจำอยู่ ณ พระราชวังพญาไท (โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าใน
 ปัจจุบัน) ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๖๒ เป็นต้นมาแล้วก็ได้โปรดให้ย้ายเมืองดุสิตธานี
 สถานที่ฝึกหัดทดลองระบอบประชาธิปไตยเป็นแห่งแรกของเมืองไทยนี้ ไปอยู่ใน

^{๑๑๑} เสถ์ئون ศุภโสภณ, **ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ**, หน้า ๑๑๔.

บริเวณพระราชวังพญาไทด้วย ทำให้ “ดุสิตธานี” มีอาณาบริเวณกว้างขวางกว่าเดิมหลายเท่าตัว และมีพลเมืองเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก

ภายใน “ดุสิตธานี” มีสถานที่ทำการของรัฐบาล วัดวาอาราม อาคารบ้านเรือนของราษฎร ตลอดจนถนนหนทาง แม่น้ำลำคลอง การไฟฟ้า ประปา การไปรษณีย์ โรงพยาบาล โรงมหรสพ ธนาคาร ร้านค้า ฯลฯ มีเจ้าหน้าที่บริหารราชการทุกระดับ ตั้งแต่เทศบาล เจ้าเมือง นายอำเภอ ตำรวจ อัยการ ศาล และอื่นๆ อีกมากมาย เท่าที่ทำการบ้านเมืองที่เจริญเป็นอารยประเทศแล้วจะพึงมีกัน^{๑๐๔}

การปกครองในเมืองดุสิตธานีคล้ายคลึงกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่เสถียร ศกุนตเสถียร ได้กล่าวไว้ใน หนังสือ **ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ** ดังนี้

ระบอบการบริหารการปกครองโดยทั่วไปของ “ดุสิตธานี” คล้ายกับเทศบาลในปัจจุบันนั่นเอง สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ ภายใน “ดุสิตธานี” นี้ มีถนนสายหนึ่งชื่อว่า “ถนนประชาธิปไตย” และมีวัดอยู่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดธรรมาธิปไตย” “ดุสิตธานี” มีการเลือกตั้ง มีพรรคการเมืองที่ต่อสู้ชิงชัยในการเลือกตั้ง มีหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของพรรคการเมืองออกโจมตีตอบโต้กัน จุดตั้งพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้ทำหน้าที่บริหารกิจการในนครนี้มีชื่อเรียกว่า “คณะนคราภิบาล” ซึ่งได้รับการเลือกตั้งมาจากราษฎร (ในธรรมนูญฯ ออกชื่อเรียกว่า “ทวยนาคร” ตรงกับที่เรียกกันว่า “ปวงประชาราษฎร”) ในนครนี้ทำนองเดียวกับการปกครองระบอบเทศบาลในปัจจุบัน^{๑๐๕}

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อทรงวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ข้าราชการและประชาชน ผู้แต่งได้นำประวัติศาสตร์ตอนนี้นำมาถ่ายทอดในเรื่อง **สี่แผ่นดิน** โดยผู้แต่งสร้างเนื้อเรื่องให้อันเชิญจดหมายมาเล่าให้คุณเปรมและพลอยฟังเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศฝรั่งเศษและแสดงความชื่นชม พลอยไม่พอใจความคิดของอันเท่าไฉนนัก แต่คุณเปรมพอใจความคิดของอัน และเล่าเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อวางรากฐานความคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ข้าราชการและประชาชนให้พลอยฟังดังนี้

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน.

“เรื่องการปกครองเมืองนอกนะหรือ ก็ไม่เห็นเสียหายอะไรนี่ จะดีเสียอีก
ฉันได้ยืนในหลวงท่านรับสั่งถึงเรื่องเหล่านี้ในโต๊ะเสวยเสมอ เหมือนกับท่านมี
พระประสงค์จะสอนให้คนรู้ไว้ แต่ท่านรับสั่งว่าเรื่องนี้ต้องสอนกันไปนาน ทำหุนหัน
พลันแล่นไปไม่ดีอาจถึงเสียหายแก่บ้านเมืองได้ อย่างเรื่องเมืองดุสิตธานีที่วัง
พญาไทนั่น คนที่ไม่รู้เรื่องก็พูดกันเองง่ายๆว่า ในหลวงท่านเล่นบ้านตุ๊กตาเหมือน
เด็กๆ แต่พวกเราที่อยู่ใกล้ๆก็รู้ว่าท่านมีพระประสงค์จะสอนให้คนรู้ถึงเรื่อง
การปกครองที่เขาทำกันที่เมืองนอก”^{๑๐๖}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบและทรงสนับสนุนการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน
พระองค์ทรงเห็นว่าจะต้องให้ข้าราชการบริพารและประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้การปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทรงตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีให้ข้าราชการบริพาร
ทุกคนได้ศึกษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่ในเรื่องสี่แผ่นดิน คุณเปรมอธิบายให้
พลอยได้เข้าใจพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งเมืองจำลอง
ดุสิตธานี

นอกจากผู้แต่งจะได้แสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ
ประชาชนเพื่อให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศโดยผ่านการสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องแล้ว ผู้แต่ง
ยังได้สร้างตัวละครเพื่อเชิดชูพระมหากษัตริย์ในด้านนี้อีกด้วยดังนี้

ตัวละคร

ในเรื่องบูรพา ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง
ประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศได้แก่ อาเธอร์นายทหารชาวอังกฤษที่มาสอนวิชาทหาร
สมัยใหม่ให้แก่กองทัพไทย และแคธรินหญิงสาวชาวอังกฤษที่มาสอนภาษาอังกฤษและวิชาความรู้
ของกุลสตรีตะวันตกให้แก่ข้าราชการสำนักฝ่ายในของพระบวรราชวัง ดังต่อไปนี้

^{๑๐๖} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน เล่ม ๒, หน้า ๖๙๕.

อาเธอร์

ผู้แต่งได้สร้างตัวละครอาเธอร์ขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างความก้าวหน้าให้แก่กองทัพไทย เพื่อให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ ในนวนิยายผู้แต่งให้อาเธอร์ได้แต่งงานกับแคธรินก่อนที่ทั้งสองคนจะได้เดินทางมายังเมืองไทย การที่อาเธอร์ตัดสินใจมาทำงานรับราชการทหารที่เมืองไทย และเนื่องด้วยแคธรินป่วยไม่สามารถเดินทางพร้อมกับอาเธอร์ได้ ทำให้แคธรินได้รู้จักกับหม่อมเจ้าวิชชุประภา

ในยุคสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยุคที่ประเทศไทยต้องสร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับประเทศตะวันตก เพราะเป็นยุคที่ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสแสวงหาอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับประเทศตะวันตก นอกจากนี้ทั้งสองพระองค์ยังได้ทรงพัฒนาปรับปรุงประเทศในด้านต่างๆ เพื่อให้ประเทศไทยเจริญทัดเทียมกับตะวันตก เช่นทรงจ้างนายทหารชาวตะวันตกมาสอนวิชาทหารสมัยใหม่ให้แก่กองทัพไทยดังที่ปรากฏในเรื่องบูรพา

ชัย เรื่องศิลป์ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจ้างนายทหารอังกฤษมาสอนวิชาการทหารแบบตะวันตกให้กับทหารไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ.๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ด้านสังคม สรุปความได้ว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมกับประเทศตะวันตกจึงได้เปิดรับวิทยาการใหม่ๆ จากตะวันตก พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการเรียนการสอนและการจัดกำลังทหารแบบตะวันตกเพื่อเป็นกำลังพลสำคัญในการป้องกันประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวต่างเห็นพ้องต้องกันในการจ้างนายทหารฝรั่งมาเป็นครูสอนวิชาทหารและจัดตั้งกองทหารที่ทันสมัย พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ชาวอังกฤษชื่อ โทมัส ยอจ นอกซ์มาเป็นครูฝึกวิชาทหารในวังหน้าตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๙๔ ส่วนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นายทหารอังกฤษชื่อนายร้อยเอกอิมเปมาเป็นครูฝึกวิชาทหารในวังหลวง^{๑๐๙}

^{๑๐๙} ดูรายละเอียดใน ชัย เรื่องศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : นูรพาสาน์), หน้า ๓๖๓.

ผู้แต่งเรื่องบูรพาได้นำประวัติศาสตร์ตอนนี้อมาถ่ายทอดในนวนิยายโดยผู้แต่งสร้างตัวละครคืออาเธอร์ อาเธอร์เป็นนายทหารชาวอังกฤษ อาเธอร์ลาออกราชการทหารที่อินเดียและมารับราชการทหารที่ประเทศไทยเป็นผู้ช่วย โทมัส ยอจ นอกซ์ฝึกทหารแบบอังกฤษให้แก่กองทหารของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในเรื่องบูรพาอาเธอร์เขียนจดหมายถึงแคธรินเล่าเรื่องที่เขาตัดสินใจลาออกราชการทหารที่อินเดียเพื่อไปรับราชการเป็นครูฝึกทหารแบบตะวันตกที่เมืองไทยดังนี้

“ผมมีข่าวดี คราวนี้ผมตัดสินใจว่าจะไม่กลับไปอินเดียอีกแล้ว เพราะมีกำหนดจะไปทำงานในพระราชอาณาจักรสยาม นายทหารคนหนึ่งชื่อร้อยเอก โทมัส นอกซ์ ลาออกราชการทหารแล้วจะได้รับการว่าจ้างจากกษัตริย์องค์ที่สองของราชอาณาจักรสยามให้ไปฝึกหัดทหารแบบอังกฤษให้กองทหารของพระองค์ นอกซ์ส่งข่าวมาบอกพรรคพวกที่อังกฤษว่าต้องการผู้ช่วย ผมแจ้งความจำนงว่าจะไป ก็เลยส่งใบลาออกจากกองทหารที่อินเดียผ่านทางกระทรวงกลาโหม พอดีทางกระทรวงการต่างประเทศมีกำหนดเชิญพระราชสาส์นจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถไปให้เซอร์ จอห์น บาวริงเจ้าเมืองฮ่องกงเป็นทูตนำไป เจริญสัมพันธไมตรีกับสยาม มีเรือออกไปต้นเดือนหน้า”^{๑๑๔}

แคธริน

แคธรินเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนาประเทศทางด้านการศึกษารับความรู้วิทยาการของประเทศตะวันตก

ในเรื่องบูรพาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจ้างแคธรินซึ่งเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงให้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษและสอนการทำอาหาร งานฝีมือให้แก่ข้าราชการสำนักฝ่ายในในพระบวรราชวัง

ในประวัติศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ภรรยามิชชันนารีมาสอนภาษาอังกฤษและความรู้ของกุลสตรีตะวันตกแก่เจ้าจอม พระเจ้าลูกเธอ และข้าราชการสำนักฝ่ายในในราชสำนักดังที่ ชัย เรื่องศิลป์ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ตอนนีในหนังสือ **ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ ด้านสังคม** ดังนี้

^{๑๑๔} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา เล่ม ๑, หน้า ๒๓๓.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์ได้ ๔ เดือน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงชักชวนภรรยาของมิชชันนารี ๓ ท่านคือ แหม่มโจนส์ แหม่มแมททูน แหม่มบริดเลย์ ผลัดกันมาสอนหนังสือให้แก่ สุภาพสตรีในราชสำนัก^{๑๐๙}

ในเรื่องบูรพา คุณจอมคลีซึ่งเป็นเจ้าจอมของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เล่าให้ หม่อมเจ้าวิฑูรย์ประภาฟังว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ภรรยาของมิชชันนารีมาสอน ภาษาอังกฤษและความรู้ของกุลสตรีตะวันตกแก่เจ้าจอม พระเจ้าลูกเธอ และข้าราชการฝ่ายใน ในราชสำนัก และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีพระราชประสงค์ให้ภรรยาของมิชชันนารีเข้ามา สอนในพระบรมราชวังเช่นกัน ดังที่คุณจอมคลีเล่าให้หม่อมเจ้าวิฑูรย์ประภาฟังดังนี้

“เห็นคุยกันว่าอยากจะทำกับข้าวฝรั่งกินดูบ้าง บางคนก็ทำเกือบจะพูด ภาษาฝรั่งไปกันต่าง ๆ นานา ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณเห็นว่าจะให้แหม่ม เมียสอนศาสนามาสอนในวัง ก็ยังหาไม่ได้

เรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยทรงทราบมาก่อน ถึงกับทรงทวนคำอีกครั้ง

“ให้พวกมิชชันนารีมาสอนในวังเที่ยวหรือ?”

“ในวังหลวงมีแล้ว ลูก แม่ทราบมาว่า ทรงพระกรุณาให้แหม่มมะตุน เมีย กงสุลมะตุน มาสอนบรรดาพวกเจ้าจอมหม่อมห้าม อีกหน่อยก็คงเป็นแหม่มกะปิ กันไปหมด”^{๑๑๐}

ในเรื่องบูรพา พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้แคธรินซึ่งเป็นตัวละครเอก ฝ่ายหญิงในนวนิยายเข้ามาสอนภาษาอังกฤษและความรู้ของกุลสตรีตะวันตกให้แก่ข้าราชการฝ่ายในในพระบรมราชวัง แคธรินสอนงานฝีมือให้หญิงสาวซึ่งเป็นข้าราชการบริวารในพระบรมราชวัง ดังนี้

แคธรินมีการฝีมือชั้นเล็กชั้นน้อยฝีมือเธอเองติดตัวมาจากบ้าน ไม่ว่าจะ เป็นปลอกหมอนลินินสีขาว ริมฉลุเป็นลายคัตเวร์กอย่างประณีต นอกจากนี้มี ผ้าเช็ดหน้าเนื้อละเอียดริมติดลูกไม้ถักโปร่งบาง ปักตัวอักษรชื่อย่อของเธอบน มุมผ้า และปลอกหมอนติดลูกไม้ กับผ้าลูกไม้ถักรูปวงกลมชิ้นเล็กๆ ปูบน

^{๑๐๙} ชัย เรื่องศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม, หน้า ๒๔๘.

^{๑๑๐} ว.วินิจฉัยกุล, บูรพา เล่ม ๑, หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

โต๊ะเครื่องแป้ง

หญิงสาวชาวสยามพากันตื่นตื่นกันมากเมื่อแคธรีนหยิบให้ดู เธอมองเห็นดวงตาดำขลับเรียวยาวทุกคู่เป็นประกายชื่นชม โดยเฉพาะเมื่อมือเรียวยาวเล็ก แต่ละมือนุ่มเอี่ยมมาแตะผ้าเหล่านั้นราวกับเป็นวัตถุประบาง เกรงจะแตกหักลงไปได้

“ฉันจะสอนพวกเธอให้หัดทำ” แคธรีนบอกอย่างแจ่มใส ***

พระมหากษัตริย์ไทยทรงสร้างประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์จำเป็นต้องเร่งพัฒนาประเทศให้เจริญในทุกด้านเพื่อมิให้ประเทศตะวันตกที่เข้ามาติดต่อถูกเหยียดหยามว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนาและถือเป็นข้ออ้างในการเข้ายึดครองประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงพัฒนาประเทศในหลายด้านเช่นการเลิกทาสดังจะเห็นได้จากเรื่องลูกทาส การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนเช่น การศึกษา การแต่งกาย การคมนาคม การวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น ดังเช่นที่ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นในนวนิยายเรื่องบุรพา สีแผ่นดิน ร่มฉัตร ญาติกา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ ประเทศไทยจึงเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบันนี้

๓.๓ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างบ้านเมืองให้รุ่งเรืองและสงบสุข

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและมีความสงบสุข พระองค์ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรอันเป็นรากฐานของศิลปวัฒนธรรมในปัจจุบัน พระองค์มิได้มีพระเมตตาต่อประชาชนชาวไทยเพียงเท่านั้น แต่น้ำพระทัยเมตตาและพระบารมีได้แผ่ไพศาลไปถึงผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วย ประชาชนทุกคนบนผืนแผ่นดินไทยล้วนเป็นที่น้อมชาวไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข ประชาชนทุกคนจึงมีความร่มเย็นได้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ได้เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาโดยผ่านโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง และตัวละคร และพระองค์ทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขโดยผ่านแนวคิด โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษาดังนี้

*** เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔.

๓.๓.๑ พระมหากษัตริย์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธรูปศาสนา

เรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธรูปศาสนา ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นช่วงระยะเวลาที่บ้านเมืองว่างเว้นจากศึกสงคราม พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงมีเวลาฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมให้เจริญรุ่งเรือง ประกอบกับพระองค์ทรงสนพระทัยทางด้านศิลปะทั้งทางด้านวรรณคดี ดนตรี เป็นต้น ในรัชสมัยของพระองค์ศิลปวัฒนธรรมจึงเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ในสมัยรัชกาลต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยทางด้านบำรุงพระพุทธรูปศาสนา พระองค์ทรงโปรดให้สร้างวัดหลายแห่งทำให้ข้าราชการและชาวบ้านสร้างวัดตามพระราชนิมม ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระพุทธรูปศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองมีวัดมากมายหลายแห่ง ผู้แต่งเรื่องรัตนโกสินทร์ได้สร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง และตัวละครเพื่อเชิดชูว่าพระองค์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธรูปศาสนาดังนี้

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่องของนวนิยายที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้เจริญรุ่งเรืองได้แก่เรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งได้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระปรีชาทางด้านศิลปะทั้งทางด้านดนตรี ด้านอักษรศาสตร์ เป็นต้น พระองค์ทรงพระปรีชาด้านอักษรศาสตร์อย่างมาก ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีหลายเรื่อง มีทั้งที่ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยพระองค์เองและที่ทรงเป็นองค์ประธานประชุมกวีช่วยกันแต่งและพระองค์ทรงตรวจแก้ไข เช่น เรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง เป็นต้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์ เจ้าชีวิต ว่าพระองค์ทรงสนพระทัยการฟ้อนรำ โขน ละคร และโปรดทรงพระอักษร พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาได้ไพเราะมาก พระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาจึงเป็นเรื่องที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของพระองค์ ดังที่ปรากฏในพระนิพนธ์ เจ้าชีวิต ดังนี้

ความจริงรัชกาลที่ ๒ เป็นรัชกาลซึ่งพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกิจและทรงกังวลหมกมุ่นอยู่มาก ทั้งราชการภายในและต่างประเทศ แต่ในสมัยนี้เมื่อ

ไทยเราระลึกถึงพระพุทธเลิศหล้า เราก็มักจะนึกถึงพระองค์ท่านในฐานะเป็นมหาศิลปินและเป็นบรมกวีชั้นเอกและเด่นที่สุดในหมู่มกวีซึ่งร่วมงานพระพุทธยอดฟ้าฯ ในพระราชนิพนธ์อันยืดยาวหลายเรื่อง พระพุทธเลิศหล้าโปรดการฟ้อนรำอย่างโบราณของไทยเราเป็นอันมากทั้งโขนและละคร ทรงปรับปรุงจังหวะและท่ารำต่างๆ โดยพระองค์เอง และเพราะความสนพระทัยของพระองค์ เราจึงมีศิลปะการฟ้อนรำอันอยู่ในระดับสูง พระพุทธเลิศหล้าทรงเล็งเห็นว่า ที่จะจัดจังหวะและท่ารำให้เข้าเหมาะกับบทร้อง ในบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ นั้นเป็นของทำได้ยาก จึงโปรดให้มีพระราชนิพนธ์บทละครขึ้นใหม่ ทั้งที่เป็นเรื่องใหม่ หรือเอาเรื่องเดิมมาแต่งขึ้นใหม่ รวมหมดด้วยกันพระราชนิพนธ์บทละครรัชกาลที่ ๒ มี ๗ เรื่อง เรื่อง "อิเหนา" อันเป็นเรื่องรักอย่างแสนจะคุดคู้และมีเค้าเรื่องชวาเป็นพื้น ทรงพระราชนิพนธ์โดยพระองค์เองตลอดทั้งเรื่อง เป็นเรื่องยาวพอที่จะต้องเขียนลงสมุดไทยแบบเก่าถึง ๔๕ เล่ม เป็นที่นับถือกันอยู่ในหมู่ผู้ชำนาญในกวีนิพนธ์ของไทยว่า "อิเหนา" เป็นวรรณกรรมชั้นดีที่สุดของรัชกาลที่ ๒... ส่วนบทละครอีกหกเรื่องมี "รามเกียรติ์" บทใหม่ซึ่งเขียนลงสมุดไทย ๓๓ เล่ม ทั้ง ๖ เรื่องต่างๆ นี้โปรดแบ่งให้กวีอื่นๆ ร่วมงานด้วย เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ ๑ แต่พระพุทธเลิศหล้าทรงพระราชนิพนธ์เองมากกว่าและจำนวนกวีที่ร่วมงานด้วยมีน้อยกว่าในรัชกาลที่ ๑ ^{๑๖๖}

ในเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งเชิดชูพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่าทรงเชี่ยวชาญทางด้านอักษรศาสตร์และพระองค์ทรงชักชวนให้ข้าราชการบริพารผู้ใกล้ชิดสนใจแต่งหนังสือด้วย ผู้แต่งได้กล่าวในเนื้อเรื่อง ดังนี้

และที่เล่าลือกันมาจากในวังคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ ท่านโปรดปรานคนรู้หนังสือ โปรดการดูละคร บรรดาขุนนางนั้นคนไหนมีความรู้ทางแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน ท่านก็มีรับสั่งให้เข้าเฝ้าใกล้ชิด ได้แต่งเรื่องต่างๆ โดยแบ่งตอนกันแต่ง หรือไม่คนไหนรู้ภาษาจีนดีก็ไปแปลเรื่องจีนเข้ามาถวาย แล้วมีขุนนางที่รู้ภาษาไทยเป็นอย่างดีขีดเกล้าสำนวนให้ไพเราะอีกทีหนึ่ง

งานเหล่านี้เป็นงานที่แปลกไปจากสมัย "แผ่นดินต้น" คือแผ่นดินที่หนึ่ง เพราะว่าเมื่อก่อนขุนนางต้องพะวงกับการก่อสร้างตัวและสร้างเมือง ตลอดจนออกทำศึกชับเคียงกันกับพม่าเกือบจะตลอดรัชกาล พอมาถึงรัชกาลนี้ได้งาน

^{๑๖๖} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๒๖๐ - ๒๖๒.

ใหม่ ต่างคนแม้รู้สึกว่ายวดยากก็เปลี่ยนไปกว่าเดิม แต่ทำงานใหม่นี้เป็นงาน
สนุก ให้ความบันเทิงใจ จึงไม่มีใครหลีกเลี่ยง มีแต่จะเต็มอกเต็มใจรับราชการ
ฉลองพระเดชพระคุณ^{***}

ตัวละคร

ผู้แต่งเรื่องรัตนโกสินทร์ได้สร้างตัวละครและได้กล่าวถึงความรู้สึกของตัวละครเพื่อเชิดชู
สถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาให้เจริญ
รุ่งเรือง ได้แก่ พัก พ่อและน้องชายของพัก

พัก

ผู้แต่งสร้างพักให้เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
ภาลัยทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข พระองค์ทรงสร้างสรรค์และทรงสนับสนุน
ศิลปะ บ้านเมืองจึงร่มเย็นและรื่นรมย์ด้วยเสียงดนตรีและบทกวีอันไพเราะ โดยผู้แต่งได้กล่าว
ผ่านความรู้สึกของพักที่รู้สึกร่มเย็นเป็นสุขในช่วงสมัยรัชกาลของพระองค์ดังนี้

ตั้งแต่พักโตพอรู้ความมาจนเป็นหนุ่มก็รู้สึกว่าแผ่นดินนี้ช่างรื่นหูไปด้วย
ความไพเราะของดนตรีและถ้อยคำที่ร้อยกรองแล้วอย่างงดงามดังมาลัยฝีมือ
เยี่ยม ชาวบ้านชาวเมืองเข้าสู่ภาวะร่มเย็นเป็นสุข มีเวลาจะแสวงหาความบันเทิงใจ
ที่ละเอียดอ่อนอย่างนี้มาเป็นเวลาสิบกว่าปีแล้ว

เรื่องสงครามที่พ่อแม่เคยกลัวนักหนา สำหรับพักเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไกลตัว
อยู่สักหน่อย เพราะเท่าที่จำได้รางๆก็คือศึกกลาง เพราะได้ยินคุณลุงเจ้าของดาบ
สองมือที่พักอยากฝึกนักหนา คุยกับพ่อแม่เวลาท่านแวะมาเยี่ยมที่บ้าน นอกจาก
นั้นแล้ว ความเป็นอยู่ของชาวรัตนโกสินทร์นับว่าร่มเย็น ไม่ต้องตราครุฑทำศึก
รักษาเอกราชอย่างเหน็ดเหนื่อยเช่นแผ่นดินก่อน.....^{***}

เรื่องรัตนโกสินทร์บรรยายความรู้สึกของพักว่า ตั้งแต่เด็กจนโตพักรู้สึกว่าในรัชสมัยของ

^{***} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๑, หน้า ๗๖.

^{***} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีแต่ความรื่นรมย์ด้วยความไพเราะของดนตรีและบทกวีที่ ร้อยเรียงค่างดงามดังมาลัยฝีมือเยี่ยม บ้านเมืองสงบสุขไม่ต้องทำศึกสงครามมากเหมือนสมัยรัชกาล ที่ ๑ พม่าศัตรูคู่สงครามของไทยต้องทำสงครามกับอังกฤษจึงไม่ได้ยกทัพมารุกรานเมืองไทยอีก ประชาชนจึงไม่ต้องกลัวและกังวลเรื่องการทำศึกสงครามและมีเวลารื่นรมย์อยู่กับความไพเราะ ของดนตรีและศิลปะแขนงต่างๆ ที่เฟื่องฟูในสมัยรัชกาลที่ ๒ แม้ว่าพิกจะยังไม่ได้ทำงานรับราชการ อยู่ใกล้ขีดราชสำนัก พิกก็ยังท่องจำบทกวีที่ไพเราะได้หลายสิบบทโดยเฉพาะบทกวีของสุนทรภู่ พิกท่องจำได้เกือบทั้งหมด

เจ้าสัวพ่อของพิก

ผู้แต่งสร้างเจ้าสัวพ่อของพิกเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง สร้างวัดใหม่เพิ่มขึ้นหลายแห่ง โดยผู้แต่งสร้างให้เจ้าสัวพ่อของพิกเป็นเจ้าสัวนายเตาผลิตเตาและ กระจกเบื้อง และขายสินค้าที่นำมาจากเมืองจีนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ทั้งนี้พ่อของพิกก็ได้ช่วย พ่อทำการค้า ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้ปฏิสังขรณ์วัดเก่าและสร้างวัดเพิ่มขึ้นหลายแห่งจึงต้องใช้วัสดุ ในการก่อสร้างจำนวนมาก บ้านของพิกซึ่งเป็นแหล่งผลิตกระจกเบื้องจึงต้องทำกระจกเบื้องเพิ่ม มากขึ้น

ในประวัติศาสตร์ เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ตั้งพระทัย ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง พระองค์โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดเก่าและสร้างวัดใหม่ เพิ่มขึ้นหลายแห่งด้วยมีพระราชศรัทธาสว่นพระองค์ และด้วยมีพระราชประสงค์สืบทอดพระพุทธ ศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป พระองค์ทรงสร้างพระอารามหลวงขึ้นใหม่ ทรงบูรณะเกือบเท่าสร้างใหม่ ทรงอุปการะและปฏิสังขรณ์วัดทั้งภายในพระนครและหัวเมือง รวมทั้งสิ้น ๕๓ วัด และเนื่องด้วยวัดบางแห่งเป็นวัดเก่าแก่สร้างตั้งแต่สมัยอยุธยาจึงทรุดโทรม ลงตามกาลเวลา และวัดที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ และสมัยรัชกาลที่ ๒ ได้เริ่มทรุดโทรมจึงต้อง บูรณะปฏิสังขรณ์เพื่อรักษาสถาปัตยกรรมที่งดงามให้คงอยู่ต่อไป ดังที่ ประพัฒน์ ตรีณรงค์ กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ในหนังสือพระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ มีพระราชศรัทธาแก่กล้า พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็น อย่างดียิ่งทุกพระองค์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ซึ่งปรากฏว่านอกจากจะมีพระราชศรัทธาแก่กล้าเป็นพิเศษเป็นการส่วนพระองค์

แล้ว ยังโปรดปรานผู้ที่มีศรัทธาทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาสร้างวัดวาอารามตามพระราชนิยม.....

.....พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระอารามหลวงขึ้นใหม่ ๓ แห่ง คือ วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี ทรงสร้างอุทิศพระราชทานพระชนกและพระชนนีสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระบรมราชชนนีพันปีหลวง วัดเทพธิดาราม สร้างพระราชทานเป็นพระเกียรติแก่พระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ และวัดราชนันทดาราม ทรงสร้างพระราชทานเป็นพระเกียรติยศแก่พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าหญิงโสมนัสวัฒนาวดี ทรงบูรณะคือสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการใหญ่เกือบเท่ากับสร้างใหม่ ๑๗ วัด เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดราชโอรสาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดมหาธาตุ วัดสระเกศ ทรงอุปการะและปฏิสังขรณ์ทั้งในพระนครและหัวเมืองอีก ๓๓ วัด เช่น วัดบวรนิเวศวิหาร วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดชนะสงคราม วัดกัลยาณมิตร วัดบพิตรพิมุข วัดอัมพวันเจติยาราม การที่ทรงพระราชอุตสาหะอย่างยิ่งในการบูรณะปฏิสังขรณ์และอุปการะการสร้างพระอารามมากมายยิ่งกว่าในรัชกาลใดๆ ก็เพราะทรงมีพระราชศรัทธาแก่กล้าที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอันประการหนึ่ง เพื่อรักษาสถาปัตยกรรมศิลปอันงดงามที่ก่อสร้างมาเป็นเวลานานประมาณ ๔๐ ปี ซึ่งกำลังจะชำรุดทรุดโทรมไปนั้นไว้เป็นมรดกของชาติบ้านเมืองต่อไปอีกประการหนึ่ง ***

การที่พระองค์ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเก่าและทรงสร้างวัดใหม่นอกจากจะช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมที่งดงามแล้ว ยังแสดงให้เห็นด้วยว่าพระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ที่จะบำรุงการศึกษาของประชาชน เพราะเมื่อทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแล้วพระองค์ก็ได้มีพระราชดำริให้วัดยังคงสืบทอดการเป็นศูนย์กลางการศึกษาของกุลบุตรโดยมีพระเป็นผู้สอนหนังสือเหมือนเช่นในสมัยก่อน วัดบางแห่งเช่นวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นศูนย์รวมวิชาความรู้ต่างๆสำหรับประชาชนทั่วไป กล่าวได้ว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย ดังที่ ประพัฒน์ ตรีนรงค์กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ในหนังสือ พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

*** ประพัฒน์ ตรีนรงค์, “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา,” ใน พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์, หน้า ๑๑ - ๑๔.

และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือเป็นรัฐสถาปนานโยบายอันสำคัญของพระองค์ ที่จะทรงบำรุงจรรยาของคนไทย เพราะกระบวนที่ทรงจัดต่อเนื่องจากการสร้าง บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามนั้นๆ แล้วทรงจัดให้เป็นสถานศึกษาของประชาชน ทั้งด้านจรรยาและวิชาความรู้แต่โบราณจนถึงสมัยนั้น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยวัดวา อารามเป็นโรงเรียน พระภิกษุสงฆ์เป็นครูอาจารย์ การทะนุบำรุงวัดก็คือการบำรุง การศึกษาของประชาชนนั่นเอง ซึ่งบางวัดถึงกับได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัย คือ วัด พระเชตุพนฯ ถือกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยนั้นเป็น แบบอย่าง^{๑๑๖}

ในเรื่องรัตนโกสินทร์ผู้แต่งได้เชิดชูพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระองค์ทรงสร้าง วัดเพื่อให้กรุงรัตนโกสินทร์เจริญรุ่งเรืองในด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ รุ่งเรือง และเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมที่งดงามให้คงอยู่ และเพื่อบำรุงการศึกษาของประชาชนเพื่อ ให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างวัดหลายแห่ง ข้าราชการบริวารและประชาชนก็ได้สร้างวัดตามพระราชานิยม ในเรื่องรัตนโกสินทร์ผู้แต่งสร้าง ตัวละครให้พ่อของฟักเป็นเจ้าสำนวนยาเตาและทั้งน้องชายของฟักช่วยพ่อทำการค้า ในสมัยรัชกาล ที่ ๓ ได้สร้างวัดหลายแห่งตามพระราชานิยม บ้านของฟักต้องผลิตกระเบื้องจำนวนมากเพื่อมุง หลังคาโบสถ์ ในนวนิยายฟักสนทนากับกวงซึ่งเป็นคนรับใช้และผู้ช่วยดูแลกิจการการค้า ดังนี้

ฟักกวาดตามองรอบๆ กูลีหลายคนกำลังขนกระเบื้องสีเขียวและสีขาวที่ ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วไปลงเรือ ท่าที่จะต้องขนกันเป็นงานใหญ่เพราะต้องใช้คนเป็น จำนวนมาก

“ทำไปส่งที่ไหนละ มากมายทีเดียว”

“ปีนี้เขาส่งกันมามากเหลือเกิน” กวงส่ายหัวไปมาอย่างอ่อนใจ “นี่ก็ ไปมุงหลังคาโบสถ์วัดที่ปฏิสังขรณ์ใหม่ ทำกันจนไม่ทันอยู่แล้ว เจ้านายท่าน ยังสั่งอีกว่าให้ทำพิเศษอีกหลายร้อย จะไปมุงวัดทางฟากชะโน้น บ่าวยังไม่แน่ใจ เลยว่าจะทำทันหรือเปล่า”

“ขายดีซีนี่นะ”

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน.

“ก็มีอยู่เจ้าเดียวเท่านั้นนี่ คุณหลวง ปีน้มหลังคาวัดกันหลายวัดเสียด้วย
แผ่นดินนี้ท่านโปรดสร้างวัดวาอาราม”^{๑๑๓}

ตามที่ ประพัฒน์ ตริณรงค์ ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ในหนังสือ พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นศูนย์รวมวิชาความรู้ของประชาชนทั่วไป ม.ร.ว.แสงไสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์ก็ได้กล่าวถึงการปฏิสังขรณ์และจาริกวิชาความรู้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในหนังสือ ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ ไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นสถานที่รวบรวมวิชา ความรู้ต่างๆสำหรับประชาชน พระองค์จึงโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตจาริกวิชาความรู้ต่างๆ ลงบนแผ่นศิลา แล้วนำไปติดไว้ที่ศาลารายรอบพระอุโบสถ หรือรอบปูชนียสถานในวัดเช่น รอบพระมหาเจดีย์ เป็นต้น ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือดังนี้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ขึ้นนั้น มีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่รวมวิชาความรู้ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ อาศัยเป็นหลักในการศึกษาจนกล่าวกันว่า วัดพระเชตุพนฯนี้นับเป็นวิทยาลัยแห่งแรก ของไทย ใน พ.ศ.๒๓๗๙ โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันจาริกวรรณคดี ขึ้นสำคัญๆ ไว้บนแผ่นศิลา แล้วติดไว้ตามศาลารายที่รายรอบพระอุโบสถ หรือรอบ ปูชนียสถานในวัดเช่น รอบพระมหาเจดีย์ รอบพระมณฑป เป็นต้น มีคำประพันธ์ ชนิดต่างๆ เช่น เพลงยาว กลอนกลบท กลอนบทละคร ตำราแต่งฉันทวรรณคดี กับมาตราพฤติ โคลงโลกนิติ โคลงรามเกียรติ์ ฯลฯ^{๑๑๔}

เรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งถ่ายทอดประวัติศาสตร์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์และจาริกวิชาความรู้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในนวนิยาย โดยผู้แต่ง ให้ตัวละครคือพิกและเพ็งสนทนากันเรื่องการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และ เพ็งถามพิกว่า พิกได้รับหน้าที่แต่งโคลงกลอนหรือตำรายาถวายบ้างหรือไม่ พิกบอกกับเพ็งว่า รู้ เพียงตำรากฎหมายเพียงอย่างเดียว ไม่มีความรู้เรื่องการประพันธ์จึงไม่ได้รับหน้าที่จาริกวิชา ความรู้ ดังที่ปรากฏในนวนิยายดังนี้

^{๑๑๓} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๒, หน้า ๔๙๗-๔๙๘.

^{๑๑๔} ม.ร.ว. แสงไสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๑๖๘.

.....หล่อนนั่งลงที่หอนั่งตอบว่า

“จะไปวัดบวรค่ะ แล้ววันนี้คุณพระไม่เข้าวังหรือ”

“วันนี้พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯวัดโพธิ์ พี่ไม่ได้มีหน้าที่ตามเสด็จด้วยก็เลยอยู่บ้าน บ่ายถึงจะออกไป”

การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าวัดโพธิ์นี้ เริ่มมาตั้งแต่ปีมะโรง พ.ศ.๒๓๗๕ ถือเป็นงานใหญ่งานหนึ่งซึ่งกินเวลาหลายปี นอกเหนือจากการซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมแล้วยังมีการเพิ่มเติมของใหม่เข้าไป เช่นการจารึกแผ่นศิลาวิชาการด้านต่างๆ ตลอดจนรูปเขียนและรูปปั้น เพื่อเป็นความรู้ให้ชาวเมืองได้เล่าเรียนกันได้ทุกระดับชั้น

“แล้วคุณพระไม่ได้มีหน้าที่แต่งโคลงกลอนหรือตำรายาถวายบ้างหรือคะ”
แม่เพ็งถามอย่างสนใจ

“พี่ไม่ใช่กวี ถ้ารู้แต่ตำรากฎหมายก็คงแต่งอะไรไปจารึกไม่ได้” พักยิ้มให้ภรรยา ***

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จารึกวิชาความรู้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาวิชาความรู้ นับได้ว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็น มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย ในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ตอนที่แม่ของวาดไม่สบาย พ่อของวาดให้นวมพี่ชายต่างมารดาของวาดไปที่วัดโพธิ์เพื่อคัดลอกตำรายามารักษาแม่ของวาด ดังที่ในนวนิยายกล่าวว่า

แม่ผอมลงๆ ใบหน้าซูบเหลือง แต่ก็ไม่เคยปรารถนาจะบำรุงตัว หัวใจของแม่อ่อนล้าเกินกว่าจะแก้ไขเสียแล้ว ทุกวันนี้สิ่งเดียวที่คำจุนให้แม่มยังมีชีวิตอยู่ ก็เห็นจะเป็นวาดนี้เอง พ่อพยายามพยายามให้แม่ดื่มกินขนานแล้วขนานเล่าก็ไม่ค่อยจะได้ผล ทีแรกก็ว่ากันว่าแม่เป็นโรคอยู่ไฟไม่ได้ เพราะตกป่วยลงมาแม่มีมืออาการหนาวสะท้านอยู่เป็นนิตย์ ลงท้ายพ่อต้องให้พ่อนวมไปคัดตำรายามาจากวัดโพธิ์ พ่อนวมหายไปทั้งวันตกเย็นจึงกลับมา ครั้นถูกพ่อซักว่า

“ไอนวม เอ็งหายไปไหนทั้งวัน”

“ก็.....อยู่ที่วัดโพธิ์ขอรับ”

“วัดโพธิ์ก็แค่ทำเตียนนี้เอง ทำไมเอ็งหายหัวไปทั้งวัน ?”

.....

“ที่นั่นมันมีตำราตั้งเยอะ” พ่อนวมพยายามอธิบาย

*** ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๒, หน้า ๗๔๘.

“ก็ต้องเดินอ่านให้ทั่ว ว่าอย่างไหนมันจะตรงกับอาการ แล้วค่อยจดเอามา”
 พ่อชักรู้สึกว่า ความจริงพ่อนวมก็ฉลาดพอใช้
 “แล้วได้มาหรือเปล่า ?”
 “มีหลายขนานขอรับ เลยกัดมาลองทีละอย่างก่อน”^{๑๒๐}

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดมากมายหลายแห่งเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมที่งดงามให้คงอยู่ต่อไป และพระราชประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเพื่อบำรุงการศึกษา พระองค์มีพระราชดำริให้วัดสืบทอดการเป็นศูนย์กลางความรู้ของประชาชนสืบต่อไป และพระองค์โปรดให้จารึกวิชาความรู้ต่างๆที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาวิชาความรู้ดังที่ปรากฏในเรื่องรัตนโกสินทร์ และในเรื่องร่มฉัตรก็ได้แสดงให้เห็นว่าวิชาความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปศึกษาวิชาความรู้ได้จริงดังที่นวมไปจดตำรายาเพื่อมารักษาแม่ของวาดที่ไม่สบาย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจึงเป็นแหล่งวิชาความรู้ที่สำคัญยิ่งของคนไทยในสมัยก่อน

นอกจากพระมหากษัตริย์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ยังทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขอีกด้วย

๓.๓.๒ พระมหากษัตริย์ทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

พระมหากษัตริย์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อประชาชนทุกคน ทั้งผู้ที่เกิดและอยู่บนผืนแผ่นดินไทยมาหลายชั่วอายุคน และผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ทรงเห็นว่าผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารทุกคนล้วนเป็นคนไทย เป็นประชาชนของพระองค์อย่างเท่าเทียมกัน เรื่องสี่แผ่นดิน ผู้แต่งได้เชิดชูพระมหากษัตริย์ว่าพระองค์ทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขโดยกล่าวผ่านความคิดของพลอย เรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์และเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งได้เชิดชูพระมหากษัตริย์ไทยว่าทรงมีน้ำพระทัยเมตตาต่อผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารทำให้ผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั้นซาบซึ้งในน้ำพระทัยของพระองค์ และเกิดความรัก ความผูกพันต่อเมืองไทย และพร้อมที่จะสร้างชาติ สร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมืองเพื่อให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์และเรื่องรัตนโกสินทร์

^{๑๒๐} ทมยันตี, ร่มฉัตร เล่ม ๑, หน้า ๑๕๑ - ๑๕๒.

ผู้แต่งได้เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าพระองค์มีน้ำพระทัยเมตตาต่อผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารโดยผ่านแนวคิด โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง ตัวละคร และศิลปะการใช้ภาษา ดังนี้

แนวคิด

เรื่องรัตนโกสินทร์เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์มีพระเมตตาให้คนต่างชาติและคนไทยเชื้อสายต่างชาติทำงานตามความรู้ความสามารถของตน เมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วจะเห็นได้ว่าเรื่องรัตนโกสินทร์มีแนวคิดที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า ด้วยพระเมตตาธรรมของพระมหากษัตริย์ทำให้ประชากรราษฎรร่มเย็นเป็นสุข

พระมหากษัตริย์ไทยมีพระเมตตาต่อประชาชนทุกคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ครอบครัวของปักเป็นชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พ่อของปักได้ตั้งถิ่นฐาน ณ กรุงรัตนโกสินทร์และค้าขายสร้างฐานะจนเป็นปึกแผ่นมั่นคง ครอบครัวอยู่ร่มเย็นเป็นสุข อาของปักที่ไม่ได้ทำการค้าได้ทำงานรับราชการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระเมตตาให้โอกาสทำงานรับราชการตามความรู้ ความสามารถของตน ได้เป็นขุนนางตำแหน่งท่งสี่ทำหน้าที่ล่ามประจำอยู่กรมท่าซ้าย ลูกของปักญาติทางฝ่ายแม่ซึ่งเป็นชาวมอญก็ได้รับราชการเป็นนายกองอยู่ในกรมดาบสองมือ พระองค์มีพระเมตตาให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่บนผืนแผ่นดินไทยทำงานตามความรู้ความสามารถดังที่อาของปักได้กล่าวกับพ่อของปักว่า

“.....อีกอย่างหนึ่งเราได้มาอยู่ร่มเย็นเป็นสุขบนผืนแผ่นดินนี้

ลูกหลานเราก็น่าจะลงหลักปักฐานอยู่เสียที่นี่จะได้เจริญงอกงามดังไม้พันธุ์ดีอยู่ในดินดี เมืองไทยนี้พระมหากษัตริย์มิได้ทรงกีดกันคนต่างชาติต่างภาษา หากเข้ารับราชการก็โปรดเกล้าฯ ชูบเลี้ยงไว้ตามความสามารถ ทางบ้านก็ไม่เดือดร้อนอะไรมีแต่ร่มเย็นเป็นสุข.....” ^{๑๖๖}

เมื่อปักโตขึ้นก็ได้ทำงานรับราชการตัดสินคดีความต่างๆด้วยความซื่อตรง เมื่อมีศึกสงครามก็ได้ไปรบอย่างเต็มความสามารถจนได้รับพระราชทานยศสูงขึ้น น้องชายของปักที่สืบทอดการค้าก็ได้ทำการค้าสร้างฐานะร่ำรวยเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น

^{๑๖๖} ว.วินิจฉัยกุล, รัตนโกสินทร์ เล่ม ๑ , หน้า ๑๙.

ผู้แต่งใช้คำว่า “หลงหลักปักฐาน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายคำว่า “หลัก” มีความหมายว่า เสาที่ปักไว้ ที่ผูก ที่มั่น^{๑๒๒} และคำว่า “ฐาน” มีความหมายว่า ที่ตั้ง^{๑๒๓} คำว่า “หลัก” และ “ฐาน” เมื่อมารวมกันจึงแสดงให้เห็นว่า มีความมั่นคง “หลงหลักปักฐาน” จึงหมายถึงการตั้งหลักแหล่งครอบครัว ไม่คิดโยกย้ายไปที่ใดอีก อาของพัก กล่าวว่าคุณหลานน่าจะได้อยู่เมืองไทยจะได้ “เจริญอกงาม” แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของคุณหลานในอนาคต และผู้แต่งได้เปรียบเทียบกับต้นไม้ว่า คุณหลานได้เจริญเติบโตและเจริญรุ่งเรืองเหมือนต้น “ไม้พินธุที่อยู่ในดินดี” ต้นไม้จะเจริญเติบโตอย่างเข้มแข็งและงดงามต้องอยู่ในดินดีด้วย คุณหลานก็เช่นกันจะเจริญรุ่งเรืองได้ก็ต้องอยู่ในถิ่นอาศัยที่ดี ประเทศไทยเป็นที่อยู่อาศัยที่ “ดินดี” มีความร่มเย็นเป็นสุขเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปกครองพระราชาราษฎร์ให้ร่มเย็น พระองค์ทรงให้ประชาชนทุกคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ทำงานตามความรู้ความสามารถของตนอย่างเท่าเทียมกัน ผู้ที่มีความรู้และต้องการทำงานรับราชการพระองค์ก็ทรงสนับสนุนมิได้ทรงขัดขวาง

โครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง

นวนิยายที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงแผ่พระบรมโพธิสมภารให้ผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ร่มเย็นเป็นสุขคือเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์และเรื่องรัตนโกสินทร์

ในประวัติศาสตร์พระมหากษัตริย์ไทยมีพระกรุณาให้คนไทย คนต่างชาติ คนไทยเชื้อสายต่างชาติได้ทำงานรับราชการอย่างเท่าเทียมกัน ตั้งแต่สมัยอยุธยาตั้งแต่ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ก็โปรดให้พอลคอลลิ่งซึ่งเป็นพ่อค้าชาวตะวันตกที่เข้ามาค้าขายในเมืองไทยได้ทำงานรับราชการ พอลคอลลิ่งได้ช่วยแนะนำการค้าจนทำให้การค้ากับต่างประเทศเจริญรุ่งเรือง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานยศสูงสุดให้พอลคอลลิ่งเป็นเจ้าพระยาวิไชยเณทร์^{๑๒๔}

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มีพระกรุณาให้คนต่างชาติได้ทำงานรับราชการ เช่นบรรพบุรุษผู้เป็นต้นตระกูลของ ตระกูล ณ สงขลา และ ณ ระนอง ซึ่งเป็นคนจีนและได้ทำงานรับราชการ ดังที่ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมลพงศ์พิพัฒน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ ไว้ว่า

^{๑๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๘๗๙.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๑.

^{๑๒๔} ดูรายละเอียดใน ประยุทธ์ สิทธิพันธุ์, ต้นตระกูลขุนนางไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงธน, ๒๕๐๕), หน้า ๒๘๕-๒๙๔.

ชาวจีนบางคนได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางทำความดีความชอบใน
ราชการ ได้มีฐานะสูงอยู่ในสังคมไทย เช่นต้นตระกูล ณ สงขลา และ ณ रणอง
เป็นต้น ^{๑๒๕}

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้ชาวต่างชาติทำงาน
รับราชการเช่น พระยาโชฎีกาพรเสฐฐี (พุก) ซึ่งแต่เดิมเป็นพ่อค้าชาวจีนและเป็นผู้นำรถลากเข้ามา
ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก จีนพุกได้เข้ารับราชการสังกัดอยู่ในกรมท่าซ้ายซึ่งเป็นกรมที่ติดต่อการค้า
กับต่างประเทศและได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาโชฎีกาพรเสฐฐี ^{๑๒๖}

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดให้ชาวต่างชาติ
ทำงานรับราชการ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าพระยาอภัยราชา สยามานุกุลกิจ (มองสิเออร์ ยีโรแลง
ยักมินส์) ชาวเบลเยียม ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ในวิชากฎหมาย ได้รับราชการตำแหน่งที่ปรึกษา
ราชการทั่วไปคนแรกของไทย ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๔ ^{๑๒๗}

จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยมีน้ำพระทัยกว้างขวาง พระองค์ทรงสนับสนุนให้คนต่างชาติ
ได้ทำงานรับราชการตามความรู้ ความสามารถของตน ในนวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ ผู้แต่งก็ได้
ยกย่องพระองค์ว่าทรงสนับสนุนให้คนต่างชาติและคนไทยเชื้อสายต่างชาติทำงานตามความรู้
ความสามารถของตน โดยผู้แต่งสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่องให้บรรพบุรุษของฟักทั้งฝ่ายพ่อและ
ฝ่ายแม่เป็นชาวต่างชาติ ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ได้
ลงหลักปักฐานและให้ลูกหลานอยู่บนผืนแผ่นดินไทย พ่อของฟักทำการค้าเป็นเจ้าส่วนนายเตา
สร้างฐานะจนเป็นปึกแผ่น ลูกและอาของฟักได้ทำงานรับราชการ เนื้อเรื่องกล่าวถึงฟักตั้งแต่วัย
เด็ก ฟักเป็นคนมีความจำดี เฉลียวฉลาดเป็นที่รักของผู้ใหญ่ทุกคน ผู้แต่งให้พี่สาวของฟักได้แต่งงาน
กับบุตรชายของพระราชพินิจจัยข้าราชการตุลาการ ฟักจึงได้เรียนกฎหมายกับพระราชพินิจจัย
และฟักก็ได้เรียนวิชาการต่อสู้กับลุงของฟัก ฟักได้ไปอยู่กับลุงและได้ติดตามลุงเข้าไปฟังข้อราชการ
ในวัง จนกระทั่งมีความรู้ ความสามารถและได้ทำงานรับราชการเป็นข้าราชการตุลาการ ฟักทำงาน
ตัดสินคดีความด้วยความยุติธรรมและออกรบเมื่อมีสงคราม ฟักจึงเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ

^{๑๒๕} ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาล
ที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓, หน้า ๑๔๙.

^{๑๒๖} เทพชู หับทอง, กรุงเทพฯในอดีต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ), หน้า ๑๑๖.

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๑.

ตัวละคร

เรื่องสี่แผ่นดินผู้แต่งสร้างพลอยเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงดูแลประชาชนของพระองค์ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข พระองค์มิได้ดูแลเพียงประชาชนที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยมาหลายชั่วอายุคนเท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงดูแลชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขอีกด้วย ดังเช่นบัวไขในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์

พลอยในเรื่องสี่แผ่นดิน

พลอยมีความรัก ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พลอยมีความรู้สึกที่พระมหากษัตริย์ทรงให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ประชาชนทุกคน ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตพลอยจึงรู้สึกเสียใจมากและไม่เชื่อว่าพระองค์จะสวรรคต เพราะพระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองและดูแลประชาชนให้ร่มเย็นเป็นสุขมาเป็นเวลานาน ในนวนิยายกล่าวถึงความรู้สึกของพลอยดังนี้

พลอยพยายามหลอกตัวเองว่าพระเจ้าอยู่หัวมิได้สวรรคต เพราะยังไม่สามารถจะเชื่อได้ว่าจะสวรรคตได้อย่างไร พลอยเกิดมาในแผ่นดินของท่านที่รู้สึกว่าเป็นสุขแต่น้อยคุ่มใหญ่ มีชีวิตอยู่ได้ด้วยความแน่นอน เหมือนกับว่ามีต้นโพธิ์อันใหญ่คุ่มกันอยู่ให้ได้รับความร่มเย็นเพราะพระบารมี ตระกูลของพลอยทั้งตระกูลตลอดลงมาจนถึงเจ้าคุณพ่อ ก็ล้วนแล้วแต่ได้รับราชการตั้งเนื้อตั้งตัวปกครองกันมาได้เป็นสุขจนถึงขั้นบุตรหลานเพราะพระมหากรุณาธิคุณบรรพบุรุษของคุณเปรมลงเรือสำเภามาจากเมืองจีน ก็ได้ทรงชุบเลี้ยงจนเป็นขุนนาง คุณเปรมก็เป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์ พลอยเองนั้นตั้งแต่เกิดมาก็อยู่ในวัง ชีวิตทางด้านในวังนั้นก็แวดล้อมพระองค์อยู่ และดำรงอยู่ได้ด้วยพระเจ้าอยู่หัวเหมือนกับพระอาทิตย์อันเป็นศูนย์ที่ตั้งของดาวต่างๆในจักรวาล^{๒๔}

ผู้แต่งใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชาชน พระองค์ทรงดูแลประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ผู้แต่งใช้ความเปรียบว่า “เหมือนกับว่ามีต้นโพธิ์อันใหญ่คุ่มกันอยู่ให้ได้รับความร่มเย็นเพราะพระบารมี” ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาให้ความร่มเย็นแก่ผู้ที่พักพิงได้ร่มไม้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงเปรียบเสมือนต้นโพธิ์ พระองค์ทรง

^{๒๔} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน เล่ม ๑, หน้า ๕๓๘.

ปกป้องคุ้มครองประชาชนของพระองค์ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขและมีความปลอดภัยภายใต้ร่มพระบารมี และผู้แต่งได้เปรียบเทียบว่าพระองค์ทรงเปรียบเสมือน “พระอาทิตย์อันเป็นศูนย์ที่ตั้งของดาวต่างๆในจักรวาล” ดวงดาวต่างๆในจักรวาลโคจรรอบดวงอาทิตย์ ยึดดวงอาทิตย์เป็นจุดศูนย์กลาง ประชาชนทุกคนก็เช่นเดียวกันได้ยึดพระองค์เป็นจุดศูนย์กลาง เป็นมิ่งขวัญ เป็นหลักชัยของชีวิต และพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมของประชาชนคนไทยอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลงเฉกเช่นดวงดาวต่างๆที่โคจรรอบดวงอาทิตย์ชั่วนิรันดร์

คนไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์ คนต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารก็รู้สึกว่าคุณได้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขเช่นเดียวกัน ดังเช่นบัวไซในเรื่องบุญเพรงพระหาคสรณ์

บัวไซในเรื่องบุญเพรงพระหาคสรณ์

ผู้แต่งได้สร้างตัวละครบัวไซเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงแม่พระบรมโพธิสมภารให้ผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ในเรื่องบุญเพรงพระหาคสรณ์ บัวไซตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่มีพระเมตตาแก่คนไทยทุกเชื้อชาติ ไม่ทรงแบ่งแยกเป็นกลุ่มเหล่า ทำให้บัวไซเกิดความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์และเกิดความรัก ความผูกพันต่อผืนแผ่นดินไทย

จากเนื้อความในหนังสือ พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ที่ได้กล่าวถึงชาวลาวที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและช่วยสร้างพระนคร ผู้แต่งเรื่องบุญเพรงพระหาคสรณ์จึงสร้างตัวละครเป็นชาวลาวคือ พ่อของบัวไซเป็นหัวหน้าช่างควบคุมดูแลการก่อสร้างมีฝีมือทางงานช่างศิลปะ แม่ของบัวไซ บัวไซ และอาญาคำเปียง ครอบครัวของบัวไซและครัวบ้านลาว เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และติดตามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครอบครัวของบัวไซและพี่น้องชาวลาวได้ช่วยสร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ผู้แต่งสร้างบัวไซตัวละครเอกฝ่ายหญิงให้เป็นชาวลาวเป็นบุตรสาวคนเดียวของหลวงมณี หัวหน้าบ้านลาว เป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งอดทน มีความมุ่งมั่นตั้งใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัวไซมุ่งมั่นตั้งใจร่วมสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นปึกแผ่น

สิ่งสำคัญที่ทำให้บัวไซมีความรัก ความผูกพันต่อผืนแผ่นดินไทยคือองค์พระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงผูกน้ำใจคนให้มีความรักความสามัคคี มิได้

ทรงแบ่งพวกแบ่งเหล่าว่าเป็นคนเชื้อชาติใด พระองค์ทรงมีพระเมตตาต่อผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทรงดูแลประชาชนทุกคนให้มีความร่มเย็น ทำให้ทุกคนเกิดกำลังใจที่จะร่วมสร้างบ้านเมือง และเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของแผ่นดินไทย

ในนวนิยายบัวไขถามพยอมว่าคิดจะกลับไปเมืองมอญซึ่งเป็นบ้านเดิมหรือไม่ พยอมได้ตอบบัวไขว่าไม่มีบ้านให้กลับไปอีกแล้วและอยู่ที่เมืองไทยก็อยู่พอสุขสบาย บัวไขกล่าวกับพยอมว่า บัวไขก็คิดเหมือนกับพยอมว่าอยู่ที่เมืองไทยมีความสุขกว่าอยู่ที่อื่น และกล่าวถึงความตั้งใจของตนที่จะร่วมสร้างบ้านเมืองให้ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของแผ่นดิน บัวไขกล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า พระองค์มีพระมหากษัตริย์คุณต่อประชาชนทุกคนมิได้ทรงแบ่งแยกเชื้อชาติ ทำให้บัวไขเกิดความรัก ความผูกพันต่อผืนแผ่นดินไทยและเกิดกำลังใจที่จะร่วมสร้างบ้านเมืองและเป็นเจ้าของแผ่นดิน ดังที่ปรากฏในเนื้อเรื่องดังนี้

“แล้วพี่ยังจะคิดข้ามน้ำข้ามเขากลับไปฝั่งเสาเรือนที่บ้านเดิมหรือไม่เล่า”
บัวไขถามหน้าเฉย พยอมร้องดังเพราะเริ่มจะรำคาญ

“จะคิดไปข้างไหนอีก ไม่คิดแล้ว ไม่มีแผ่นดินจะกลับไปแล้ว อยู่ที่นี้ก็พอสุขพอสบาย ถ้าหากว่า พ่อแม่ไม่กระจัดพลัดพราก ไม่มีเรื่องคุณปู่ต้องรำก้อย แม่กับพวกผู้หญิงต้องตกเป็นคนระบอบมักก็พอสุข จะว่าไปแล้วอยู่เมืองไทยยังดีกว่าอยู่ที่ไหน”

“นั่นและ น้องก็ว่าอย่างนั้น เพราะอย่างนั้นน้องถึงจะต้องทำตัวให้อยู่ที่นี่เป็นสุขให้ได้ จะต้องเขยิบขั้นตัวเองให้เป็นเจ้าของแผ่นดินให้เต็มประดาภาคภูมิใจ หัวใจ จะต้องกลบสำเนียงที่เป็นเสี้ยนหนามแก่หู แก่ใจให้สงบลงจงได้แผ่นดินของพวกน้อง ของพี่พยอม ของพวกเราทุกคนได้ช่วยกันสร้าง ช่วยกันปลูก
ขุนหลวงท่านก็ตีมีพระคุณมิได้มีแบ่งพวกแบ่งเหล่า.....”^{๑๒๔}

ศิลปะการใช้ภาษา

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่มีพระเมตตาแก่ประชาชนทุกกลุ่มเหล่าโดยไม่ทรงแบ่งแยกเชื้อชาติ ทำให้ประชาชนทุกคนมีความรักสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ และเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของแผ่นดินไทย ดังที่ในเรื่องบุญเพรงพระหากสรรค์ เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึง

^{๑๒๔} ศุกร บุนนาค, บุญเพรงพระหากสรรค์, หน้า ๙๕.

ความรู้สึกของบัวไข่ว่า บัวไขปรารถนาให้ทุกคนได้ประจักษ์ว่าคนไทยเจ้าของกรุงเทพฯ มิใช่เป็นเพียงคนไทยที่ยกมาจากกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น แต่รวมไทยทั้งหมดทุกเชื้อสายที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนบนผืนแผ่นดินนี้ และมีไท้เพียงแต่ฝั่งเสารือนเท่านั้นแต่ต้องฝั่งหัวใจ ความรักลงบนผืนแผ่นดินไทยด้วย และพร้อมเป็นหนึ่งเดียวกับคนไทยตลอดไป ซึ่งบัวไขมีความตั้งใจสร้างและบำรุงแผ่นดินรัตนโกสินทร์ให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ดังที่ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

.....จริงแล้วแรงดันนี้คือความปรารถนาจะสำแดงให้คนรู้เห็นเป็นประจักษ์กันทั่วไปว่า ที่ขึ้นชื่อว่าคนไทยเจ้าของกรุงนั้นมิใช่แต่ที่ยกกันมาจากกรุงศรีอยุธยาครั้งนั้น เท่านั้นหามิได้ แต่รวมไทยทั้งหมด ทุกเชื้อสาย ที่เข้ามาตั้งฝั่งเสารือนลงในแผ่นดินที่ขึ้นชื่อว่า เมืองไทยมีกรุงเทพพระมหานคร ไม่ว่าจะเทพเก่าหรือเทพใหม่เป็นใจกลางความเป็นไทยสยาม แต่ทั้งนี้จะต้องจำกัดความลงไปว่า เมื่อได้ฝั่งเสารือนลงไปแล้ว หัวใจของผู้นั้นจะต้องฝั่งลง ณ ที่นี้ด้วย จักต้องคิดเป็นหนึ่งเดียวกับคนไทยสยามนี้ทุกเมื่อไป ไม่ว่าจะภายหน้าหรือภายหลัง.....^{๑๑๐}

จากข้อความที่กล่าวถึงความรู้สึกของบัวไขที่ยกมาในข้างต้น ผู้แต่งใช้ภาษาที่ปลุกใจให้รักชาติ รักผืนแผ่นดินไทย ผู้แต่งได้กล่าวไว้ว่า “แต่ทั้งนี้จะต้องจำกัดความลงไปว่า เมื่อได้ฝั่งเสารือนลงไปแล้ว หัวใจของผู้นั้นจะต้องฝั่งลง ณ ที่นี้ด้วย จักต้องคิดเป็นหนึ่งเดียวกับคนไทยสยามนี้ทุกเมื่อไป ไม่ว่าจะภายหน้าหรือภายหลัง.....” ผู้แต่งได้กล่าวไว้ว่าคนไทยทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด จะเป็นจีน มอญ ญวน ลาว ฯลฯ เมื่อได้มาอยู่ ได้ฝั่งเสารือนบนผืนแผ่นดินไทยแล้ว ทุกคนก็ล้วนเป็นคนไทย แต่จะฝั่งเสารือนบนผืนแผ่นดินไทยเพียงเท่านั้นยังไม่พอ “หัวใจของผู้นั้นจะต้องฝั่งลง ณ ที่นี้ด้วย” สื่อความหมายถึง ทุกคนจะต้องรักและผูกพัน เกิดความรู้สึกหวงแหนบ้านเกิดเมืองนอนของเรา พร้อมจะปกป้องไม่ให้ใครมาย่ำยีและร่วมสร้างความเจริญให้บ้านเมืองของเราและ “จักต้องคิดเป็นหนึ่งเดียวกับคนไทยสยามนี้ทุกเมื่อไป ไม่ว่าจะภายหน้าหรือภายหลัง.....” เราคนไทยทุกคน ทุกเชื้อชาติทุกกลุ่มเหล่าล้วนเป็นคนไทยด้วยกันที่จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรัก ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันตลอดไปอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง

ด้วยพระเมตตาของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อประชาชนทุกคน ทำให้ประชาชนทุกคนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ และมีความร่มเย็นเป็นสุข มีความรัก ความสามัคคีในชาติ อยู่ด้วยกันอย่างปรองดองและเกิดกำลังใจที่จะร่วมกันพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ดังที่ยกตัวอย่าง

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐.

พลอยในเรื่องสี่แผ่นดิน และผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเช่นพุกและญาติพี่น้องของพุกในเรื่องรัตนโกสินทร์ บัวไขและญาติพี่น้องในเรื่องบุญเพรงพระมหากษัตริย์ แม้ว่าบรรพบุรุษจะเป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและอยู่เมืองไทยได้ไม่กี่ชั่วอายุคน แต่ทุกคนก็มีความรักและความผูกพันต่อผืนแผ่นดินไทย เพราะพระมหากษัตริย์ไทยมีพระเมตตาต่อชาวต่างชาติทุกคนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ทรงเห็นว่าประชาชนทุกคนที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยล้วนเป็นคนไทย เป็นประชาชนของพระองค์ที่พระองค์จะต้องทรงดูแลให้ทุกคนมีความร่มเย็นได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารของพระองค์

จากที่ได้ศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ได้แสดงให้เห็นเนื้อหาที่มีลักษณะเด่นในด้านการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์โดยผ่านแนวคิด การสร้างโครงเรื่อง / เนื้อเรื่อง การสร้างตัวละคร การใช้ฉาก และศิลปะการใช้ภาษา ผู้แต่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านต่างๆ คือ พระมหากษัตริย์ทรงสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย เนื่องด้วยพระองค์ทรงมีพระราชอุปนิสัยอ่อนโยนและเมตตา ทรงมีพระราชจริยาวัตรที่งดงามเป็นที่เคารพของประชาชน และพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทุกคนจึงมีความรักและความผูกพันต่อพระองค์ พระองค์จึงทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน อันส่งผลให้คนไทยทุกคนพร้อมที่จะสร้างคุณงามความดีร่วมกันปกป้องและพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้วัฒนาถาวรสืบต่อไป พระองค์จึงทรงสร้างความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทย และพระมหากษัตริย์ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นราชธานีใหม่ของคนไทย พระมหากษัตริย์ทรงตั้งพระทัยและทรงทุ่มเทพระวรกาย พระราชหฤทัยเพื่อให้กรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีใหม่ที่งดงามมั่นคงและเจริญพร้อมในทุกด้าน และเจริญรุ่งเรืองตราบถึงรุ่นลูกหลาน นอกจากนี้แล้วพระมหากษัตริย์ทรงปกป้องเอกราชของชาติ โดยพระองค์ทรงทำศึกสงครามปกป้องประเทศจากเหล่าอริราชศัตรูผู้รุกราน นอกจากการทำศึกสงครามแล้ว พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการสร้างสัมพันธไมตรีเป็นวิธีที่ดีกว่าการทำศึกสงครามที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อ พระองค์จึงทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและดำรงเอกราชของชาติไทยมาได้จนถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระมหากษัตริย์ทรงสร้างประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ โดยพระมหากษัตริย์ทรงเลิกทาสและทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน และผู้แต่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า พระองค์ทรงสร้างบ้านเมืองให้รุ่งเรืองและสงบสุข โดยพระมหากษัตริย์ทรงยังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ทรงดูแล

ประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ทั้งคนไทยที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยมาหลายชั่วอายุคน และพระองค์ก็ได้ทรงแผ่พระบรมโพธิสมภารให้ผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ร่มเย็นเป็นสุขด้วย พระองค์ทรงเห็นว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด เมื่อทุกคนลงหลักปักฐานอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแล้ว ทุกคนล้วนเป็นคนไทยและเป็นประชาชนของพระองค์ พระมหากษัตริย์ไทยมีน้ำพระทัยเมตตาต่อประชาชนทุกคน ประชาชนชาวไทยทุกคนจึงรักและเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย